

En due blant hauker?

*Amerikansk politikk overfor tyrkiske områder
under fredskonferansen i Paris i 1919*

Torbjørn Lund

Masteroppgave i historie

UNIVERSITETET I OSLO
Institutt for arkeologi, konservering og historie

Vår 2017

En due blant hauker?

*Amerikansk politikk overfor tyrkiske områder
under fredskonferansen i Paris i 1919*

© Torbjørn Lund

2017

En due blant hauker? Amerikansk politikk overfor tyrkiske områder under fredskonferansen i Paris i 1919

Torbjørn Lund

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Oslo digitaltrykk

Sammendrag

Denne oppgaven tar for seg den amerikanske politikken overfor tyrkiske kjerneområder av det osmanske riket under fredskonferansen i Paris etter første verdenskrig. Verdenskrigen og fredskonferansen ble begynnelsen på en ny epoke i Midtøstens historie. USA hadde før den store krigen liten eller ingen interesse i regionen. Etter at de kom med i verdenskrigen i 1917 begynte de arbeidet med å utvikle en politikk fra bunnen av. Det amerikanske fredsprogrammet la stor vekt på et rettferdig fredsoppgjør, demokrati, åpenhet og folks rett til selvbestemmelse. Denne oppgaven viser hvordan og hvorfor denne politikken ble utarbeidet. Videre vil oppgaven se på konkrete spørsmål som angikk de tyrkiske kjerneområdene og hva slags politikk amerikanerne førte i praksis. I den første måneden av fredskonferansen vant USA en rekke seire for sin politikk i Midtøsten, men da konkrete territorielle spørsmål ble diskutert, ble det større avstand mellom uttalt amerikansk politikk og den som ble ført i praksis.

Forord

Å skrive masteroppgave har vært krevende, men samtidig veldig givende og lærerikt. Det er mange som fortjener en takk.

Først og fremst vil jeg takke min veileder Hilde Henriksen Waage for verdifulle innspill, oppmuntrende ord og kyndig veiledning gjennom hele prosessen. Jeg kunne ikke ha bedt om en bedre veileder. En takk går også til Hildes seminargruppe som har kommentert utkast til kapitler.

Takk til lunsjgjengen på Trygve for alle quizzer og gode diskusjoner. Jeg vil også takke mine foreldre for deres støtte, oppmuntring og tilrettelegging. Til slutt vil jeg takke Sofia for din tålmodighet, støtte, korrekturlesning og mange gode råd.

Torbjørn Lund
Oslo, 11. mai 2017

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	V
Forord	VII
Innholdsfortegnelse	IX
1. Innledning	1
Wilsonisme i amerikansk utenrikspolitisk tradisjon	4
Litteratur og kilder	6
Primærkilder.....	6
Sekundærkilder.....	7
Litteratur.....	9
Stedsnavn	10
2. Det osmanske riket før og under første verdenskrig	11
Europas syke mann.....	11
Det osmanske riket går inn i krigen	13
Folkemordet på armenerne.....	15
USA og det osmanske riket forut for første verdenskrig	16
USA kommer med i krigen	18
Avtaler inngått mellom stormaktene under krigen.....	19
Våpenhvilen i Mudros.....	20
3. Amerikansk Midtøsten-politikk blir til	21
Den amerikanske undersøkelseskommissjonen.....	24
14 punkter.....	26
De 14 punkter ved avslutningen av krigen.....	30
Amerikanske vurderinger av territorielle spørsmål i Midtøsten før konferansen	34
Istanbul og stredene.....	34
Tyrkia	35
Armenia.....	36
Kurderne.....	36
4. Folkeforbundet, mandater og selvbestemmelsesrett	38
Mandater og Folkeforbundet.....	38
Delegasjonene fra Midtøsten, deres krav og folkenes selvbestemmelsesrett.....	43
Greske krav	44

Armeniske krav	45
Øvrige krav	46
Wilson reiser hjem	47
5. Grekerne og landgangen i Izmir	49
Komiteen for greske og albanske spørsmål sin rapport	49
Trakia	50
Egeerhavsøyene.....	50
Anatolia	51
Rapporten blir behandlet i sentralkomiteen	51
Den italienske krisen	55
Den greske landgangen i Izmir.....	57
6. Istanbul, stredene og det øvrige Anatolia.....	65
Situasjonen i det osmanske riket ved fredskonferansens begynnelse	65
USA som mandatmakt for stredene og Istanbul?.....	66
Stormaktene deler opp Anatolia.....	68
Stormaktene deler ikke opp Anatolia	72
Den osmanske delegasjonen møter Timannsrådet	75
Den amerikanske delegasjonen og forhandlingene om Anatolia	77
Wilson's vingling	79
7. Armenia og amerikansk tilbaketrekking	82
«Tenk på barna i Armenia»	82
Kurderne under fredskonferansen	84
Wilson's nederlag	85
8. Konklusjon	88
Forberedelser og innledende forhandlinger – Wilsonisme i praksis	89
Territorielle spørsmål og antipatier	91
Wilson's hemmelighetsfulle og egenrådige stil.....	94
Fra due til hauk?	96
Bibliografi	98
Digitale arkivkilder	98
Litteratur.....	99

1. Innledning

Da Woodrow Wilson ankom Paris i desember 1918, som den første amerikanske president til å besøke Europa noensinne, fikk han en triumfferd gjennom Paris' gater en romersk keiser verdig. Paris hadde på denne tiden omlag én million innbyggere, og avisene anslo at det var to millioner mennesker i gatene for å motta Wilson. Herbert Hoover skrev senere at «ingen mann med slik politisk og moralsk makt, og et slikt fredsevangelie, hadde blitt sett siden Kristus holdt Bergprekenen».¹ 21. desember 1918 utdelte universitet Sorbonne sin første æresdoktorgrad på 700 år til mannen de kalte «Wilson den rettvis». Også i Roma og London ble Wilson møtt med enorme opptog av ivrige tilhengere. I byer over hele Europa ble gater oppkalt etter Woodrow Wilson. Mennesker over hele verden øynet håp etter den fire år lange verdenskrigen, og det var president Wilson de så til for å sikre en fred som ville sørge for at verden aldri igjen ville se en slik grusom krig.²

Nesten to år tidligere, i april 1917, hadde USA intervenert i første verdenskrig på de allierte, Frankrike, Italia og Storbritannia, sin side i krigen mot Tyskland. USA hadde ikke bare med seg våpen og soldater, men også visjoner og målsettinger som ble en kilde til inspirasjon for mennesker over hele verden. Wilson erklærte at USA hadde gått til krig for å gjøre verden trygg for demokratiet.³ I sine taler snakket han om demokrati, folks rett til selvbestemmelse og et framtidig forbund av stater som skulle forhindre at en slik krig kunne skje igjen. Den første verdenskrig hadde brakt de store imperiene Tyskland, Østerrike/Ungarn, Russland og det osmanske riket til grunne. I kjølvannet av krigen og imperienes fall var det millioner av mennesker som i Wilson så et håp for å kunne oppfylle sine drømmer om nasjonalt selvstyre.⁴

I 1919 så hele verden mot Paris og fredskonferansen som fant sted i byen. I løpet av de seks første månedene i 1919 ble traktater underskrevet, stater opprettet og grenser trukket. Delegater fra alle verdens hjørner forhandlet, kranglet og kom til enighet om et enormt antall saker. Fredskonferansen ble dominert av «de fire store»: Storbritannias statsminister David

¹ «No such man of moral and political power and no such an evangel of peace had appeared since Christ preached the Sermon on the Mount». Herbert Hoover sitert i A. Scott Berg, *Wilson* (New York: Penguin Group, 2013), 16.

² *Ibid.*, 3-24.

³ Woodrow Wilson i tale til kongressen 2.4.1919. Tilgjengelig fra: https://www.lib.byu.edu/index.php/Wilson's_War_Message_to_Congress. (Sist besøkt 10.5.2017)

⁴ Arthur Walworth, *Wilson and His Peacemakers: American Diplomacy at the Paris Peace Conference, 1919* (New York/London: W.W. Norton & Company, 1986), xi-xiv.

Lloyd George, Frankrikes president Georges Clemenceau, Italias statsminister Vittorio Orlando og president Woodrow Wilson. Den første halvdel av 1919 var Wilson en helt sentral del av fredsforhandlingene. Fredsoppgjøret med Tyskland og andre europeiske spørsmål opptok det meste av tiden i Paris, men fredskonferansen drøftet også territoriale spørsmål fra andre deler av verden. Et av de områdene der fredskonferansen skulle få størst betydning var det osmanske riket.⁵

Første verdenskrig og fredsoppgjøret ble starten på en ny epoke i Midtøstens historie. Siden det osmanske dynastiet oppstod på 1300-tallet hadde deres imperium vært det mektigste islamske riket i verden. Etter 500 år som regionens dominerende makt, var riket beseiret og knust. Hele regionen hadde vært involvert i krigen. Millioner av soldater ble mobilisert og sivilbefolkningen i hele riket led stort som følge av krigshandlingene. Det ble utkjempet slag i områder som i dag ligger under statene Libanon, Egypt, Tyrkia, Yemen, Israel, Palestina, Jordan, Syria, Irak, Saudi-Arabia, Irak og Iran. De fleste av disse statene oppstod i kjølvannet av den store krigen.⁶

Den endelige fredstraktaten som ble undertegnet mellom de allierte og det osmanske riket ble undertegnet i Sèvres utenfor Paris 10. august 1920. USA var ikke en del av Sèvres-traktaten ettersom landet hadde trukket seg fra forhandlingene i 1919 da Kongressen i Washington ikke ville skrive under Versailles-traktaten med tyskerne. Til tross for at USA ikke var en av underskriverne av avtalen, hadde USA og Wilson hatt en betydelig rolle i forhandlingene som hadde blitt ført om det osmanske riket de første seks månedene av fredskonferansen, og USA ble forespeilet en rolle som mandatmakt over et område rundt Istanbul og de viktige stredene Bosphoros og Dardanellene, i tillegg til Armenia. Stormaktene hadde lagt opp til en oppdeling av de tyrkiske kjerneområdene av riket i Anatolia i nye stater, mandater og innflytelsessfærer, mens de ikke-tyrkiske områdene i Arabia og Armenia skulle skilles fra tyrkisk styre. Men allerede tre år senere ble Sèvres-traktaten erstattet av Lausanne-traktaten som ble undertegnet av de allierte og Tyrkia. Den tyrkiske republikkens landsfader, Mustafa Kemal Atatürk, hadde ledet en tyrkisk nasjonal bevegelse i et opprør mot stormaktenes planer, og resultatet ble opprettelsen av den tyrkiske republikken i 1923. Dermed ble aldri Tyrkia delt slik som planen var i Sèvres-traktaten.⁷

⁵ Margaret Macmillan, *Peacemakers: The Paris Peace Conference of 1919 and Its Attempt to End War* (London: John Murray, 2001), 1-11.

⁶ Eugene Rogan, *The Fall of the Ottomans: The Great War in the Middle East* (New York: Basic Books, 2015), 385-406.

⁷ Paul Christian Helmreich, *From Paris to Sèvres* (Columbus, Oh: Ohio State University Press, 1974), 315-31.

Den amerikanske politikken om tyrkiske kjerneområder av det osmanske riket under fredskonferansen er på mange måter historien om det som ikke ble noe av. USA trakk seg ut av forhandlingene før de var ferdige og var derfor ikke en del av den endelige Sèvres-traktaten. Samtidig sørget den tyrkiske nasjonalistbevegelsen til Atatürk for at de planene stormaktene hadde for Anatolia aldri ble gjennomført. Til tross for dette har disse forhandlingene spilt en svært viktig rolle i det moderne Tyrkias historie, og arven etter Sèvres er tydelig den dag i dag. I en tale 22. desember 2016 i forbindelse med den tyrkiske militære intervensjonen i det nordlige Syria understreket Tyrkias president Recep Tayyip Erdogan alvoret i situasjonen ved å advare mot «Sèvres-tilstander» dersom ikke Tyrkia var på vakt.⁸ Å trekke linjer tilbake til fredsoppgjøret etter første verdenskrig er ikke uvanlig i tyrkisk politikk. Etter kuppforsøket sommeren 2016, og massearrestasjonene som fulgte, har Erdogan blitt beskyldt for å lide av det såkalte «Sèvres-syndromet».⁹ Sèvres-syndromet er opplevelsen av å være omringet av fremmede stater som prøver å ødelegge Tyrkia.¹⁰ Denne frykten har vært førende for mye av den tyrkiske republikkens utenrikspolitikk. Selv om Sèvres-traktaten og det den forespeilet for Tyrkia aldri ble noe av, har stormaktens behandling av Tyrkia under fredskonferansen satt varige spor, og USA var en aktiv part i denne prosessen.

Hva slags politikk førte USA overfor de tyrkiske kjerneområdene av det osmanske riket under fredskonferansen i Paris etter første verdenskrig? Hvordan ble den amerikanske politikken til, og hvordan kan den forklares? Stod amerikanerne like prinsippfast på sine idealer om folks rett til selvbestemmelse og demokrati i møte med en utskjelt fiende som Tyrkia? Oppgavens fokus vil være på de områdene som i dag tilhører republikken Tyrkia nettopp fordi disse områdene var tyrkiske kjerneområder. Det osmanske riket hadde vært på den tapende siden under krigen og tyrkerne var svært upopulære etter krigen på grunn av deres behandling av minoriteter. USA og det osmanske riket er et interessant tema å undersøke også fordi USA hadde lite eller ingen egeninteresse i området, kombinert med svært lite kunnskap. Amerikanerne ble derfor nødt til å tilegne seg nødvendig kunnskap og utvikle ny politikk og strategi på kort tid. Denne oppgaven vil undersøke hvordan USA kom

⁸ Kayaoglu, Barin, "Erdogan claims Turkey in 'greatest struggle' since independence." *Al-Monitor*. 22.12.2016 <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/12/erdogan-unfazed-fatalities-push-ahead.html>
Read more: <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/12/erdogan-unfazed-fatalities-push-ahead.html#ixzz4g1dwDB4u>

⁹ Tim Arango, "Turkey's Suspicious Mind-Set Has Been a Century in the Making," *New York Times*(2016), <https://www.nytimes.com/2016/09/13/world/what-in-the-world/turkey-conspiracies-sevres-syndrome.html>.

¹⁰ Dietrich Jung, "The Sévres Syndrome: Trukish Foreign Policy and its Historic Legacies," (2003), http://www.unc.edu/depts/diplomat/archives_rol/2003_07-09/jung_sevres/jung_sevres.html.

fram til sin politikk forut for fredskonferansen og i hvilken grad de fulgte denne under forhandlingene.

Wilsonisme i amerikansk utenrikspolitisk tradisjon

Woodrow Wilson satt som amerikansk president fra 1913 til 1921. I løpet av sin periode ledet han USA gjennom en verdenskrig og fredsprosessen som fulgte denne. USA gikk fra å være en stor stat med en isolasjonistisk utenrikspolitikk, som holdt seg utenfor stormaktsspillet i Europa, til å bli en aktiv deltager. Ikke bare ble USA en aktiv deltager i krigen, men landet inntok også en lederrolle i fredsprosessen som fulgte. President Wilsons presidentperiode har hatt stor innflytelse på utenrikspolitikken som har blitt ført i USA de siste 100 årene. Hans internasjonalsisme og idealisme har gitt opphav til en retning innen amerikansk utenrikspolitisk tradisjon kalt «Wilsonisme». Wilsonismens betydning understrekes av tidligere utenriksminister Henry Kissinger som skrev: "it is above all to the drumbeat of Wilsonian idealism that American foreign policy has marched since his watershed presidency, and continues to march to this day."¹¹

Wilsonismen har i USA blitt brukt av begge sider av det politiske spekteret til å beskrive sin politikk. Både president George W. Bush og president Barack Obama har blitt omtalt som wilsonister.¹² Wilsonismen har derfor ofte vært sett på som et mangesidig konsept som politikere har kunnet forme og bruke til å beskrive sin egen politikk slik det har passet dem. Felles for de fleste er en ide om at wilsonisme innebærer et USA som aktivt prøver å spre demokrati, mens forskjellen har gjerne ligget i hvordan man ønsker å oppnå det målet. Selv om den har blitt tolket på forskjellige måter i forskjellige politiske kretser, så har det vært gjort flere forsøk på å beskrive wilsonismen, både slik Wilson selv så sin politikk, og hvordan wilsonismen framstår i dag.¹³

I *The Origins of the Foreign Policy of Woodrow Wilson* redegjorde forfatter Harley Notter for utviklingen av Wilsons utenrikspolitikk fra han startet sin akademiske karriere og

¹¹ Henry Kissinger, *Diplomacy* (New York: Simon and Schuster, 1994), 30.

¹² John Zogby, "The Obama Legacy: Our 21st Century Woodrow Wilson," *Forbes*(2017), <https://www.forbes.com/sites/johnzogby/2017/01/10/the-obama-legacy-our-21st-century-woodrow-wilson/#3c3326589507>; "In word, if not yet in deed, Bush is becoming the most Wilsonian president since Wilson himself." i Lawrence Kaplan, "Regime Change," *New Republic*(2003), <https://newrepublic.com/article/66763/bush-middle-east-conservative-woodrow-wilson-liberalism>.

¹³ John A. Thompson, "Wilsonianism: the dynamics of a conflicted concept," *International Affairs* 86, no. 1 (2010).

fram til første verdenskrig.¹⁴ Notter beskrev tre elementer som var førende for Wilson da han ledet USA inn i første verdenskrig.

Det første elementet var Wilsons sterke fokus på moral. Wilson var sønn av en prest og selv dypt religiøs. Han mente både stater og individer hadde et moralsk ansvar for å gjøre rett, holde sine løfter og arbeide mot utnyttelse av andre både nasjonalt og internasjonalt. Internasjonale lover og demokrati var for Wilson noe som var moralsk rett.¹⁵

Det andre elementet var en sterk tro på folks evne og rett til å styre seg selv. For Wilson var demokratisk selvstyre det endelige målet for politisk utvikling. Framveksten av demokrati og frihet var for Wilson et uunngåelig resultat av den historiske utviklingen i verden. Han så en gradvis frigjøring av menneskeheten fra autoritære styresett verden over og en seier for moralske prinsipper og rettferdighet. Synet på selvstyre, kombinert med en tro på at verden ville bli stadig mer sammenknyttet, lå bak Wilsons visjon om en verdensomspennende konføderasjon av demokratiske stater.¹⁶

Det siste elementet var synet på USAs rolle og misjon. USA var i Wilsons øyne tuftet på et ideelt fundament viet til å fremme demokratiske prinsipper, kristendom og menneskers velvære. Landets misjon var å være et frihetsideal og et demokratisk og moralsk forbilde som skulle være et eksempel til etterfølgelse for alle verdens folk og nasjoner. I Wilsons øyne var det USAs plikt aktivt å jobbe for å fremme demokrati, fred, frihet og rettferdighet i verden. Disse tre elementene var ifølge Notter til stede i Wilsons tenkning allerede før han ble president, og hans analyse går kun fram til USAs inntreden i krigen. Notters bok er også interessant ved at den kom ut såpass nært i tid til Wilsons presidentperiode at den store debatten om wilsonisme og forskjellige utenrikspolitiske diskusjoner ikke var i gang ennå.¹⁷

I nyere tid har den amerikanske statsviteren Walter Russell Meads kommet med en beskrivelse av forskjellige utenrikspolitiske tradisjoner i boken *Special Providence: American Foreign Policy and how it Changed the World*.¹⁸ Wilsonisme er en av fire hovedstrømninger sammen med *hamiltonisme*, *jacksonisme* og *jeffersonisme*. Wilsonister mener at USA har både en moralsk plikt, men også en viktig nasjonal interesse, i å spre amerikanske demokratiske og sosiale verdier over hele verden for å skape et fredelig internasjonalt

¹⁴ Harley Notter, *The Origins of the Foreign Policy of Woodrow Wilson* (Baltimore: The John Hopkins Press, 1937).

¹⁵ Ibid., 649-56.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Walter Russell Mead, *Special Providence: American Foreign Policy and how it Changed the World* (New York: Routledge, 2002).

samfunn som aksepterer internasjonal lov og rett.¹⁹ De to fremste oppgavene for USA ifølge wilsonister er å fremme demokrati verden over, og å jobbe for å unngå krig gjennom internasjonalt samarbeid.²⁰

Wilsonismen som tradisjon har naturligvis sitt utspring i Wilsons ideer, men tradisjonen fikk ikke skikkelig fotfeste før etter andre verdenskrig. Derfor er ikke nødvendigvis alt som kalles wilsonisme helt sammenfallende med Wilsons politikk, men wilsonismen og Wilsons utenrikspolitikk slik som vist i Notters tre elementer har uansett samme grunnlag. Det legges vekt på demokrati, selvbestemmelse og fred, og USA skal aktivt fremme dette. Denne oppgaven vil se på hvorvidt Wilson faktisk førte en slik politikk under forhandlingene om det osmanske riket og de tyrkiske kjerneområdene. I Midtøsten hadde USA ingen vitale interesser å ta hensyn til, og amerikanerne stod derfor fritt til å utvikle og følge en politikk som var i tråd med Wilsons ideer. Gjennom analysen i denne oppgaven vil jeg vise at Wilson gjennom hele fredsprosessen viste til sine wilsonske prinsipper, men at han utover fredsforhandlingene i stadig større grad lot seg påvirke av stormaktspill og personlige antipatier som gjorde at han i stadig økende grad gikk på akkord med de samme prinsippene.

Litteratur og kilder

Primærkilder

Hovedfokuset til denne oppgaven vil være på forhandlingene mellom stormaktene i Paris de første seks månedene av fredskonferansen.²¹ Selv om Sèvres-traktaten ikke ble undertegnet før i 1920, så var det fra januar til juni 1919 at også de viktigste diskusjonene og avgjørelsene om det osmanske riket ble tatt. Det var også i den perioden at president Wilson var til stede i Paris, og USA var en aktiv part i forhandlingene. For å kunne analysere amerikanernes arbeid under fredskonferansen har det vært nødvendig å benytte primærkilder. I denne oppgaven har kildesamlingen *Foreign Relations of the United States* (FRUS) som er tilgjengelig både i bokform og på nett særlig blitt benyttet.²² FRUS-samlingen består av brev, rapporter, memorandum og andre dokumenter fra sentrale beslutningstakere i det amerikanske

¹⁹ Ibid., xvii.

²⁰ Ibid., 133-74.

²¹ David Fromkin, *A peace to end all peace: The fall of the Ottoman Empire and the creation of the modern Middle East* (Macmillan, 2001).

²² Alle dokumentene fra før Harry Trumans presidentperiode er tilgjengelig på:
<https://history.state.gov/historicaldocuments/pre-truman>

utenriksdepartementet og Det hvite hus. Tretten bind i samlingen handler i sin helhet om fredskonferansen i Paris, og i denne oppgaven har det vært særlig viktig å se på referatene fra møtene i de viktigste forane for diskusjon i Paris.²³ Den amerikanske delegasjonen hadde ingen sekretær med seg i disse møtene, så alle referater gjengitt i FRUS er skrevet av den britiske sekretæren Maurice Hankey. Etersom Wilson sjeldent diskuterte beslutningene som ble tatt med resten av de amerikanske utsendingene, er referatene fra møtene ofte de eneste kildene som finnes om Wilsons holdninger til en rekke spørsmål.

I tillegg til Hankeys offisielle referater har den offisielle tolken, Paul Mantoux, sine notater fra møtene blitt oversatt til engelsk og redigert av Arthur S. Link i *The Deliberations of the Council of Four*.²⁴ Mantoux's notater har en mer muntlig stil enn Hankeys referater, og i noen tilfeller inneholder de nyanser som ikke framkommer der. Link har også redigert samlingen *The Papers of Woodrow Wilson* som består av 69 bind med de viktigste brev, taler, pressekonferanser og offentlige dokumenter av presidenten.²⁵ Samlingen er en uvurderlig kilde til innsikt i Wilsons arbeid, og bindene 53-61 tar for seg Wilson opphold i Paris under fredskonferansen. Foruten ting som er skrevet av Wilson selv, inneholder samlingen brev og dagboknotater forfattet av andre personer i kretsen rundt Wilson når disse har hatt relevans for Wilsons arbeid. Foruten disse samlingene har David Hunter Miller, som selv var med som juridisk ekspert i den amerikanske delegasjonen, utgitt *My Diary at the Conference of Paris*.²⁶ Til tross for navnet er kun første bind i samlingen på 21 bøker Millers faktiske dagbok fra fredskonferansen, mens resten av bindene består av brev, dokumenter, memorandum og notater som var tilgjengelig for Miller i Paris. Miller bistod først og fremst i arbeidet med Folkeforbundstraktaten og innholdet gjenspeiler dette, men samlingen består også av materiale som er verdifullt for denne oppgaven.

Sekundærkilder

I årene rett etter fredskonferansen ble det skrevet en rekke bøker om og av personer som selv var til stede under fredskonferansen. USAs utenriksminister Robert Lansing ga ut sine

²³ *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919 Vol. 1-13*
URL: <http://digioll.library.wisc.edu/cgi-bin/FRUS/FRUS-idx?type=header&id=FRUS.FRUS1919Parisv01>
Heretter *FRUS. PPC*. Vol. 1-13

²⁴ Paul Mantoux, *The Deliberations of the Council of Four (March 24- June 28, 1919)*, overs. Arthur S Link (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1992).

²⁵ Arthur S Link, red. *The Papers of Woodrow Wilson*, 63 vol. (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1987).

²⁶ David Hunter Miller, *My Diary at the Conference of Paris: With Documents*, 21 vol. (New York: Appeal Publishing Co., 1924).

memoarer, *The peace negotiations : a personal narrative*, og en bok med sine personlige meninger om de viktigste mennene under konferansen, *The Big Four and others of the Peace Conference*.²⁷ Fra britene kom David Lloyd George med sin bok *The Truth About the Peace Treaties* og den britiske ekspertten Harold Nicolson med boka *Peacemaking 1919*, som med sin dagbokdel har blitt benyttet i denne oppgaven.²⁸ Charles Seymour, ansvarlig for Østerrike-Ungarn i den amerikanske delegasjonen i Paris, skrev *The Intimate Papers of Colonel House*, om Woodrow Wilsons nærmeste rådgiver Edward M. House. Biografien består av fire bind og inneholder en rekke utdrag fra House' dagbok.²⁹ President Wilson skrev aldri selv ned sine memoarer, men den amerikanske pressesjefen i Paris, Ray Stannard Baker, samarbeidet med Wilson og hadde tilgang på alt hans materiale i sin *Woodrow Wilson and World Settlement*, som består av tre bind hvor siste bind er en samling med dokumenter.³⁰ Boken *What Really Happened at Paris*, redigert av Seymour og House, består av kapitler hvor de amerikanske delegatene selv forteller hvordan de opplevde forhandlingene.³¹

Felles for alle disse bøkene er at de er skrevet og redigert opptil flere år etter fredskonferansen, og det er derfor stor sannsynlighet for at de inneholder refleksjoner personene har gjort i ettertid av fredskonferansen. Paris-konferansen fikk et dårlig ettermæle i USA, og de involverte kan ha sett behov for å forsvare sine handlinger og ta avstand fra de mindre populære konsekvensene av fredskonferansen. Et tydelig tegn på dette ligger i tittelen på boken *What Really Happened at Paris* skrevet av de amerikanske delegatene hvor House i sitt forord skriver:

Here are the facts and not the gossip and rumors picked up like crumbs from a bountiful table, and which many put into books in order to meet the hunger for information concerning one of the most momentous events in history.³²

Det er derfor viktig i så stor grad som mulig å sjekke informasjonen i disse bøkene opp mot primærkildene, og opp mot hverandre. Samtidig viser disse kildene oss hvordan forfatterne

²⁷ Robert Lansing, *The peace negotiations: a personal narrative* (New York: Houghton Mifflin Company, 1921); *The Big Four: And Others of the Peace Conference* (New York: Houghton Mifflin Company, 1921).

²⁸ David Lloyd George, *The Truth About the Peace Treaties* (London: Victor Gollancz Ltd, 1938); Harold Nicolson, *Peacemaking 1919* (London: Constable&Co, 1933).

²⁹ Charles Seymour, *The Intimate Papers of Colonel House*, 4 vol., vol. 1 (London: Ernest Benn Limited, 1926).

³⁰ Ray Stannard Baker, *Woodrow Wilson and World Settlement*, 3 vol., vol. 1 (New York: Doubleday, Page & Co, 1923); *ibid.*, 2; *Woodrow Wilson and World Settlement*, 3 vol., vol. 3 (New York: Doubleday, Page & Co., 1923).

³¹ *What Really Happened at Paris: The Story of the Peace Conference, 1918-1919*, red. Edward Mandell House og Charles Seymour (New York: C. Scribner's Sons, 1921).

³² House, Edward M., «Foreword» i *ibid.*, vii.

selv oppfattet situasjonen, og hva de ønsker at vi som lesere skal vite, selv om de ikke nødvendigvis alltid gjenspeiler virkeligheten like godt.

Litteratur

Det er skrevet en rekke bøker om fredskonferansen i Paris og om den første verdenskrig i Midtøsten.³³ De fleste av disse bøkene fokuserer enten på selve fredskonferansen, og har da gjerne et hovedfokus på Europa, eller de fokuserer på Midtøsten, men har da gjerne hele regionen og en lengre tidsperiode under og etter krigen. Denne oppgavens hovedfokus ligger altså på Tyrkia under fredskonferansen. Laurence Evans sin *The U.S Policy and the Partition of Turkey* fra 1965 omhandler den amerikanske politikken ved oppdelingen av det osmanske riket.³⁴ I motsetning til denne oppgaven følger Evans bok hele området som tilhørte det osmanske riket, og legger i tillegg ikke like stor vekt på selve forhandlingene de første seks månedene av fredskonferansen. Arthur Walworths *Wilson and His Peacemakers* tar for seg amerikansk politikk under fredskonferansen som helhet.³⁵ Den amerikanske historikeren Harry N. Howard sin *The Partition of Turkey: a Diplomatic History* tar for seg oppløsningen av det osmanske riket fra 1913 til 1925.³⁶

Den boken som i størst grad fokuserer på diskusjonene mellom stormaktene er Paul C. Helmreichs *From Paris to Sèvres* som tar for seg forhandlingene om det osmanske riket fra Paris-konferansen og fram til Sèvres-traktaten ble undertegnet.³⁷ Helmreich fokuserer på forhandlingene i seg selv uten noe fokus på spesielle aktører eller land. Foruten de overfor nevnte bøkene som har et regionsperspektiv har denne oppgaven hatt nytte av bøker med et mer lokalt perspektiv, slik som Stanford J. Shaw sin *From Empire to Republic* som består av seks bind og følger utviklingen fra det osmanske rikets fall til den moderne tyrkiske

³³ Se blant annet Macmillan, *Peacemakers*; David Fromkin, *A Peace to End All Peace: Creating the Modern Middle East, 1914-1922* (New York: Henry Holt Company, 1989); Rogan, *The Fall of The Ottomans*; Volker Prott, *The Politics of Self-Determination: Remaking Territories and National Identities in Europe, 1917-1923* (Oxford: Oxford University Press, 2016).

³⁴ Laurence Evans, *United States Policy and the Partition of Turkey, 1914-1924* (Baltimore, Md: The Johns Hopkins Press, 1965).

³⁵ Walworth, *Wilson and His Peacemakers*.

³⁶ Harry N. Howard, *The Partition of Turkey: A Diplomatic History 1913-1923* (Norman: University of Oklahoma Press, 1931).

³⁷ Helmreich, *From Paris to Sèvres*.

republikkens opprettelse, og *Gidneys A Mandate for Armenia* som følger historien til det påtenkte mandatet for Armenia som USA var høyaktuell for.³⁸

Stedsnavn

Det osmanske riket dekket et område av verden hvor byer og steder har eksistert i flere tusen år, og ofte under forskjellige navn. Av og til kan valget av navn som brukes være kontroversielt, og i verste fall bli oppfattet som uhøflig og politisk ukorrekt. I denne oppgaven vil derfor konsekvent dagens navn benyttes med det navnet som ble brukt under fredskonferansen i parentes ved første gangs bruk. Dermed blir i denne oppgaven byene hetende Istanbul, Izmir og Kusadasi, og ikke Konstantinopel, Smyrna og Scala Nouva som var navnene som ble benyttet under fredskonferansen. Mennene som deltok i Paris var ofte lite kjent med regionen, og deres kunnskap stammet gjerne fra antikke kilder og Bibelen, slik at begreper som allerede i 1919 var utdatert gjerne ble brukt. I de tilfellene der antikkens begreper fremdeles er i bruk og relevante vil disse kunne bli benyttet, slik som Trakia og Kilikia.

Hva det osmanske riket skal kalles, er også en utfordring for de som skriver om det. På fredskonferansens tid var navnet Tyrkia oftere brukt om landet enn «det osmanske riket». For å markere skillet mellom dagens tyrkiske republikk og det osmanske riket vil jeg kun benytte Tyrkia når det er snakk om dagens republikk, eller de områdene som utgjør dagens republikk. På samme måte vil lederskapet i Istanbul omtales som osmanere og ikke tyrkere når de representerer hele riket, selv om begrepet «osmaner» svært sjeldent ble brukt i Paris. Unntaket er når det blir referert til tyrkere som gruppe i relasjon til andre folkegrupper i riket.

³⁸ Stanford J. Shaw, *From Empire to Republic: The Turkish War of National Liberation 1918-1923 a Documentary Study*, 3 vol., vol. 1 (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basimevi, 2000); James B. Gidney, *A Mandate for Armenia* (Kent: The Kent University Press, 1967).

2. Det osmanske riket før og under første verdenskrig

Ved den første verdenskrigs utbrudd var det osmanske riket allerede en skygge av den stormakten det var i sitt høydepunkt på 1600-tallet. Osmanene kontrollerte da store deler av Midtøsten, Nord-Afrika og Balkan. Ved utbruddet av første verdenskrig hadde de mistet besittelsene sine i Nord-Afrika og Balkan til andre stormakter og forskjellige nasjonale bevegelser. Da krigen var over hadde det osmanske riket falt sammen. Dette kapittelet vil redegjøre for osmanenes vei inn i den første verdenskrig og krigshandlingene som foregikk ved frontene i Midtøsten. Til slutt vil det amerikanske forholdet til det osmanske riket forut for krigen bli belyst.

Europas syke mann

De osmanske sultanene regjerte over et enormt imperium. Selv ved krigsutbruddet i 1914 kontrollerte osmanene Anatolia, Levanten, Irak og store deler av den arabiske halvøy. Riket var både multietnisk og multireligiøst. De styrende sultanene var tyrkere og sunnimuslimer, men det var ikke noe krav om at undersåttene skulle tilhøre samme religion eller etniske gruppe. Det osmanske riket var et religiøst tolerant samfunn der de forskjellige religionene fikk praktisere i fred så lenge de var lydige og betalte en spesiell skatt til staten.³⁹ Som et resultat var det osmanske riket et lappeteppesamfunn av etniske og religiøse grupper. Ved en folketelling gjennomført i 1905-06 utgjorde muslimer 75 prosent av befolkningen. Blant muslimene var tyrkere og arabere cirka like store i antall. Resten tilhørte andre religiøse grupper som kristendommen og jødedommen. Dette var også etter at osmanene hadde mistet sine besittelser på Balkan, som i all hovedsak bestod av kristne.⁴⁰

Det osmanske riket ble mer og mer akterutseilt av de sterke og industrialiserte europeiske statene. Nedgangen startet allerede på slutten av 1600-tallet, men akselererte utover på 1800-tallet. Viktige områder som Egypt og Hellas frigjorde seg, mens nasjonalismens framvekst hadde begynt å påvirke de forskjellige folkene under Istanbuls

³⁹M Şükrü Hanioglu, *A brief history of the late Ottoman empire* (Princeton, Nj: Princeton University Press, 2009), 33-35.

⁴⁰Stanford J. Shaw, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey: Reform, Revolution and Republic: The Rise of Modern Turkey since 1808* (Cambridge: Cambridge University Press, 1975), 241.

kontroll. Økonomien ble svakere og svakere, og havnet stadig sterkere under kreditorenes kontroll, som i all hovedsak var de europeiske stormakter. Denne nedgangen førte til at det osmanske riket gjerne ble omtalt som «Europas syke mann» på 1800-tallet.⁴¹

Den sterke svekkelsen av det osmanske rikets makt tiltrakk seg oppmerksomhet fra de europeiske stormaktene som var midt i et imperialistisk kappløp om kolonier og global innflytelse. Østerrikerne ønsket å berike seg på osmanenes bekostning på Balkan. Russerne ønsket sterkt kontroll over Bosphoros-stredet og Dardanellene for å få direkte tilgang til Middelhavet. Istanbul hadde også en særskilt religiøs betydning som østkirkens hovedsete. Til tross for at riket ble omtalt som «den syke mann» var imidlertid ikke stormaktene nødvendigvis interesserte i å ta direkte kontroll over landområder fra tyrkerne. Tvert imot ønsket en del å sørge for at det osmanske riket overlevde slik at stabiliteten kunne opprettholdes, og endringer i maktbalansen kunne unngås. Dette synet ble i stor grad fremmet av britene. Krimkrigen fra 1850-53 viste til overmål hvordan britene og franskmennene intervenerte på tyrkisk side mot Russland for å hindre økt russisk innflytelse og det osmanske rikets sammenbrudd. Det var bedre med et svakt og vakkende osmansk rike som nabo, enn et fremadstormende Russland.⁴²

Ønsket om å sørge for det osmanske rikets overlevelse var ikke noe hinder for at europeerne kunne utøve sterk kontroll over deler av riket. Selve oppdelingen av riket i mindre og mindre biter kan regnes fra Napoleons invasjon av Egypt i 1798 og britenes støtte til Muhammed Alis opprør mot sultanen på starten av 1800-tallet. Omtrent på samme tid ble grekerne støttet i sitt vellykkede opprør. Den europeiske innflytelsen gikk ikke nødvendigvis ut på direkte kolonistyre slik som i andre deler av verden, men dreide seg mer om å få særrettigheter i enkelte områder, og å opparbeide patron-klient-forhold med etniske grupper og religiøse minoriteter. Riktignok tok franskmennene direkte kontroll over Algerie og Tunisia, mens britene *de facto* styrte Egypt og Kypros, men de ønsket fortsatt å opprettholde sultanens posisjon. De europeiske stormaktene utøvde stor innflytelse over de kristne minoritetene. Russerne og franskmennene forbeholdt seg retten til å intervenere i tyrkiske anliggende dersom henholdsvis ortodokse og katolske kristne var truet. Britene på sin side, hadde nære bånd til jødene og druserne, en religiøs gruppe med utspring i sjia-islam som hadde sitt kjerneområde i Libanonfjellene⁴³. Dermed var sultanens makt i realiteten sterkt

⁴¹ Erich J. Zürcher, *Turkey: A Modern History* (London: I.B. Tauris, 1993), 143-47.

⁴² Hanioglu, *History of the Late Ottoman Empire*, 79-83.

⁴³ Hilde Henriksen Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten* (Kristiansand: Cappelen Damm Akademisk, 2013), 212-13.

svekket av europeere. Det bidro til å fragmentere riket og spille etniske og religiøse grupper opp mot hverandre, noe som fremmet en stadig mer mistenksomhet mot minoriteter og stormakter hos eliten i Istanbul.⁴⁴

Osmanene forsøkte å motvirke europeernes innflytelse og rikets oppløsning ved å gjennomføre store reformer. De såkalte tanzimat-reformene(1839-71) ble satt i gang. Disse reformene var sterkt inspirert av vestlige ideer med et ønske om å sentralisere styret og effektivisere byråkratiet.⁴⁵ Men reformene og de stadige krigene kostet dyrt. Osmanene ble tvunget til å ta opp store lån fra Europa og riket var i realiteten konkurs i 1875. Fra da av var den osmanske økonomien under europeisk kontroll. Sultan Abdul Hamid II ble innsatt ved et statskupp i 1876 av revolusjonære grupper med et ønske om et mer demokratisk styresett, men i realiteten var Abdul Hamid en svært autoritær og undertrykkende sultan. Han greide likevel å begrense rikets nedgang med sitt harde styre og vektlegging av islam som kulturell bærebjelke framfor europeiske ideer. Abdulhamid II ble i 1908 styrtet i et kupp gjennomført av de revolusjonære ungtyrkerne som gjeninførte demokratiske institusjoner og fortsatte reformkampanjene som hadde blitt ført på 1800-tallet. Ungtyrkerne skulle sitte ved makten helt til krigen var tapt.⁴⁶

Det osmanske riket går inn i krigen

Da verdenskrigen brøt ut sommeren 1914 var det osmanske riket svekket. Økonomien lå i ruiner og var under sterk europeisk innflytelse. Stadige kriger hadde tappet riket for store landområder og menneskeliv. I tillegg kom det fra de tapte områdene strømmer av muslimer på flukt fra de nye kristne statene. Tyrkerne følte seg truet og sveket. De ble i økende grad skeptiske til stormaktene og til de religiøse minoritetene som ofte ble sett på som femtekolonnister.⁴⁷ Det osmanske riket var en såret og svak kjempe ved krigsutbruddet, og den krigen skulle vise seg å bli dødsstøtet for over 600 år med sultanstyre.⁴⁸

Da spenningen steg etter mordet på erkehertug Franz Ferdinand sommeren 1914, var det bare et snaut år siden osmanene hadde avsluttet sin siste Balkan-krig. De nye statene på Balkan, Hellas, Bulgaria, Serbia og Montenegro, hadde nesten lyktes med å kaste dem ut av Europa. Kun Edirne-provinsen i Øst-Trakia var igjen av osmanenes europeiske landområder.

⁴⁴ Zürcher, *Turkey: A Modern History*, 52-56.

⁴⁵ Ibid., 56-57.

⁴⁶ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 60-64.

⁴⁷ Fromkin, *A Peace to End All Peace*, 210-13.

⁴⁸ Rogan, *The Fall of The Ottomans*, 160-64.

Selv om osmanene fortsatt slikket sine sår etter den forrige krigen, var de ivrige etter å danne allianser med stormaktene før den kommende krigen. En allianse var bedre enn ingen allianse, nærmest uansett hvem osmanene allierte seg med. Osmanene følte seg altfor sårbare til å stå alene. De søkte seg først mot Frankrike, men ble blankt avvist. Frankrike og Storbritannia var allierte med osmanenes erkefiende, Russland. Dessuten så de de nye statene på Balkan som mer lønnsomme støttespillere enn «den syke mann» i en kommende konflikt.⁴⁹

Tyskerne og østerrikerne så derimot det osmanske riket som en mulig verdifull alliert. Østerrikerne så osmanene som en samarbeidspartner mot serberne, men tyskerne så en mulig ny front mot russerne. Osmanene undertegnet en forsvarspakt med tyskerne 28.juli 1914 til tross for at de visste at denne sannsynligvis ville bety en ny krig med Russland. Det de ikke visste om, var Tysklands planer om å uskadeliggjøre Frankrike først ved å gå gjennom Belgia. Osmanene var forberedt på å måtte støtte Tyskland i krig mot Russland, men de var langt i fra like forberedt på å måtte krige mot flere stormaktene på flere fronter. Selv om ungtyrkerne i det lengste forsøkte å drøye krigserklæringen, var de i krig med Frankrike, Storbritannia og Russland høsten 1914.⁵⁰

Det ble tidlig klart for briter, franskmenn og russere at krigen hadde frosset fast både på Vestfronten og Østfronten. Det var kun fronten mot det osmanske riket som kunne åpne for en klar seier. Det svekkede osmanske riket var i sin opprinnelse et krigerimperium, men aldri før hadde de måttet forsvare hele sitt enorme territorium på en gang.⁵¹ Nesten umiddelbart etter at det ble klart at osmanene ble med i krigen angrep russerne til lands over Kaukasus, mens briter og franskmenn viste sin makt til sjøs. Den russiske offensiven over Kaukasus ble stoppet av osmanene, men motangrepet skulle vise seg katastrofalt for det osmanske riket. 80 prosent av styrken på 100.000 mann gikk tapt i fjellene. Den osmanske inkompetansen som ble vist, holdt på å koste dem riket allerede i startfasen av krigen.⁵²

Til tross for de massive tyrkiske tapene bestemte britene seg på russisk oppfordring om at de ville angripe Dardanellene for å avlaste russerne, sikre stredene, og etter hvert åpne en ny front mot tyskerne på Balkan. Britene var ikke klar over at osmanene stod overfor en total kollaps i det sentrale Anatolia.⁵³ De allierte ble enige om at når seieren var sikret, skulle Russland få styre over stredene og Istanbul, mens britene og franskmennene skulle gjøre opp seg imellom da det gjaldt resten av riket. Imidlertid endte storoffensiven mot Dardanellene i

⁴⁹ Fromkin, *A Peace to End All Peace*, 45-50.

⁵⁰ Zürcher, *Turkey: A Modern History*, 110-14.

⁵¹ Rogan, *The Fall of The Ottomans*, 75.

⁵² Fromkin, *A Peace to End All Peace*, 119-23.

⁵³ Rogan, *The Fall of The Ottomans*, 129-33.

fiasko for britene. Den osmanske motstanden var langt tøffere enn ventet. Begge sider gikk på omfattende tap, men det britiske nederlaget ved Gallipoli var stort. Seieren sikret Istanbul for osmanene, og det ble sett på som grunnleggende for rikets overlevelse, noe det faktisk gjorde helt fram til 1918.⁵⁴

Folkemordet på armenerne

Til tross for seieren var osmanene nødt til å kjempe ved flere fronter, som regel utenfor de tyrkiske kjerneområdene. Spesielt det gryende samarbeidet mellom armenerne og russere i øst bekymret ungtyrkerne i Istanbul, og deres reaksjon på denne trusselen var like brutal som den er omdiskutert den dag i dag. I det multietniske riket var det oppstått store gnisninger mellom folkegruppene, og osmanene var svært bekymret for femtekolonnister blant sine kristne innbyggere. Lederne i Istanbul begynte å drøfte hva som skulle gjøre med «det armenske problemet».⁵⁵ Det osmanske riket var ikke heller ikke fremmed for folkeforflytninger og massakre. Under osmanenes lange og gradvise retrett fra Balkan var muslimske innbyggere blitt fordrevet og massakrert av de nye kristne statene som oppstod. Bølger med muslimske flyktninger ankom Anatolia. Osmanene hadde ikke ressurser til å håndtere flyktningstrømmen, og løsningen ble å deportere tusenvis av greske kristne til Hellas for å gi plass til de nyankomne folkene fra Balkan. Denne folkeflyttingen foregikk etter avtale med statene på Balkan, og hadde derfor delvis internasjonal aksept.⁵⁶

Det var noe av det samme som ble planlagt mot armenerne. De ble sett på som russervennlige og en trussel mot riket, noe som i stor grad stemte. Armenerne sympatiserte med de kristne russerne, og det hadde de gode grunner til ettersom de hadde opplevd grusomheter fra tyrkere og kurdere gjentatte ganger i årene forut for første verdenskrig. I 1894, 1895, 1896 og 1909 var det begått massakre mot armenerne. De osmanske myndighetene besluttet i 1915 å deportere armenerne til den syriske ørkenen, nordøst i dagens Syria, langt unna fronten mot Russland. Hundretusener døde underveis på den strabasiøse ferden, eller ble massakrert i sine landsbyer. Tallene varierer fra 1-1,5 millioner omkomne og diskuteres høylytt den dag i dag. Tyrkia nekter å anerkjenne det armenske folkemordet selv om tyrkiske myndigheter erkjenner at det ble begått grusomheter mot dem. Tyrkia forsvarer seg med at grusomhetene mot armenerne kom som et svar på armensk opprør, men få av datidens

⁵⁴ Zürcher, *Turkey: A Modern History*, 118-21.

⁵⁵ Rogan, *The Fall of The Ottomans*, 163.

⁵⁶ *Ibid.*, 163-65.

skildringer støtter et slikt syn. Samtidig er det diskusjon om hvorvidt folkemordet var intensjonen til de ungtyrkiske lederne, noe som er en forutsetning for at det skal kunne kalles et folkemord i henhold til folkemordskonvensjonen. Resultatet var uansett en total utslettelse av det armenske samfunnet i Anatolia.⁵⁷

Det var ikke bare armenere som fikk unngjelde for osmanenes knallharde nedslåing på separatisme. Det gikk også utover arameere, assyrere, grekere, arabere og jøder.⁵⁸ Da det osmanske riket til slutt kapitulerte i 1918, var det et beseiret rike som var avskydd av seierherrene. Dette gjaldt både briter og franskmenn, mens særlig også USA, som fra nå skulle spille en viktig rolle i det osmanske rikets framtid.⁵⁹

USA og det osmanske riket forut for første verdenskrig

USA var på mange måter det osmanske rikets rake motsetning. En ny stat med et moderne demokratisk styresett som ble mer og mer toneangivende på den internasjonale arenaen. Det var ikke veldig mye de to statene hadde til felles annet enn at de begge var store land. Det viser seg også i at de hadde ganske lite med hverandre å gjøre. USA var verken interessert eller mektig nok til å spille noen stor rolle i Midtøsten på 1800-tallet. De hadde heller ikke noen ambisjoner om imperiebygging der, slik som de europeiske stormaktene hadde hatt og fortsatt hadde. USA hadde riktignok utkjempet noe små kriger i Nord-Afrika mot piratstater i 1801-06 og i 1815. Libya, Tunisia og Algerie var *de jure* osmanske besittelser, men *de facto* selvstendige. Derfor påvirket ikke dette forholdet mellom det osmanske riket og USA ettersom de i praksis ikke hadde noe forhold.⁶⁰

Amerikansk-osmanske relasjoner strekker seg tilbake til 1830, da den første bilaterale handelsavtalen mellom de to ble undertegnet, men kontakten mellom statene var fortsatt svært begrenset.⁶¹ Kontakten dreide seg i stor grad om handel, utdanning, misjonsvirksomhet og arkeologi. Utover disse forholdsvise marginale interessene brydde ikke amerikanerne seg særlig om det osmanske riket på mellomstatlig nivå. Innflytelsen var sterkest fra amerikanske kristne som drev omfattende misjons- og utdanningsarbeid. De åpnet universiteter og skoler over hele det osmanske riket, og i 1880 drev amerikanske misjonærer over 300 skoler med til

⁵⁷ Fromkin, *A Peace to End All Peace*, 211-16.

⁵⁸ *Ibid.*, 210-11.

⁵⁹ Şuhnaz Yilmaz, *Turkish-American Relations, 1800-1952: Between the Stars, Stripes and the Crescent* (London: Taylor & Francis, 2009), 28-30.

⁶⁰ *Ibid.*, 58.

⁶¹ George Sellers Harris og Nur Bilge Criss, *Studies in Atatürk's Turkey: the American dimension* (Leiden: Brill, 2009), 2-6.

sammen 13000 elever i Anatolia og Syria.⁶² Det var til tross for dette de økonomiske interessene som opptok forskjellige amerikanske diplomater i Istanbul mest. Selskaper som Standard Oil opererte over hele det osmanske området, men handelen mellom de to landene fikk aldri noen stor betydning.⁶³

Mens det «det osmanske spørsmålet» opptok de europeiske statene i stor grad, viste amerikanerne lite interesse. De inntok offisielt en ikkeinvolverings-filosofi. Dette var det lange tradisjoner for i amerikansk utenrikspolitikk. Dessuten så ikke USA noe å tjene på å blande seg inn i Midtøsten, snarere tvert imot. Derfor foretok ikke amerikanerne seg noen ting ved ungtyrkernes kupp i 1908 eller ved de forskjellige Balkan-krigene, selv de gangene der de ble anmodet om å hjelpe til eller gripe inn. De ville heller ikke støtte sionistenes kamp for et jødisk hjemland. Amerikansk interesse for Midtøsten kom ikke før etter den første verdenskrig, men selv da varte ikke interessen lenge.⁶⁴

Et synlig unntak fra amerikansk tilbaketrukkethet i Midtøsten, var imidlertid amerikanernes uttalte støtte til armenerne. De drev med omfattende bistandsarbeid og utdanning i armenske områder av riket. Dette skulle også være en av kimene til økte problemer mellom tyrkere og amerikanere. Tyrkernes diskriminering av den armenske befolkningen møtte sterk motstand i USA. Ved krigsutbruddet erklærte amerikanerne sin nøytralitet, og til tross for at osmanene var alliert med aksemaktene beholdt det osmanske riket og USA sine bånd. Det var osmansk motstand mot kapitulasjonene som til slutt førte til gnisninger mellom statene. Kapitulasjonene var en rekke økonomisk konsesjoner som ga europeere og amerikanere en spesiell status innad i det osmanske riket. I mange tilfeller havnet utlendingene under jurisdiksjonen til sine egne hjemland, istedenfor det osmanske riket. Kapitulasjonene var derfor en torn i øyet på den ungtyrkiske regjeringen i Istanbul.⁶⁵ Amerikanerne mislikte sterkt at osmanene opphevet dem. Samtidig kom meldingene om folkemordet på armenerne. Fra 1915 var tyrkerne høyst upopulære i USA der oppfatningen av tyrkerne som «the terrible Turk» var rådende.⁶⁶

⁶² Yilmaz, *Turkish American Relations*.

⁶³ Mustafa Aydın, *Turkish-American relations: Past, present and future* (London: Taylor & Francis, 2009), 21-29.

⁶⁴ Yilmaz, *Turkish American Relations*, 66.

⁶⁵ Fromkin, *A Peace to End All Peace*, 47.

⁶⁶ Yilmaz, *Turkish American Relations*, 8-10.

USA kommer med i krigen

USA og det osmanske riket havnet aldri offisielt i krig selv om de kjempet på hver sin side. De utkjempet aldri noen slag mot hverandre, og det ble heller aldri erklært krig fra noen av partene. Ved krigsutbruddet hadde USA erklært seg nøytrale og osmanene hadde alliert seg med aksemaktene. For amerikanernes del stod nøytralitetstanken sterkt. De hadde ikke forutsett noen storkrig i Europa, og de hadde heller ingen planer om å delta i den. President Woodrow Wilson holdt seg på en streng sti av nøytralitet og opprettholdt en fredsøkonomi til tross for storkrigen. Det amerikanske folket var også overveldende motstandere av krig. Samtidig var Tyskland i stor grad sett på som skurken og amerikanerne ga villig lån til Frankrike og Storbritannia for å hjelpe dem i kampen.⁶⁷

I 1917 hadde motstanden mot Det tyske keiserriket vokst seg svært stor. Tyskernes ubåtkrigføring mot amerikanske skip hadde ført til at mange allerede oppfattet situasjonen som en krigstilstand. Da det såkalte Zimmermann-telegrammet ble snappet opp og publisert tippet begeret over for mange. I dette telegrammet foreslo tyskerne overfor Mexico en allianse mot USA. På dette tidspunktet hadde regjeringen til Wilson snudd i sitt syn på krig. Folket var fortsatt i stor grad imot krigen, men støtten var langt større enn tidligere. For Wilson sin del var det ikke folkelig press som var avgjørende. Han visste at flertallet var imot. Det viktigste for Wilson var at han hadde fullstendig mistet tilliten til tyskerne og deres intensjoner. Presidenten mente at krigen var inne i en slutfase og at et amerikansk bidrag derfor ville sørge for å tippe krigen i de alliertes favør raskere. I tillegg så han muligheten til å bidra aktivt i fredsforhandlingene etter krigen dersom amerikanerne faktisk gjorde sin del av kjempingen. Derfor ba Wilson kongressen om å godkjenne en krig som «skulle gjøre slutt på alle kriger». 6. april 1917 erklærte USA Tyskland krig.

USA og det osmanske riket havnet aldri offisielt i krig. For osmanene var det ikke noe poeng å få enda en fiende å kjempe mot. Det holdt med Russland, Frankrike og Storbritannia og osmanene tapte allerede stort på alle fronter. I USA var det derimot sterkt press mot president Wilson om å erklære det osmanske riket krig. Det var i særlig grad osmanenes behandling av armenerne som påvirket dette synet. Amerikanerne reagerte sterkt på behandlingen armenerne fikk. De hadde i lang tid ytt armenerne bistand og hjelp. Blant de drepte var det mange armener som hadde tilknytning til USA. Dette førte til en stor kampanje i Washington for å erklære krig mot det osmanske riket etter at krigserklæringen

⁶⁷ Harris og Criss, *Studies in Ataturks Turkey*, 6-7.

hadde kommet mot Tyskland. Amerikanerne brøt alle diplomatiske forbindelser med Istanbul i april 1917, men Wilson motstod presset for å erklære krig. Til det mente han at det var altfor lite strategisk nytte for å USA å krige i Midtøsten. USA hadde ikke noe der å gjøre. Dessuten så de det som kontraproduktivt for amerikanske interesser i Midtøsten. Disse var i hovedsak bistand og misjonsvirksomhet. En krigserklæring ville kunne forverre deres situasjon betraktelig og ville med stor sannsynlighet ha ødelagt for det amerikanske engasjementet i Midtøsten. Dermed havnet USA i den situasjon at de var med på å forhandle om fred med osmanene etter krigen uten å noen gang ha vært i krig med dem.⁶⁸

Avtaler inngått mellom stormaktene under krigen

Under krigen inngikk stormaktene Frankrike, Italia, Storbritannia og Russland en rekke avtaler om fordeling av innflytelsessfærer og områder i det osmanske riket. Under fredskonferansen ble disse omtalt som «de hemmelige avtalene». Disse bød på store utfordringer for de allierte under diskusjonene i Paris. De forskjellige avtalene var ofte i strid med hverandre og med amerikanernes politikk. Nedenfor følger en kort oppsummering av de avtalene som omhandler tyrkiske områder. I tillegg til disse avtalene inngikk stormaktene avtaler om de arabiske delene av riket, men disse avtalene er utenfor denne oppgaven område og vil ikke bli belyst nærmere.

Istanbul-avtalen, april 1915

I denne avtalen ga Storbritannia og Frankrike Russland rett til å annektere Istanbul og den europeiske delen av det osmanske riket. Som en forutsetning for at Russland skulle kunne annektere Istanbul, måtte franske og britiske ønsker i andre deler av riket være oppfylt. Disse ble ikke nærmere presisert.⁶⁹

London-avtalen, 26. april, 1915

Denne avtalen ble inngått mellom Italia og ententemaktene Storbritannia, Frankrike og Russland, og sørget for at Italia gikk inn i krigen på alliert side. I delen som omhandlet Midtøsten ble Italia lovet full suverenitet over egeerhavsøygruppen Dodekanesene. I tillegg ble Italia lovet en «rettferdig andel» i området rundt kystbyen Antalya i det sørlige Tyrkia.

⁶⁸ Paul C.Helmreich, *From Paris to Sevres: The Partition of the Ottoman Empire at the Peace Conference*, Columbus: Ohio State University Press, 1974, 20-24

⁶⁹ Avtaleteksten er tilgjengelig i J.C Hurewitz, *Diplomacy in the Near and Middle East: A Documentary Record, 1914-1956* (Princeton: D. Van Nostrand Company Inc., 1956), 2: 7-11.

Dersom Storbritannia, Frankrike eller Russland okkuperte områder i det osmanske riket ville Italia ha rett til å okkupere Antalya-regionen.⁷⁰

«Saint Jean de Maurienne»-avtalen

I denne avtalen ble Italia lovet muligheten til å annektere områder på Egeerhavskysten av Anatolia, i tillegg til en mye større innflytelsessfære rundt Antalya. Denne avtalen ble kimen til konflikt mellom Italia og de andre stormaktene. Avtalen ble aldri godtatt av Russland på grunn av den russiske revolusjonen i 1917. Frankrike og Storbritannia mente derfor at avtalen ikke lenger var gyldig.⁷¹

Våpenhvilen i Mudros

Våpenhvileavtalen fra Mudros var ikke en del av de hemmelige avtalene, men avtalen fikk betydning for det kommende fredsoppgjøret. Høsten 1918 innså det osmanske riket at krigen var tapt og ba om fred med de allierte. Forhandlingene om våpenhvile fant sted på øya Mudros i Egeerhavet mellom representanter for det osmanske riket og den britiske admiralen Arthur Calthorpe. Det osmanske riket og Storbritannia var de eneste som fremforhandlet og underskrev denne avtalen. Storbritannia undertegnet på vegne av alle de allierte, noe som skapte en viss irritasjon hos franskmennene.⁷²

Ifølge Mudros-avtalen skulle de allierte få lov til å okkupere stredene Bosporos og Dardanellene. Avtalen ga også de allierte lov til å okkupere de seks østligste provinsene i Anatolia dersom det oppstod uro. De allierte hadde også rett til å okkupere strategiske områder dersom de mente at det var nødvendig for de alliertes sikkerhet. Det osmanske militæret skulle demobiliseres og avvæpnes, og havner og jernbaner ble gjort tilgjengelige for de allierte. Utover dette la avtalen ingen føringer for det kommende fredsoppgjøret. Den osmanske kapitulasjonen var total, og krigen i Midtøsten var over.⁷³

⁷⁰ Ibid., 11-12.

⁷¹ Helmreich, *From Paris to Sévres*, 7.; Hurewitz, *Diplomacy in the Near and Middle East*, 2: 23-25.

⁷² Shaw, *From Empire to Republic*, 1, 65-80.

⁷³ Ibid.; Gwynne Dyer, "The Turkish Armistice of 1918: 2: A Lost Opportunity: The Armistice Negotiations of Moudros," *Middle Eastern Studies* 8, no. 3 (1972).

3. Amerikansk Midtøsten-politikk blir til

Woodrow Wilson viste liten interesse for utenrikspolitikk under sin kamp for å bli valgt til president i 1912. Hans innsettelsestale som president handlet utelukkende om innenriksspørsmål. Utenrikspolitikk var heller ikke noe som pleide å stå høyt på dagsordenen under amerikanske presidentvalgkamper. Fram til utbruddet av første verdenskrig hadde USA spilt liten rolle på den internasjonale arena. Etter at USA kom med i krigen, ble det imidlertid viktig for amerikanerne å stadfeste sine mål og strategier for krigføringen. I tillegg ble det viktig å innhente kunnskap om de temaer og regioner som ville bli diskutert etter krigen. Med sin isolasjonistiske politikk lå USA langt bak de andre stormaktene på disse feltene og hadde en stor jobb med å komme à jour. Hvordan utviklet den amerikanske Midtøsten-politikken seg fram mot fredskonferansen i Paris?

Midtøsten tilhørte periferien i amerikansk utenrikspolitikk forut for første verdenskrig. USA var på dette tidspunktet ikke den sentrale aktøren på verdensscenen som landet er i dag, men selv for datidens USA var Midtøsten aldri av stor betydning. Amerikanerne hadde Monroe-doktrinen som begrenset europeisk innflytelse på den vestlige halvkule, «åpen dør»-politikken overfor Kina og var aktivt frampå for å finne muligheter til en fredelig løsning på konflikten mellom stormaktene i Europa. I Midtøsten derimot hadde amerikanerne ingen vitale næringslivsinteresser. Hendelser i regionen kunne heller ikke utgjøre noen trussel mot USA, ettersom Midtøsten var for perifert. Selv det enorme osmanske riket, som hadde vært sentralt i den europeiske storpolitikken i århundrer, vekket ikke særlig amerikansk engasjement bortsett fra da det kom rapporter om massakre på kristne. Før og under krigen hadde det amerikanske utenriksdepartementet kun en person ansatt til å jobbe med spørsmål knyttet til «det nære Østen»,⁷⁴ og kartene over regionen hadde ikke blitt oppdatert med grenseendringene som hadde skjedd etter de to Balkan-krigene i 1912 og 1913.⁷⁵ «Det østlige spørsmål» hadde aldri interessert amerikanerne, og de ble dermed nødt til å bygge opp en politikk på området nærmest fra bunnen.⁷⁶

⁷⁴ «Det nære Østen» var et begrep som i stor grad omhandlet områder som hadde tilhørt det osmanske riket under sin største utstrekning, altså Nord-Afrika, Levanten, Tyrkia og Balkan. Begrepet gikk av motet og har blitt erstattet av blant annet Midtøsten.

⁷⁵ Ronald Steel, *Walter Lippmann and the American Century* (Boston, Ma: Atlantic-Little, Brown, 1980), 130.

⁷⁶ Evans, *US and Partition*, 21-25. Charles Seymour, *American diplomacy during the World War* (Hamden, Ct: Archon Books, 1964).

President Wilson tok personlig en aktiv rolle i utformingen av utenrikspolitikken. Før han ble president hadde han i tillegg til liten interesse også lite erfaring på området. Wilson hadde vært guvernør i New Jersey i to år før han kom til makten, og hadde aldri tidligere måttet håndtere spørsmål om saker utenfor USA. Likevel skulle han innta en svært aktiv og dominerende rolle i den amerikanske utenrikspolitikken som president.

Utenriksdepartementet ble i stor grad forbigått av presidenten. Wilson uttrykte ved utnevnelsen av Robert Lansing som utenriksminister i 1915 at han ønsket en utenriksminister som holdt seg til de mest rutinemessige diplomatiske oppgaver, og som kunne være en rådgiver på internasjonal lov. Dette var Lansing innforstått med.⁷⁷ I tillegg omgikk Wilson utenriksdepartementet ved å sende personlige utsendinger til fremmede stater som rapporterte direkte til presidenten. Av disse personlige rådgiverne var det ingen mer innflytelsesrike enn Edward M. House.⁷⁸

Edward Mandall House, populært kalt oberst House, var president Wilsons beste venn og mest betrodde rådgiver.⁷⁹ Wilson og House møttes første gang i 1911 og knyttet raskt et vennskap som skulle være nært og viktig til de røk uklar under fredsforhandlingene i 1919. House kom fra Texas og hadde der gjennom investeringer lagt seg opp en fast årlig inntekt som sørget for at han kunne vie tiden sin til det som opptok ham mest, nemlig å være i nærheten av der beslutninger skulle tas. House ønsket aldri selv å inneha noe offentlig verv, men stilte seg bak sin venn Wilson. Han ble opptil flere ganger bedt om å ta en ministerjobb, blant annet som utenriksminister, men ønsket å være en grå eminence bak landets president. Dermed kunne han stå friere til å stille seg til rådighet på de områder han måtte ønske. Wilson uttalte til og med: «Mr. House er min andre personlighet. Han er mitt uavhengige jeg. Hans tanker og mine er en».⁸⁰

Umiddelbart etter at Wilson tiltrådte i 1913 gjorde House det klart at han først og fremst ønsket å tjenestegjøre på utenriksfeltet, og så sine evner best brukt der. House fungerte som Wilsons spesialrepresentant og ambassadør uten portefølje, og reiste på flere turer til Europa under krigen. Med sin tette kontakt til presidenten og sitt omfattende kontaktnettverk i Europa etter sine reiser, var House den med mest påvirkning på amerikansk utenrikspolitikk

⁷⁷ Lawrence Emerson Gelfand, *The Inquiry: American Preparations for Peace, 1917-1919* (New Haven: Yale University Press, 1963), 4-5.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Obersttittelen var honorær. House hadde ingen militær bakgrunn. Tittelen ble gitt av Texas' guvernør Jim Hogg som takk for at House hjalp ham med å bli valgt.

⁸⁰ Seymour, *The Intimate Papers of Colonel House*, 1, 118. Nicholas Ferns, "Loyal Advisor? Colonel Edward House's Confidential Trips to Europe, 1913–1917," *Diplomacy & Statecraft* 24, no. 3 (2013).

etter presidenten selv. I Washington vitset folk om at den korrekte måten å stave Lansing på var H-O-U-S-E. Ved fredskonferansen i Paris ble House spøkefullt omtalt som «Supersecretary of State», noe han tilsynelatende satte pris på.⁸¹

For amerikanerne var det krigen i Europa som var sentral, mens krigen i Midtøsten var et sideteater til den virkelige konflikten. House var både i 1915 og 1916 på rundreise i Europa for å sondere mulighetene for en fredelig løsning på konflikten. Han besøkte både Storbritannia, Frankrike og Tyskland og holdt samtaler med de respektive makthaverne. Under samtaler med britenes utenriksminister Edward Grey i London ble nye grensetrekninger ved en endelig fred et tema, og House ble slik informert om en del av de eksisterende avtalene britene hadde med sine allierte om territoriale endringer etter krigen, deriblant i Midtøsten. Etter en middag 14. februar 1916 med Grey, statsminister Herbert Asquith og rustningsminister David Lloyd George, noterte House i sin dagbok at de «gladelig delte opp Tyrkia, både i Asia og Europa», som en del av en mulig fredsløsning.⁸² Samtalene dannet samtidig en del av grunnlaget for Grey-memorandumet av 22. februar 1917, som foreslo en amerikanskledet fredskonferanse for de krigende parter i Europa. Dersom tyskerne avslo tilbudet, innebar det at USA sannsynligvis ville gå inn i krigen på alliert side.

De fredsforhandlingene som eventuelt ville ha dannet et grunnlag for en slik løsning ble aldri noe av etter at de allierte slo tilbake tyskerne ved Verdun og dermed øynet mulighetene for en større seier enn det de kunne oppnå ved fredsforhandlinger. Samtalene viste likevel at amerikanerne så ut til å kunne akseptere en oppdeling av det osmanske riket som en del av en løsning for å få slutt på krigen. Wilson og House hadde lenge ansett det som sannsynlig at det osmanske riket ville kunne falle innen kort tid, men nå virket de å kunne akseptere at europeiske stormakter gjorde territoriale endringer i riket.⁸³ Da Wilson forberedte sin tale hvor han redegjorde for at USA burde gå inn i krigen, vurderte han å ta med enkelte territoriale betingelser slik som et uavhengig Belgia og Polen, men også at tyrkerne måtte ut av Europa. Disse betingelsene ble aldri en del av talen, men viste at Wilson ikke hadde problemer med å stille seg bak en potensiell oppløsning av det osmanske riket.⁸⁴

Amerikanerne var med andre ord innstilte på at det osmanske riket ville gå under, og deres samtaler med britene tydet på at de var forberedte på å støtte en aktiv oppdeling fra

⁸¹ Godfrey Hodgson, *Woodrow Wilson's Right Hand: The Life of Colonel Edward M. House* (New Haven: Yale University Press, 2006), 2-17; Gelfand, *The Inquiry*, 6-9.

⁸² House' dagbok, 14.02.1916 i Charles Seymour, *The Intimate Papers of Colonel House*, 4 vol., vol. 3 (London: Ernest Benn Limited, 1928), 179-81.

⁸³ House' dagbok 18.12.12 i *The Intimate Papers of Colonel House*, 1, 100.

⁸⁴ Evans, *US and Partition*, 10-32.

europeneers side som en del av en framtidig fredsløsning. Det er likevel ikke holdepunkter til å hevde at USA hadde blitt mer opptatte av Tyrkia. Det var kun interessant som en brikke for å kunne løse konflikten i Europa, som var den som påvirket amerikanerne mest. Verken Wilson eller House bandt seg heller noen gang til noen oppdeling av det osmanske riket, og begge var bevisste på å underkommunisere sin kjennskap til de hemmelige avtalene som var blitt forhandlet fram av de allierte under krigen. Det samtalen gjorde klart for amerikanerne var at de europeiske stormaktene hadde politiske planer for etterkrigstiden og var godt i gang med å fordele gevinstene i Midtøsten, mens amerikanerne fortsatt var uinteresserte og hadde relativt lite kunnskap om regionen. Etter at amerikanerne besluttet å gå inn i krigen i 1917 ble det enda mer klart at de måtte utarbeide egen politikk for regionen.

Den amerikanske undersøkelseskommissjonen

USA visste at de europeiske stormaktene lenge hadde planlagt og forhandlet om hva de ønsket seg som et resultat av krigen, og hadde hundrevis av ansatte på jobben, mens amerikanerne ikke hadde noen grunnleggende krigsmål utover å nedkjempe Tyskland. Det var et stort behov for datainnsamling og diskusjoner rundt hva amerikanerne selv ønsket å få ut av krigen, også i områder de tidligere viet lite eller ingen interesse, slik som i Midtøsten. De alliertes avslag på USAs forslag til fredskonferanse i 1916 hadde skuffet Wilson og gjort han enda mer bestemt på å føre en uavhengig utenrikspolitikk. USA hadde blitt en del av krigen og var fullt og helt dedikert til de alliertes sak for å beseire Tyskland, men Wilson var klar på at USA på ingen måte var bundet til å jobbe for sine alliertes krigsmål utover det, slik som oppfyllelsen av de forskjellige hemmelige avtalene i Midtøsten. Dermed stod amerikanerne fritt til å jobbe for en fred som var med i tråd med amerikanske verdier, og lettere å svelge for det amerikanske folket.⁸⁵

Det verserte planer i det amerikanske utenriksdepartementet i august 1917 om å bygge opp en organisasjon som kunne samle informasjon og formulere amerikanske mål for krigen og det kommende fredsoppgjøret, og på initiativ fra Lansing tok Wilson til orde for opprettelsen av en slik. Wilson var blitt klar over at det både i London og Paris var nedsatt komiteer som skulle studere de forskjellige konfliktområdene som ville bli tema etter krigen og som ville formulere sine respektive lands krigsmål. Han sendte derfor 2. september 1917 et brev til oberst House der han spurte om han ville samle en gruppe menn til å utføre denne jobben. I brevet beskrev Wilson behovet for å systematisk samle informasjon om USAs

⁸⁵ Gelfand, *The Inquiry*, 23-24.

allierte, og andre berørte parter, sine planer for deretter å kunne formulere sine egne mål. Wilson gikk som vanlig utenom utenriksdepartementet og bevilget både penger og mannskap til gruppen House skulle lede. Samtidig var House et naturlig valg med sitt kontaktnettverk i Europa og gode organisatoriske evner. Dette var begynnelsen på gruppen som var så hemmelig at den var uten navn, men kun ble omtalt som «The Inquiry».⁸⁶

President Wilson hadde gitt uttrykk for at utfordringene best ble løst med en liten organisasjon av amerikanske spesialister, slik som historikere og professorer. For Wilson, som selv hadde bakgrunn som rektor ved Princeton University, passet ideen om en gruppe eksperter fra akademia som i felleskap samlet informasjon og la planer for fredskonferansen hånd i hanske med målet om en «vitenskapelig fred».⁸⁷ Den første verdenskrig var krigen som skulle få slutt på alle kriger, og trengte derfor en fredsslutning basert på fornuft og rettferdighet som kunne vare. Presidenten la fram sine visjoner i sin «fred uten seier»-tale til kongressen i januar 1917, der han framholdt at for å skape en varig fred, så kunne ikke krigen ende med klare vinnere og tapere der vinneren påtrengte sin vilje på taperen.⁸⁸ For å skape en varig fred trengtes det frie og likeverdige nasjoner som levde sammen i felleskap. I stedet for å jobbe for å påtvinge aksemaktene de alliertes vilje, som ved å gjennomføre planene i de hemmelige avtalene, skulle amerikanerne jobbe for et rettferdig fredsoppgjør. Det passet derfor godt med en gruppe upartiske eksperter som metodisk og vitenskapelig beredte grunnen for strategien. ⁸⁹

Den største utfordringen ved opprettelsen av *The Inquiry* var mangelen på eksperter med kunnskap om mange av de temaene som ville bli aktuelle ved en fredskonferanse. Den første som ble rekruttert av House var hans egen svoger, religionsfilosofen Sydney E. Mezes, som var rektor ved City College of New York. Mezes ble utnevnt til direktør med ansvar for å overse arbeidet, og rekruttere nye medlemmer. Assistent til forsvarsministeren, Walter Lippmann ble valgt til sekretær. Begge to skulle senere tjenestegjøre ved den amerikanske delegasjonen til fredskonferansen. Professor Dana C. Munro ble plukket ut til å lede Midtøsten-seksjonen. Fra høsten 1918 var det professor William Linn Westermann som fikk

⁸⁶ Sidney E. Mezes, "Preperations for Peace," i *What Really Happened at Paris*, red. Edward Mandell House og Charles Seymour (New Yprk: C. Scribner's Sons, 1921).

⁸⁷ Gelfand, *The Inquiry*, 34.

⁸⁸ Woodrow Wilson, "Address to the Senate of the United States: "A World League for Peace". 22. januar, 1917," <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65396>.(Sist besøkt 5.5.2017

⁸⁹ Gelfand, *The Inquiry*.27-34

jobben med å lede det vitenskapelige arbeidet til Midtøsten-seksjonen. Han fungerte senere som Midtøsten-rådgiver i Paris-delegasjonen.⁹⁰

Både Munro og Westermann representerer godt vanskelighetene med å finne kvalifisert personell. Munro var Middelalder-historiker, mens Westermann var ekspert på oldtidssivilisasjoner. Historie var et populært tema ved amerikanske universiteter, men ytterst få jobbet med nyere historie, som på denne tiden ble regnet fra 1815 og framover. Samtidig var det ingen med inngående kjennskap til Midtøsten og det osmanske riket. Midtøsten-avdelingen bestod derfor stor sett av menn med bakgrunn fra studier av oldtidssivilisasjoner og antikken som skulle fungere som eksperter på komplekse temaer som gjerne var over 2000 år unna deres ekspertiseperiode. Dette temaet ble også anerkjent av medlemmene, som i en statusrapport våren 1918 omtalte arbeidet med Midtøsten som ekstremt krevende, og mente de trengte minst fire måneder til før det kunne forventes resultater.⁹¹ Likevel ble det produsert flere rapporter som angikk situasjonen i Midtøsten. De fleste var av ymse kvalitet, men det skapte et godt nok grunnlag til å kunne gi anbefalinger til administrasjonen. Det første tilfelle der *The Inquiry*'s nye ekspertise skulle brukes var vinteren 1918, da Wilsons visjoner for freden skulle gjøres kjent for hele verden.⁹²

14 punkter

Høsten 1917 ble det besluttet å avholde en felles alliert krigskonferanse hvor et av hovedmålene var å komme fram til felles allierte krigsmål. Både Wilson og House hadde ved USAs inntreden i krigen vært skeptiske til å erklære felles krigsmål med de allierte, og de var nøye med å betegne USA som en «tilknyttet» makt, og ikke en alliert. Begge to fryktet at forsøk på å definere krigsmål sammen med de allierte ville føre til splid og uenighet i de alliertes rekke. Høsten 1917 hadde de alliertes krigssituasjon endret seg, først og fremst på grunn av den russiske revolusjonen som i løpet av november hadde brakt bolsjevikene til makten. Bolsjevikene ønsket å avslutte krigen, og det ville få store konsekvenser for den allierte krigssituasjonen dersom Tyskland kunne konsentrere alle sine styrker på Vestfronten. Felles krigsmål som fastslo at de kjempet mot militarisme og autoritære regimer uten

⁹⁰ Sidney E. Mezes, "Preperations For Peace," i *What Really Happened at Paris: The Story of the Peace Conference, 1918-1919*, red. Edward Mandell og Seymour House, Charles (New York: C. Scribner's Sons, 1921). Gelfand, *The Inquiry*, 33-50.

⁹¹ *FRUS. 1919. PPC. 1:87*

⁹² Gelfand, *The Inquiry*, 77; Seymour, *American diplomacy during the World War*, 267-73.

egoistiske motiver ville kunne overbevise de nye russiske makthaverne om å fortsette krigen, samt svekke kampviljen hos aksemaktene.⁹³

Wilson besluttet at House skulle lede den amerikanske delegasjonen til den allierte krigskonferansen i Paris. House reiste til Europa, men var ikke i stand til å forene de allierte om en felles erklæring. 30. november 1917 ba han om presidentens godkjenning av et forslag til erklæring som slo fast at de allierte ikke kjempet på grunn av aggresjon eller erstatning, men mot militarisme og for å sikre at nasjonene i verden har rett til å leve og styre slik de selv ønsker.⁹⁴ Wilson svarte dagen etter at forslaget var helt i tråd med hans egne ønsker. Han understreket i svaret sitt hvor viktig det var at fredsmålene som ble diskutert ikke var i strid med prinsippene han hadde lagt fram i sin «fred uten seier»-tale. I svaret skrev han også: «Our people and Congress will not fight for any selfish aim on the part of any belligerent, with the possible exception of Alsace-Lorraine, least of all for divisions of territory such as have been contemplated in Asia Minor».⁹⁵ Storbritannia støttet forslaget, men Frankrike, og spesielt Italia, var imot, da de fryktet at en slik erklæring ville annullere de territorielle belønningene de var blitt lovet.⁹⁶

Både Wilson og House var skuffet over de alliertes manglende tilslutning til en felles erklæring. Nesten umiddelbart etter at House kom tilbake til Washington møtte han Wilson for å diskutere en ensidig erklæring av amerikanske krigsmål, og ifølge House brukte de ikke mer enn 10-15 minutter på å komme til enighet.⁹⁷ I mangel av en felles alliert erklæring håpet de at en tale fra Wilson ville kunne være et moralsk vendepunkt i krigen. En slik erklæring fra USA kunne bidra til å oppmuntre krigstrøtte liberalere over hele verden og mulig hindre russerne fra å inngå fred med Tyskland. Det var også viktig å få det moralske overtaket, og ikke la sentralmaktene framstå som offer. 13. desember hadde Leo Trotskij publisert alle de hemmelige avtalene inngått mellom de allierte tidligere i krigen, og disse ble publisert av avisen *Manchester Guardian*. Det ble viktig for amerikanerne å vise at de ikke stod inne for disse. I tillegg ønsket Wilson å innta en moralsk og politisk lederrolle på de alliertes side, ettersom de ikke fullt ut stolte på Lloyd George og Storbritannia.⁹⁸

⁹³ Evans, *US and Partition*, 65-71.

⁹⁴ *FRUS. 1917. Supplement 2*. 331 House til Wilson 30. November, 1917

⁹⁵ *Ibid.* 333. Wilson til House, 1. desember, 1917

⁹⁶ *Ibid.* 334-357 *Report of the American Mission to Great Britain and France- The Inter-Allied Conference November 29 – December 3, 1917*. Seymour, *The Intimate Papers of Colonel House*, 3, 288-92.

⁹⁷ House' dagbok 18. desember 1917 i *ibid.*, 325.

⁹⁸ *Ibid.*, 325-27. ;*American diplomacy during the World War*, 282-82.

Ifølge oberst House hadde Wilson tre hovedmålgrupper for talen. Den første målgruppen var bolsjevikene som han ønsket å holde på alliert side ved å fremme et mål om en demokratisk og liberal fred. Den andre målgruppen var tyske sosialister, som hadde begynt å ytre skepsis til om Tyskland faktisk førte en forsvarskrig. Det siste målet var å sende en beskjed til de allierte at det trengtes en liberal dreining av krigsmålene i de hemmelige avtalene. Wilson var særlig skeptisk til London-avtalen og planene for oppdeling av det osmanske riket. Det var viktig for USA å få frem at de stod for prinsipper som var direkte motstridende til en del av oppdelingene planlagt i de hemmelige avtalene.⁹⁹

The Inquiry fikk oppgaven med å sammenfatte materialet og informasjonen presidenten trengte til å skrive talen. Dette ble den første store oppgaven til den nye organisasjonen, og presidenten baserte talen i stor grad på rapporten *The Inquiry* leverte. Rapporten ble levert til House 22. desember med en rekke anbefalinger for fredsoppgjøret.¹⁰⁰ House hadde med seg en revidert versjon av denne, datert 2. januar 1918, til sitt møte med Wilson for å diskutere den kommende talen. *The Inquiry* hadde på dette tidspunktet kun fungert i knapt to måneder og hadde først og fremst oppholdt seg med rekruttering og planlegging. *The Inquiry* sitt formål var å samle informasjon, og organisasjonen hadde ingen beslutningsmakt, men anbefalingene til *The Inquiry* kom til å danne grunnlag for mye av den amerikanske politikken. De dannet i stor grad grunnlaget for 14.punkter-talen, som fulgte de territoriale anbefalingene rapporten foreskrev.¹⁰¹

Rapporten til *The Inquiry* dreide seg om territoriale spørsmål. Den tok først for seg krigssituasjonen og det den omtalte som «problemet Berlin-Bagdad-aksen». Denne aksen innebar aksemaktene Tyskland, Østerrike-Ungarn, Bulgaria og det osmanske riket, som amerikanerne regnet for å være under direkte tysk innflytelse. Rapporten omtalte motarbeidelsen av denne aksen som USAs overordnede strategiske mål. Det osmanske riket ble i denne sammenheng sett på som en tysk brikke, og USAs interesse i Midtøsten var først og fremst å begrense tysk innflytelse. Dette var helt i tråd med hvordan House og Wilson så på Midtøsten under krigen. *The Inquiry* la fram flere punkter for «avvikling av et prøyssisk Mellom-Europa», deriblant at Istanbul og stredene måtte internasjonaliseres og endepunktene på Berlin-Bagdad-aksen måtte under kontroll av elementer som var vennligsinnede til Vesten. For å få til dette måtte armensk autonomi garanteres, både av moralske og rettslige grunner,

⁹⁹ *The Intimate Papers of Colonel House*, 3, 331.

¹⁰⁰ *FRUS. PPC. Vol. 1: 41*. "Inquiry Memorandum submitted 22. December, 1917

¹⁰¹ Gelfand, *The Inquiry*, 134-37.

men også fordi det ville være det eneste som kunne hindre tysk kontroll over tyrkisk økonomi.¹⁰²

Rapporten tok deretter for seg konkrete forslag til territorielle endringer ved freden. For Tyrkia ble rapportens anbefalinger lagt til grunn for Wilsons punkt nr. 12.

XII. The Turkish portion of the present Ottoman Empire should be assured a secure sovereignty, but the other nationalities which are now under Turkish rule should be assured an undoubted security of life and an absolutely unmolested opportunity of autonomous development, and the Dardanelles should be permanently opened as a free passage to the ships and commerce of all nations under international guarantees.¹⁰³

The Inquiry sin rapport framhevet nødvendigheten av å frigjøre de ikke-tyrkiske folkeslagene fra vanstyre og undertrykkelse. Dette innebar autonomi for Armenia og «siviliserte nasjoners» beskyttelse av Arabia, Mesopotamia, Palestina og Syria.¹⁰⁴ For de tyrkiske delene av riket la rapporten vekt på at tyrkerne måtte behandles rettferdig og frigjøres fra økonomiske og politiske lenker. Gjelden til Tyskland måtte slettes, og krigsgjelden måtte gjenspeile størrelsen på det Tyrkia ville sitte igjen med etter krigen. Slettingen av gjeld ble begrunnet med at pengene ikke hadde blitt brukt til det beste for det tyrkiske folk, og rapporten foreslo også mild økonomisk bistand slik at et selvstendig Tyrkia kunne utvikle seg uten innblanding utenfra, og uten å undertrykke andre folkeslag.¹⁰⁵ Dette kom fram i talen ved at Wilson vektla at de tyrkiske delene burde sikres «sikker selvstendighet». På denne måten kunne de sikre at Tyrkia ikke havnet under tysk innflytelse igjen, og dermed sørge for et brudd i Bagdad-Berlin-aksen. Rapporten la også til at det måtte etableres fri ferdsel gjennom stredene. Fri ferdsel gjennom stredene var en av få konkrete interesser USA hadde hatt i det osmanske riket forut for krigen.¹⁰⁶

Det var lite som skilte anbefalingene til *The Inquiry* og det som Wilson fremmet når det kom til det osmanske riket. Ifølge House' dagbok handlet den eneste diskusjonen om det osmanske riket om hvorvidt det burde være mer spesifikt og nevne de involverte områdene ved navn. House anså punktet som tilstrekkelig utdypende allerede, og Wilson godtok teksten

¹⁰² FRUS. PPC. Vol.1:41-53 *Inquiry Memorandum*.

¹⁰³ Wilson, Woodrow. *Address to a Joint Session of Congress on the Conditions of Peace*. 8. Januar. 1918. URL: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65405> Åpnet: 06.02.17

¹⁰⁴ Ibid. 53.

¹⁰⁵ Ibid

¹⁰⁶ Ibid,

slik den var.¹⁰⁷ En annen diskusjon nevnt av House var ordlyden i punktene. Et opprinnelig utkast hadde brukt ordet «må», men Wilson endret det til slutt til «burde» bortsett fra da det gjaldt omtalen av Belgia. House og Wilson var usikre på hvor mye det amerikanske folket ville være villige til å legge i gjennomføringen av grenseendringer på andre siden av Atlanterhavet. Ved å bruke vagere ord ville de ikke være like bundet. I tillegg ville det ikke virke like frastøtende på USAs allierte i Europa.¹⁰⁸

Wilson holdt talen for Kongressen 8. januar 1918 uten å ha informert om talens innhold på forhånd. Talen ble møtt med stor begeistring i USA fra begge sider av det politiske spektrum. Gjennom å legge fram de amerikanske målene for krigen i en offentlig tale, hadde Wilson vist at USA hadde vilje til å involvere seg i europeiske territoriale spørsmål uten andre grunner enn moralske for å fremme fred i verden. Talen markerte således et brudd med tidligere amerikansk politikk om ikke-involvering på flere området. Rett nok var USA på dette tidspunktet med i krigen, men de hadde ikke tidligere fremmet konkrete synspunkter på europeiske og osmanske grenser. Samtidig var formuleringene i talen tilstrekkelig vage til at amerikanerne ikke bandt seg til noe de ikke kunne stille seg bak. Wilson fikk tydelig fram at USA hadde egne interesser i fredsoppjøret som skilte seg klart fra europeiske mål og som tok avstand fra de hemmelige avtalene, men uten å fullstendig skyve de allierte fra seg. For Midtøstens del var de 14 punktene banebrytende ved at USA faktisk uttalte en interesse og mening om fredsoppjøret i området. USA hadde ikke tidligere hatt noen stor interesse av området, og hadde aldri erklært det osmanske riket krig, men hadde nå gjort det klart at amerikanerne nå anså Midtøsten for å være innenfor USA sin interessesfære i fredsoppjøret.

¹⁰⁹

De 14 punkter ved avslutningen av krigen

Wilson's umiddelbare formål med talen, å nå ut til tyske sosialister, bolsjevikene i Russland, samt å trekke de allierte i en liberal retning hva angår hemmelige avtaler, var ikke en umiddelbar suksess. De alliertes mottagelse var lunken, og talen fikk ingen direkte konsekvens for de hemmelige avtalene. Talen endret heller ikke på politikken som ble ført i Russland og Tyskland i første omgang. Det Wilson lyktes med, var å knesette prinsipper som

¹⁰⁷ House' dagbok 04.01.18 i Seymour, *The Intimate Papers of Colonel House*, 3, 341.

¹⁰⁸ Ibid. 339

¹⁰⁹ Ibid. Gelfand, *The Inquiry*, 150-53.

liberale over hele verden kunne samles om. Det avsluttende avsnittet i Wilsons tale oppsummerer presidentens fredsprogram:

An evident principle runs through the whole program I have outlined. It is the principle of justice to all peoples and nationalities, and their right to live on equal terms of liberty and safety with one another, whether they be strong or weak.

Unless this principle be made its foundation, no part of the structure of international justice can stand. The people of the United States could act upon no other principle, and to the vindication of this principle they are ready to devote their lives, their honor, and everything that they possess.¹¹⁰

Wilson's liberalisme inspirerte liberalere i de allierte landene som kom til å se på Wilson som en ledestjerne på de alliertes side. Nasjonalister over hele verden så i Wilsons tale et håp om frihet og likeverd, og de alliertes motstandere så en mulighet for en fredsløsning de kunne leve med. Selv om ikke Wilson umiddelbart endret krigssituasjonen med sin tale, så skulle den få stor praktisk betydning høsten 1918.¹¹¹

Krigslykken var på de alliertes side fra sommeren 1918. Det osmanske riket, Bulgaria og Østerrike-Ungarn var i ferd med å kollapse, og Tyskland var på defensiven. 6. oktober tok Tyskland kontakt med USA for å forhandle om fred med utgangspunkt i Wilson 14 punkter. Dette var umiddelbart en seier for Wilsons ideer, men de allierte hadde ennå ikke godtatt de 14 punkter som førende. Oberst House ble sendt til Paris for å diskutere det tyske forslaget med de allierte. Wilson og House visste at Storbritannia, Frankrike og Italia hadde kvaler med å akseptere Wilsons punkter som førende for fredsprosessen. Dersom punktene skulle ligge til grunn, mente House at det trengtes en grundig analyse av hvert enkelt punkt. Han ba derfor redaktøren i avisen *New York World*, Frank I. Cobb, og *The Inquiry's* sekretær, Walter Lippmann, om en analyse av punktene. Begge to var medlemmer av House sin delegasjon til Paris.

Cobb og Lippmann analyserte kort hvert punkt og ga sin tolkning av intensjonene bak dem. Om Tyrkia skrev de at stredene og Istanbul måtte internasjonaleses, og Anatolia måtte forbeholdes tyrkerne. Analysen var mer konkret enn *The Inquiry's* rapport og Wilsons tale når det kom til de ikke-tyrkiske folkeslagene. Armenia måtte få en havn ved Middelhavet og en beskyttende stormakt. Dette kunne være Frankrike, men armenerne ville foretrekke Storbritannia, ifølge Cobb og Lippmann. Videre skrev de at Syria allerede var gitt til

¹¹⁰ Wilson, Woodrow. *Address to a Joint Session of Congress on the Conditions of Peace*. 8. Januar. 1918. URL: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65405> Åpnet: 06.02.17

¹¹¹ Seymour, *The Intimate Papers of Colonel House*, 3.

Frankrike etter avtale med britene, og at Storbritannia tydelig var den beste mandatmakt for Irak.¹¹² Wilson svarte umiddelbart at analysen var en tilstrekkelig tolkning av prinsippene i talen, men at detaljene måtte overlates til fredskonferansen.¹¹³ Cobb og Lippmanns analyse stred imot den delen av punkt tolv som krevde en «absolutely unmolested opportunity of autonomous development» for folkeslagene som blir frigjort fra tyrkisk overherredømme. Videre kunne deres kommentar om Syria tyde på en slags stilltiende aksept av en hemmelig avtale. Wilson aksepterte denne analysen uten noen kommentarer utover det at detaljer måtte overlates til fredskonferansen.

Cobb-Lippmann-analysen kom til å danne grunnlag for House sine forhandlinger med Frankrike, Storbritannia og Italia. Britene kunne i stor grad godta de 14 punktene som de var, men hadde problemer med punkt nr. 3 som handlet om fri ferdsel på havene. Frankrike og særlig Italia hadde problemer med enkelte av de territorielle punktene.¹¹⁴ House var imidlertid klar over at statsministrene følte seg presset til å godta en avtale basert på Wilsons punkter. Punktene hadde mange tilhengere i de allierte landene, og en potensiell fortsettelse av krigen mot Tyskland fordi de ikke kunne godta disse punktene ville kunne få konsekvenser på hjemmebane. 4. november kunne House melde til Wilson at en avtale hadde kommet i stand hvor de allierte godtok de 14 punktene som grunnlag for fredsslutningen med Tyskland, men noen små reservasjoner som gikk på frihet på havet og spørsmål om tysk erstatningsbetaling. 11. november 1918 var den første verdenskrig offisielt over.¹¹⁵

At de 14 punktene ble liggende til grunn for våpenhvileavtalen med Tyskland fikk stor betydning for amerikansk Midtøsten-politikk. *The Inquiry* sin rapport forut for Wilsons tale og punkt tolv i talen var skrevet på et tidspunkt der USAs hovedinteresse i Midtøsten var å svekke tysk innflytelse ved å bryte opp Bagdad-Berlin-aksen. Selv Cobb og Lippmanns tolkning av talen ble skrevet på et tidspunkt der Tyskland fremdeles ble sett på som en trussel.¹¹⁶ Fredsavtalene med Østerrike-Ungarn og det osmanske riket var heller ikke undertegnet. Cobb og Lippmanns tilsynelatende aksept av de hemmelige avtalene ville også kunne oppnå å ødelegge tysk innflytelse i regionen. Dette endret seg imidlertid kort tid etter at de skrev sin analyse. Bulgaria kapitulerte 24. oktober, det osmanske riket kapitulerte 31. oktober og Østerrike-Ungarn kapitulerte 3. november. Østerrike-Ungarn og det osmanske riket var på full fart mot oppdeling, og allierte styrker hadde inntatt Istanbul. Uansett om

¹¹² FRUS. 1918. Supl. 1. Del 1. 412 House til Lansing 29. okt.

¹¹³ Ibid. 422. Wilson til House 30. okt

¹¹⁴ Ibid. 430-431. House til Wilson. 31. okt

¹¹⁵ Ibid. House til Wilson 4. november

¹¹⁶ FRUS. Lansing Papers. Supl. II. 146

Tyskland skulle vokse seg store igjen, så ville det være for mange land imellom til at de kunne kontrollere Midtøsten og Berlin-Bagdad-aksen igjen. Selve grunnlaget for amerikansk politikk i Midtøsten på dette tidspunktet var å svekke tysk innflytelse, og nå var den tyske innflytelsen allerede borte.¹¹⁷

Uten den tyske trusselen stod derfor USA tilsynelatende uten noen interesser i Midtøsten foruten hensynet til amerikanske skoler, misjonærer og en beskjeden mengde amerikanske selskaper. Inquiry-medlem David Hunter Miller, som også var med som jusekspert i delegasjonen til Paris, innrømte etter krigen at USAs interesser i det osmanske riket først og fremst var sentimentale, og at disse følelsene stort sett begrenset seg til Armenia.¹¹⁸ De 14 punktene hadde ligget til grunn for avtalen med tyskerne, men tyrkerne hadde undertegnet Mudros-avtalen direkte med britene uten at Wilsons punkter var en del av den. Situasjonen i Midtøsten var derfor slik at USA ikke hadde noen vitale interesser i et Midtøsten som militært var kontrollert av britene, med sterke franske og italienske ønsker, og uten at de 14 punktene dannet grunnlag for krigsavslutningen.

De allierte hadde likevel bundet seg til Wilsons punkter i avtalen med Tyskland, og denne ville derfor også gjelde for de tyrkiske områdene, uavhengig av om de dannet grunnlag for fredsavtalen eller ikke. Wilsons hovedinteresse i Midtøsten og Europa var gått over til å dreie seg om mer enn å vinne krigen. Han ville vinne freden. Det kaotiske systemet og militarismen i Europa hadde startet en grusom krig som USA hadde blitt tvunget inn i. Wilson anså det derfor som USAs interesse og rett å være med og sørge for et fredsoppgjør som ville forhindre at en slik katastrofal krig ville gjenta seg. Helt sentral i denne tankegangen stod de 14 punktene og særlig det siste punktet om et forbund av stater som skulle kunne garantere for uavhengighet og integriteten til så vel store som små stater. Dersom freden skulle sikres og et forbund av stater opprettes, så holdt det naturligvis ikke å avgrense slike forhold til kun Tyskland. Dermed ble det osmanske riket som aldri hadde interessert USA, og som USA aldri hadde kriget mot, en del av USAs interessesfære etter krigen.¹¹⁹

¹¹⁷Evans, *US and Partition*, 90-92; *ibid.*

¹¹⁸ David Hunter Miller, *The Drafting of the Covenant*, 2 vol., vol. 1 (New York/London:: GP Putnam's Sons, 1928), 103.

¹¹⁹ Evans, *US and Partition*, 77-85; Charles Seymour, *The Intimate Papers of Colonel House*, 4 vol., vol. 4 (London: Ernest Benn Limited, 1928), 215-19.

Amerikanske vurderinger av territorielle spørsmål i Midtøsten før konferansen

The Inquiry hadde i begynnelsen av 1918 konsentrert seg om datainnsamling og skriving av rapporter om diverse temaer fra hele verden som kunne bli gjenstand for diskusjon på fredskonferansen. Midtøsten-seksjonen hadde som nevnt en stor mangel på kvalifiserte eksperter på området, noe rapportene ofte bar preg av. *The Inquiry* skrev til sammen 65 rapporter om Midtøsten, men mange av dem var av lite nytte for konferansen grunnet sin lave kvalitet og minimale kildebruk som gjerne begrenset seg til bibelen, klassiske verker og *Encyclopedia Britannica*.¹²⁰ Fra sommeren 1918 ble *The Inquiry* bedt om å fokusere på de territorielle spørsmålene som ville bli tema under fredskonferansen. 21. januar fikk den amerikanske delegasjonen overlevert en rapport med tittelen «Outline of Tentative Report and Recommendations» som var en oppsummering av anbefalingene *The Inquiry* ga med hensyn til territorielle spørsmål.¹²¹ Rapporten fikk kallenavnet «The Black Book» og hadde ingen offisielle forfattere, men Midtøsten-delen er i stor grad basert på rapporter skrevet av Westermann, lederen for Midtøsten-seksjonen.¹²²

Istanbul og stredene

For Istanbul anbefalte «The Black Book» en internasjonalisert stat som skulle styres av en mandatmakt eller på en annen måte som ble vurdert som fornuftig ved fredskonferansen. Rapportens anbefalinger var helt i tråd med det som hadde vært et amerikansk ønske fra tidlig i krigen, nemlig internasjonaliseringen av stredene. *Inquiry*-medlem Isaiah Bowman la etter krigen ikke skjul på at ønsket om å kaste tyrkerne ut av Europa stod sentralt også hos amerikanerne.¹²³ En internasjonalisert stat ville kunne være upartisk i håndteringen av statene som drev handel i området, og det ville bli slutt på den historiske rivaliseringen som hadde preget området.¹²⁴

Staten skulle inkludere hele Marmara-havet, Bosphoros-stredet og Dardanellene. Inkluderingen av hele Marmara-havet ble gjort fordi *The Inquiry* fryktet at det ville føre til rettslig og politisk kaos dersom andre stater hadde grense til dette havområdet. På vestsiden

¹²⁰ Gelfand, *The Inquiry*, 241-44.

¹²¹ «Outline of Tentative Report and Recommendations» i Miller, *Diary*, Dokument 246. Vol. 4: 54-67.

¹²² Mezes, "Preperations for Peace," 1-15.

¹²³ Isaiah Bowman, "Constantinople and the Balkan," i *What Really Happend at Paris*, red. Edward Mandell og Seymour House, Charles (New York: C. Scribners Sons Co., 1924), 147.

¹²⁴ Miller, *Diary*, 4:254.

skulle grensen følge Enos-Media-linjen som hadde blitt etablert etter den forrige Balkan-krigen. På østsiden skulle staten inkludere nok områder til å være tilstrekkelig selvforsynt. I tillegg anbefalte rapporten at grensene ble trukket slik at byen Bursa ble inkludert. Bursa var en stor by som hadde vært osmanenes hovedstad før de erobret Konstantinopel i 1453. Amerikanerne fryktet at en ny tyrkisk stat ville opprette hovedstaden sin der og dermed true den territorielle integriteten til den nye internasjonaliserte staten. Den frie ferdselen gjennom stredene tok ikke forfatterne seg bryet med å begrunne, da de anså dette som så i tråd med den nye verdensordenen at det ikke var nødvendig å begrunne nærmere.¹²⁵

Tyrkia

Rapporten anbefalte at det burde etableres en ny tyrkisk stat i Anatolia. Denne staten skulle også legges under en mandatmakt, men det ble ikke tatt noen standpunkt om hvem som skulle få mandatet. Retten til selvstendig utvikling for den store blokken med tyrkiske muslimer som holdt til i Anatolia ble vektlagt. Rapporten var på dette punktet langt mindre anti-tyrkisk enn de rådende strømningene i USA gjerne var. Dersom tyrkerne fikk utvikle seg i fred, ville de kunne skape en fredelig og stabil makt i regionen. Det ville være en fordel for tyrkerne å slippe å styre over andre folkeslag ettersom Tyrkias undertrykkelse av disse hadde påvirket tyrkerne negativt både moralsk og politisk, ifølge rapporten.¹²⁶ Den nye tyrkiske staten ville grense til den nye internasjonaliserte staten rundt stredene i vest, men rapporten tok ikke for seg dens østlige grense. Derimot anbefalte de at hovedstaten i det nye landet skulle legges til Konya fordi denne byen var sentral for tyrkere, samtidig som den ikke utgjorde noen trussel mot områdene rundt der den lå midt i Anatolia.¹²⁷

Kartet som ble tegnet opp for den nye staten inneholdt en potensiell gresk seksjon rundt Izmir (Smyrna) som da hadde et stort innslag av grekere. Forfatterne skrev at dette hadde blitt nøye drøftet, men at konklusjonen var at det ville være uklokt og farlig å gi grekerne et brohode i Anatolia. Et slikt brohode ville innebære umiddelbare problemer.¹²⁸ Rapporten konkluderte derfor med at gresk tilstedeværelse rundt Izmir ville skape utrygghet blant tyrkere. I tillegg fryktet den at grekerne ville kreve mer dersom de først var på plass i Anatolia. Dette skulle bli en av de mest betente delene av fredsforhandlingene.¹²⁹

¹²⁵ Ibid., 254-55.

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Ibid.

Armenia

The Inquiry anbefalte å opprette en armensk stat under oppsyn av en mandatmakt. Forslaget til armensk stat ville omfatte det meste av det østlige Anatolia, dagens Armenia og det som i dag er Adana. Inkluderingen av områdene rundt Jerevan innebar at den nye armenske staten ble tildelt området som tidligere hadde vært russiske. Dette ble forsvart ved at områdene historisk hadde hatt sterk armensk tilknytning. Det ble foreslått armenske havnetilløp ved Middelhavet og Svartehavet.

I spørsmålet om Armenia brøt rapporten med majoritetsprinsippet de hadde benyttet ved tegningen av grenser, ettersom armenere ikke utgjorde en majoritet i området som ble gitt til dem. Bortsett fra enkelte områder rundt Van-sjøen og Jerevan utgjorde armenere sjeldent mer enn en tredjedel av innbyggerne. *The Inquiry* så dette problemet, men mente omstendighetene rundt armenerne og deres historie trumfet majoritetsprinsippet. Folkemordet og undertrykkelsen før dette gjorde at det ville være urettferdig å behandle armenere likt som andre. Armenerne hadde stor støtte i Vesten, og særlig i USA, så det var ikke spesielt kontroversielt at rapporten jenket litt på prinsippene i spørsmål som angikk dem. Rapporten anbefalte at den armenske staten måtte opprettes under oppsyn av en mandatmakt ettersom armenerne var altfor få og svake til å kunne opprette en slik stat på egenhånd.¹³⁰

Kurderne

Et synlig unntak fra rapportene som omhandler Tyrkia var kurderne. De nevnes kun en gang i hele rapporten fra *The Inquiry*, og det er i forbindelse med en oppramsing av folkeslag bosatt i Irak.¹³¹ Kurderne ble ikke nevnt i delen om armenere til tross for at de utgjorde en betydelig del av innbyggerne i det samme området. Denne utelatelsen gjenspeilte manglende kunnskap og interesse for kurdere i USA på denne tiden. *The Inquiry*'s rapport om kurderne fra februar 1918 er også spesielt svak og preget av forfatterens vestlige og kristne synspunkt. Forfatteren av denne rapporten, Arthur Andrews, stilte seg selv spørsmålet «hvem er kurderne?» og konkluderte med at de er etterkommere etter de gamle mederne, et folkeslag som holdt til i Anatolia i Antikken.¹³² Kurderne var heller aldri framme i diskusjonene høyere opp i det

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Ibid.261

¹³² Gelfand, *The Inquiry*, 242-43.

amerikanske hierarkiet, og det virker ikke som om amerikanerne helt brydde seg om kurderne og deres interesser dersom de i det hele tatt hadde hørt om dem.¹³³

*The Inquiry*s rapport dannet grunnlaget for de amerikanske forhandlingsposisjonene i de områdene det gjaldt. I tillegg til de områdene som nevnes over skrev *The Inquiry* anbefalinger for Arabia, Irak, Palestina og Syria av områder som hørte til under det osmanske riket, men disse områdene havner utenfor denne oppgavens analyse. *The Inquiry*s anbefalinger ble ikke umiddelbart amerikansk politikk, men i stor grad ble det slik i praksis, nettopp fordi amerikanerne på de fleste av feltene som ble tatt opp manglet både kunnskap og interesse. *The Inquiry*s eksperter skulle også spille en rolle under fredskonferansen der flere av dem ble med i den amerikanske delegasjonen som rådgivere, deriblant Westermann på spørsmål om Midtøsten.

¹³³ Ibid.

4. Folkeforbundet, mandater og selvbestemmelsesrett

Da Wilson og den amerikanske delegasjonen seilte til Europa for fredskonferansen desember 1918, var det på en medgangsbølge. Ikke bare hadde USA vært med på å endre krigen i Europa i de alliertes favør, men Wilson hadde også posisjonert seg som den viktigste og mektigste mannen ved den kommende fredskonferansen. Da Frankrike og Storbritannia aksepterte de 14 punkter som grunnlag for freden med Tyskland, så hadde de i realiteten akseptert at de kommende fredsforhandlingene ville stå i Wilsons tegn. Selv om Wilson var midtpunktet da han ankom fredskonferansen, var det fortsatt store uløste spørsmål om USAs rolle. Hvor store forpliktelser kunne USA påta seg, og hvilke rettigheter hadde de egentlig når det kom til fredsforhandlingene med det osmanske riket? De 14 punkter var akseptert av alle de seirende parter, men det var fremdeles åpent hvordan fredskonferansen skulle organiseres og gjennomføres, og hvilken rolle Wilsons hjertebarn, Folkeforbundet, skulle spille. Disse spørsmålene var viktige da seierherrene samlet seg i Paris i januar 1919.

Mandater og Folkeforbundet

Ved starten av fredskonferansen var stormaktene USA, Italia, Frankrike og Storbritannia enige om mange av de viktigste sakene som angikk det osmanske riket. Alle var klare for å ekskludere tyrkerne fra Europa og etablere internasjonal kontroll over Istanbul og stredene. Alle aksepterte Balfour-erklæringen, og alle aksepterte at de arabiske områdene av det osmanske riket skulle løsrives og at en slags nasjonal anerkjennelse skulle gis til de frigjorte folkene. Alle var også enige om opprettelsen av en armensk stat og at denne ville trenge ekstra stor hjelp fra stormaktene. Dette var noen av de mest sentrale spørsmålene, men store detaljer gjenstod for å komme til full enighet. Hva slags styre skulle etableres i de frigjorte områdene, og hvor stor kontroll skulle utenlandske makter ha? Hvilken rolle skulle Wilsons tanker og ideer ha i dette arbeidet? ¹³⁴

I månedene fra krigen sluttet til fredskonferansen begynte, var Wilson primært opptatt av å berede grunnen for at sin ide om et forbund av stater skulle spille en avgjørende rolle ved fredsoppgjøret. Ideen om et folkeforbund var et av de mest konkrete av Wilsons 14 punkter,

¹³⁴ Helmreich, *From Paris to Sèvres*, 23-25.

og han hadde i løpet av 1918 gått langt i å fremme betydningen dette hadde for sin politikk. Stormaktene hadde godtatt opprettelsen av et slikt forbund, men det var fortsatt høyst uklart hvilken rolle Folkeforbundet ville spille under fredskonferansen, og om den skulle være en del av fredsoppgjøret i det hele tatt, eller komme etter. For Wilson var opprettelse av et folkeforbund avgjørende for om freden ville være vellykket eller ikke. For ham spilte det nesten ingen rolle om resten av fredskonferansen ga positive resultater angående politiske og økonomiske forhold dersom ikke det ble opprettet et folkeforbund. Det var dette som skulle skille denne fredskonferansen fra tidligere konferanser, og som skulle sørge for at freden ble opprettholdt også i framtiden.¹³⁵

Wilson ville ikke nøye seg med et folkeforbund opprettet som et resultat av konferansen, men ønsket at forbundet skulle være sentralt i utformingen av freden og en viktig del av selve fredsoppgjøret. For at Folkeforbundet skulle kunne spille en rolle, så måtte det ha substans og tyngde. Et viktig spørsmål om Folkeforbundets rolle kom dermed i forbindelse med håndteringen av territorier erobret fra de tapende partene i krigen. Stormaktene var enige om at de tyske koloniene og de områdene av det osmanske riket som var okkupert av de allierte, ikke skulle leveres tilbake, men at de heller ikke var kapable til å stå på egne bein. Frankrike, Italia og Storbritannia ønsket at de territoriale og økonomiske spørsmålene ved fredsoppgjøret skulle behandles først, så kunne forhandlingene om Folkeforbundet eventuelt komme etterpå. For Wilson var det viktig å sørge for at pakten om Folkeforbundet kom i stand så snart som mulig slik at resten av fredsoppgjøret kunne skje under Folkeforbundets navn. Dette var viktig både fordi det ville gi Folkeforbundet mer substans og større betydning, samtidig som at det ville sikre USA en folkerettslig begrunnelse til å involvere seg i alle fredsoppgjørets temaer.¹³⁶

Ombord i *George Washington* på vei til Europa samlet Wilson sin delegasjon til et møte der han gjorde rede for sine visjoner om Folkeforbundet og fredskonferansen. Wilson gjorde det klart at de tyske koloniene skulle erklæres som Folkeforbundets felles eiendom og at de skulle administreres av mindre stater. Han uttalte at ingenting stabiliserer en institusjon like mye som besittelse av eiendom.¹³⁷ Den første konkrete henvisningen til et mandatsystem kom få dager senere i form av et utkast fra sør-afrikanske Jan Smuts. I sin plan tok han til orde for at områder som hadde hørt til under Østerrike-Ungarn, Russland og det osmanske

¹³⁵ Baker, *Woodrow Wilson and World Settlement*, 1, 234-37; Seymour, *The Intimate Papers of Colonel House*, 4, 290.

¹³⁶ Evans, *US and Partition*, 94-105.

¹³⁷ Seymour, *The Intimate Papers of Colonel House*, 4, 291-94.

riket skulle behandles og fordeles av Folkeforbundet. Områdene skulle administreres av utpekte mandatmakter som ville være ansvarlige overfor Folkeforbundet. Anneksjon var forbudt og det endelige målet var at mandatene skulle bli selvstendige.¹³⁸ Mandatprinsippet var ikke nytt for amerikanerne og helt i tråd med deres egen politikk, men Smuts la frem den første konkrete planen for et slikt system, og Wilson lot seg inspirere.¹³⁹

House og Wilson hadde allerede sommeren 1918 laget et utkast til Folkeforbundspakten, men etter å ha sett Smuts plan, lagde Wilson og amerikanerne to nye utkast der de tok til seg Smuts ideer om mandater med noen viktige endringer.¹⁴⁰ I Wilsons andre utkast fra 10.januar tok han vekk Russland og la til de tyske koloniene istedenfor. De tyske koloniene var utelatt fra Smuts sitt forslag. I tilleggsavtaler skrevet inn i Wilsons andre forslag, tok han til orde for at all myndighet og kontroll i områdene som ikke kom under selvbestemmelsesretten til de innfødte, skulle ligge hos Folkeforbundet. Folkeforbundet skulle ha rettighet til å utpeke og fjerne mandatmakter, og mandatmaktene var pålagt å sørge for en «åpen dør»-politikk og like rettigheter for forbundets medlemmer. I sitt siste punkt tok Wilson til orde for at nye stater måtte garantere rettigheter til etniske og religiøse grupper for å kunne få Folkeforbundets anerkjennelse.¹⁴¹

Paris-utkastene til Wilson ville, dersom de ble vedtatt, oppnå mange av amerikanernes mål. Det ville sikre posisjonen til Folkeforbundet, som igjen ville sikre USA en rolle i alle spørsmål om landområder på lik linje med alle andre stater. Mandatprinsippet kan sies å være i strid med amerikanernes visjoner om folkenes selvbestemmelsesrett, men de hadde i lengre tid sett behov for mandatmakter som kunne administrere områder frem til disse kunne stå på egne ben, noe som kommer klart fram i Cobb og Lippmann sin gjennomgang av de 14 punktene og i *The Inquiry* sin «Black Book».¹⁴² De første møtene i fredskonferansens hovedforsamling og i det såkalte «Timannsrådet» skulle i stor grad dreie seg om mandatene og fordelingen av disse. Timannsrådet bestod av statslederne til USA, Storbritannia, Frankrike, Italia og Japan, samt deres utenriksministre. Timannsrådet skulle bli det fremste utøvende organet under fredskonferansen, særlig fram til mai. Det var imidlertid særlig spørsmålene om de tidligere tyske koloniene i Afrika og Oseania som skapte problemer. De britiske dominionene, Australia, Sør-Afrika og New Zealand krevde full annektering av de

¹³⁸Baker, *Woodrow Wilson and World Settlement*, 3, Dok. 11. 94-100.

¹³⁹ Miller, *The Drafting of the Covenant*, 1, 34-39.

¹⁴⁰House' utkast til Folkeforbundspakt 16.07.18 i *FRUS. PPC*. Vol. 1: 497-501, *ibid.*, 3-40.

¹⁴¹ Wilsons andre utkast til Folkeforbundspakt i Baker, *Woodrow Wilson and World Settlement*, 3, Document 12. 94-110.

¹⁴² *FRUS. 1918. Supl. 1. Del 1.* 412 House til Lansing 29. okt., *Miller Diary*. 4: Dok. 246.

tyske koloniene, mens Wilson stod beint på mandatssystemet. Storbritannia og Frankrike støttet mandatssystemet, men hadde sympati med dominionenes krav. Uenighet lå ikke i om områdene skulle tilfalle dominionene, men på hvilken måte det skulle skje, for amerikanerne var fullt innforstått med at New Zealand, Australia og Sør-Afrika ville styre de tyske koloniene, men de krevde at det skjedde under Folkeforbundets oppsyn.¹⁴³

Løsningen kom i stand etter et kompromissforslag fra General Smuts som ble akseptert av partene i timannsrådet 30. januar.¹⁴⁴ Kompromisset ble lagt fram av Lloyd George og gikk ut på en nivådeling av mandatene utfra områdenes utviklingsnivå, senere kjent som A, B og C mandater. Områder som hadde hørt til under det osmanske riket, ble regnet for å ha kommet så langt i deres utvikling at deres tilværelse som uavhengige stater til dels kunne anerkjennes, men at de ville behøve veiledning og bistand fra en mandatmakt til de var kapable til å stå alene. Ønskene til innbyggerne i disse områdene skulle gis særlig tyngde i valget av mandatmakt. Wilson omtalte kompromisset som tilfredsstillende, og forslaget ble godtatt av Timannsrådet.¹⁴⁵

Diskusjonen gikk deretter videre til hvilke områder som skulle omfattes av resolusjonen og den foreløpige administreringen av områdene til en endelig fredsavtale var på plass. Det var ingen stor debatt om hvilke områder som skulle omfattes av resolusjonsteksten. Lloyd George presiserte at resolusjonen omfattet områder som var blitt erobret fra det osmanske riket, og teksten nevnte Armenia, Arabia, Syria, Mesopotamia og Palestina spesielt. Etter forslag fra Lloyd George ble også Kurdistan skrevet inn. Han betydret at Kurdistan utelatelse skyldtes en forglemmelse, men for britene ville en kurdisk stat fungere som en buffer mellom det kommende Tyrkia og Irak, det sistnevnte området hadde britene planer om å administrere.¹⁴⁶ Da partene var blitt enige om resolusjonsteksten og områdene som var omfattet av den, så dreide samtalen seg over på den midlertidige fordelingen av områdene. Lloyd George tok til orde for at områdene skulle fordeles med en gang, mens Wilson ville vente med en endelig avgjørelse til Folkeforbundet var på plass. Britene hadde over 1 000 000 soldater i de okkuperte delene av det osmanske riket, og *status quo* ville ikke være mulig for dem, ifølge Lloyd George.¹⁴⁷

For amerikanerne ville en umiddelbar fordeling av områdene skape problemer. Wilson visste at han ikke uten videre kunne akseptere et mandat på USAs vegne. Den makten

¹⁴³ Evans, *US and Partition*, 93-106; Miller, *The Drafting of the Covenant*, 1, 101-17.

¹⁴⁴ Møte i Timannsrådet 30. januar 1919. *FRUS PPC*, Vol. 3: 785-818

¹⁴⁵ *Ibid.* 785-787

¹⁴⁶ *Ibid.* 805, Helmreich, *From Paris to Sèvres*, 27.

¹⁴⁷ *Ibid.* 806

lå hos Kongressen som etter mellomvalget i 1918 hadde republikansk flertall og var ledet av hans erkefiende Henry Cabot Lodge. Wilson forklarte rådet at USA ikke kunne bidra med tropper til en okkupasjon av det osmanske riket ettersom USA aldri hadde erklært det osmanske riket krig.¹⁴⁸ Samtidig var Wilson klar over at amerikanerne ikke kunne være primus motor for mandatløsningen og Folkeforbundet uten å samtidig ta del i byrdene det kunne medføre. Wilson gjorde det derfor klart at amerikanerne slett ikke ville frita seg fra ansvar, men at han ville trenge tid for å kunne overbevise det amerikanske folk om at det skulle ta på seg militære ansvarsoppgave i Asia. Han foreslo derfor en midlertidig ansvarsfordeling av de militære byrdene mellom stormaktene og at den endelige fordelingen av mandater kunne skje på et senere tidspunkt. Dette ble akseptert, og spørsmålet om den militære byrdefordelingen ble gitt videre til de alliertes militære representanter.¹⁴⁹

De militære representantenes rapport ble lagt fram for Timannsrådet 5. februar og diskutert kort 10. februar. Rapporten anbefalte antallet soldater som burde settes inn i hvert område, i tillegg til å anbefale hvilke nasjoner som burde stille opp med hva og hvor. Den anbefalte at britene skulle okkupere Palestina og Irak, italienerne skulle okkupere Kaukasus og området rundt Konya, franskmennene skulle okkupere Syria, og dersom det var behov og USA var villige, skulle amerikanske tropper okkupere Kurdistan og Armenia.¹⁵⁰ Rapporten skapte usikkerhet blant briter og amerikanere. De amerikanske delegatene fryktet at rapporten la opp til for sterk amerikansk deltagelse i Asia. Forsvarsminister Newton Baker anså amerikansk deltagelse som mulig i Istanbul og armenske områder, men stile seg mer tvilende til å sende styrker til Syria og Arabia. Det amerikanske folk kunne være villige til å delta i okkupasjon i selve Tyrkia, for å beskytte de kristne, men selv dette ville ta tid å overbevise om.¹⁵¹ Wilson selv nevnte under møtet at det ville ta tid å overbevise amerikanerne om å sende tropper til Asia. Britene på sin side fryktet hvilken betydning rapportens planlagte omfordeling av områder ville bety for deres interesser og avtaler, og behandlingen av rapporten ble utsatt på ubestemt tid. Endelige avtaler om omfordeling av territorier i det osmanske riket kom derfor ikke i stand for høsten 1919. I begynnelsen av februar var dermed viktige spørsmål om en fredsslutning i Midtøsten avklart. Mandatsystemet var akseptert, og

¹⁴⁸ Ibid. 805

¹⁴⁹ Ibid. 807

¹⁵⁰ Arthur S. Link, red., *The Papers of Woodrow Wilson* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1986), Vol. 55. 538-544

¹⁵¹ Ibid.

hvilke områder som skulle fordeles, var det i stor grad enighet om. Det var allikevel langt igjen før en endelig avtale.¹⁵²

Mandatsystemet var et kompromiss mellom de europeiske stormaktenes imperialistiske ambisjoner og USA sine liberale tanker om folkenes selvbestemmelsesrett. Like fullt var det en stor seier for USA og Wilsons ideer. Mandatideen ble kritisert av opposisjonen i kongressen i Washington DC for at de europeiske stormaktene uansett fikk sine ønsker oppfylt med hensyn til landområder, men gjennom å gjøre det til mandater underlagt Folkeforbundet hadde det blitt sørget for at erobring og okkupasjon alene ikke var grunn nok til å ta et område. I tillegg var ikke tanken på mandatmakter som styrte mindre utviklede landområder en fremmed tanke for amerikanerne, så det utgjorde ikke noe brudd med deres strategi forut for forhandlingene.¹⁵³

Mandatsystemet var allikevel først og fremst en seier fordi det en gang for alle etablerte Wilson som fredskonferansens ledende skikkelse. Forhandlingene om mandatsystemet viste fort at det var de europeiske stormaktene som måtte komme til Wilson for konsesjoner, og ikke motsatt. Selv om stormaktene hadde akseptert de 14 punkter og gikk med på mandatsystemet, så var det Wilson som var pådriveren som fikk gjennom sitt syn der de andre var enten motstandere eller lunkne. Mandatsystemet hadde også sikret amerikanerne en plass i forhandlingene på lovlig grunnlag, uten selv å ha vært i krig med osmanene. Etersom mandatene skulle gå utfra Folkeforbundet, var de hemmelige avtalene inngått mellom stormaktene under krigen i praksis opphevet, og i Folkeforbundet hadde USA samme rett til å uttale seg som alle andre. USA var dermed sikret reell innflytelse og gjennomslag for sine ideer uten å kunne garantere for at de ville være med å gjennomføre dem. Februar 1919 markerte høydepunktet i USA og Wilsons makt under fredskonferansen i Paris.

Delegasjonene fra Midtøsten, deres krav og folkenes selvbestemmelsesrett

Under fredskonferansen kom det delegasjoner og appeller fra folk og grupper over hele verden. Selv om framforhandlingen av Folkeforbundspakten og spørsmålet om mandater tok opp mye av tiden til fredskonferansen fra begynnelsen og fram til president Wilsons første hjemreise 15. februar, så var det også tid til å høre de forskjellige gruppenes ønsker. Baker beskrev hvordan Wilson allerede på overfarten til Paris leste utallige appeller fra alt fra

¹⁵² Helmreich, *From Paris to Sèvres*, 29-31.

¹⁵³ Evans, *US and Partition*, 105-08.

svensker som krevde Åland tilbake til rumenere som var bekymret for sine landsmenn i Ungarn.¹⁵⁴ Alle så de mot Wilson og pekte på hans ideer for å få det de ønsket. Under fredskonferansen var flere av disse delegasjonene intenst etter stormaktene med kart og statistikk som støttet deres argumenter i så stor grad at det til dels var et irritasjonsmoment for Wilson, Clemenceau og Lloyd George. Fra Midtøsten kom det delegasjoner fra Hellas, Armenia, Arabia og fra sionistene.¹⁵⁵

Greske krav

Den første av delegasjonene til å legge fram sine krav var den greske ledet av Hellas' statsminister Eleftherios Venizelos. Grekerne hadde gått inn i krigen på de alliertes side i juni 1917 og var sterkt støttet av Frankrike og Storbritannia. Statsministeren Venizelos var uhyre populær blant delegatene på fredskonferansen, noe som spilte inn i behandlingene av greske spørsmål. Lansing skrev senere at det var vanskelig å være skeptisk til Venizelos fordi alle som én var så begeistrede for ham.¹⁵⁶ Venizelos la fram greske ønsker for Timannsrådet 4. februar og ble med det den første stat til offisielt å gjøre krav på tyrkiske områder.¹⁵⁷

Venizelos delte de greske kravene opp i fire hovedområder: Nord-Epirus, Egeerhavsøyene, Trakia og Lilleasia. Det var ikke små krav til landområder som grekerne satte fram. I Nord-Epirus, en region i det sørlige Albania på grensen til Hellas, hevdet Venizelos at det fantes 120 000 grekere og 80000 albanere, og det var derfor naturlig at dette blandete området skulle komme under gresk styre. Selv om grekerne i området snakket albansk, så var deres lojalitet til Hellas, ifølge Venizelos. Av Egeerhavsøyene gjorde grekerne krav på alle øyene, herunder Dodekanesene, Imbros og Rhodos. Grekerne ville også ha Kypros. Øya var blitt lovet av britene til kong Konstantin dersom Hellas gikk inn i krigen i 1915, og selv om Hellas ikke gikk til krig da, så regnet Venizelos med at det ikke ville bli noe problem for Hellas å ta over Kypros.¹⁵⁸

Grekerne gjorde krav på hele Trakia, et område som innbefatter den europeiske delen av dagens Tyrkia, det nordøstlige Hellas og det sørvestlige Bulgaria. I hele Trakia med Istanbul inkludert var det gresk flertall. Det var allikevel et klart tyrkisk flertall i Vest-Trakia, men Venizelos framhevet at det var enighet om at tyrkerne skulle ut av Europa, og det var

¹⁵⁴ Baker, *Woodrow Wilson and World Settlement*, 1, 6-10.

¹⁵⁵ Helmreich, *From Paris to Sèvres*, 48-49.

¹⁵⁶ Lansing, *The Big Four*, 146.

¹⁵⁷ *FRUS. PPC. 3*: 859-875

¹⁵⁸ *Ibid.* 856-861

mer naturlig, i grekernes øyne, at de skulle få dette området framfor Bulgaria som hadde vært på feil side. I det vestlige Anatolia gjorde Hellas krav på alle øyene i tillegg til storbyen Izmir på Egeerhavskysten og områdene rundt. Venizelos hevdet at disse områdene hadde et knapt gresk flertall, men at de også hørte til den greske sivilisasjonen klimatisk og geografisk.¹⁵⁹ Han viste til Wilsons punkt 12 som garanterte for rettighetene til folkene underlagt tyrkisk styre. Hellas gjorde ingen krav på Istanbul, selv om det mente dette var en gresk by. Det eneste kravet var at byen ikke skulle styres av tyrkere. Venizelos var klar over at det ikke ville være aktuelt for stormaktene med gresk styre av stredene. Etter Venizelos' innlegg reiste Lloyd George umiddelbart et forslag om å opprette en ekspertkommisjon som kunne granske de greske kravene. Forslaget ble vedtatt.¹⁶⁰

De greske kravene bød på utfordringer, selv om de ifølge Venizelos var svært moderate. Kravene var i konflikt med London-avtalen som lovet italienerne Rhodos og Dodekanesene, og den var i konflikt med St. Jean de Maurienne-avtalen som lovet Izmir til italienerne. Stormaktene var derfor enten sterkt imot kravene eller noe avventende, noe som var bakgrunnen for Lloyd Georges forslag om en ekspertkommisjon. I *The Inquiry* sin «Black Book» stod det klart at å gi Izmir til Hellas ville skape umiddelbare problemer. *The Inquiry* fryktet også at grekerne ville ønske mer enn bare Izmir, noe Venizelos delvis hadde vist. I «The Black Book» var det heller ikke tegnet inn gresk kontroll over Trakia, men det var enighet om å gi Hellas Dodekanesene og Rhodos.¹⁶¹ Det var derfor stort potensiale for konflikt rundt de greske kravene, noe som skulle vise seg tydelig i mai 1919.

Armenske krav

Armenerne nøyte stor sympati blant alle delegatene på fredskonferansen etter massakrene og forfølgelsene de hadde blitt utsatt for under krigen. Armenia var også et av de områdene der stormaktene hadde gått lengst i å komme med løfter, men interessen var ikke særlig stor for å ta på seg et mandat over Armenia. En av hovedutfordringene var at armenerne ikke i noe område utgjorde en majoritet. Amerikanerne anslo at armenerne bortsett fra rundt Van og Jerevan sjeldent utgjorde mer enn en tredjedel. Det var også sterk opposisjon mot en armensk stat blant den ikke-armenske befolkningen, og området var preget av uroligheter etter krigens slutt. Den amerikanske høykommissæren i Konstantinopel, Lewis Heck, advarte mot

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Ibid. 859-871

¹⁶¹ Miller *Diary*. 4: 249-258 Dok. 246.

ytterligere massakre på armenere allerede 4. januar.¹⁶² Det var ikke før Storbritannia sendte inn en liten kontingent med soldater at situasjonen i området roet seg.¹⁶³

Den armenske delegasjonen la fram sine krav for Timannsrådet 26. februar. Armenerne gjorde krav på det russiske Armenia i Kaukasus, i tillegg til de seks osmanske *vilayetene* Van, Bitlis, Trabzon, Diyarbakir, Kharput, Sivas og Erzurum.¹⁶⁴ Armenerne ønsket også hele Kilikia med Iskenderun (Alexandretta).¹⁶⁵ Armenerne gjorde med det krav på et Stor-Armenia som stormaktene umiddelbart stilte seg litt lunkne overfor. Verken Storbritannia, Frankrike eller Italia hadde noe ønske om å ta på seg å styre et mandat over Armenia, som måtte trenge store mengder bistand og som ikke hadde noe særlig å by på for mandatmakten. Derfor ønsket særlig britene at USA tok ansvar for Armenia.¹⁶⁶ Wilson hadde tidligere gjort det klart at USA ikke kunne ta på seg noe militært ansvar uten Senatets godkjenning, men tanken var ikke lenger helt fremmed etter at stormaktene 30. januar hadde akseptert mandatprinsippet. Det var dessuten svært stor sympati for armenere i USA, og det var et av de områdene det ville bli lettest å overbevise den amerikanske befolkningen å bidra i. Store deler av den amerikanske delegasjonen var også tydelige på at de regnet med at USA ville akseptere et mandat for Armenia.¹⁶⁷ Alle regnet de med at USA måtte bidra i mandatsystemet om de skulle få være med på utformingen av det.¹⁶⁸

Øvrige krav

I tillegg til armenere og grekere, så var det delegasjoner fra Arabia, sionistene og kurdere som la fram sine ønsker for fredskonferansen. Som tapende part i krigen var ikke tyrkerne representert med delegater ved fredskonferansen, men en gruppe liberale tyrkere forberedte flere rapporter og memoranda til fredskonferansen. Gruppen som kalte seg «Kongressen for liberale tyrkere» tok ikke ansvar for tyrkiske handlinger under krigen, men plasserte skylden hos det ungtyrkiske regimet som regjerte da. Hovedkravet til de liberale tyrkerne var bevaring av Tyrkia inkludert Istanbul, som de mente det ville være en tabbe og et overgrep å ta fra Tyrkia. I tillegg til de liberale tyrkerne var det en gruppe som kalte seg «Den tyrkiske

¹⁶² FRUS. PPC. 2: 282 Heck til Sharp 4.1.1919; Lansing, *The Peace Negotiations*, 160.

¹⁶³ Helmreich, *From Paris to Sèvres*, 46-51.

¹⁶⁴ *Vilayeter* var administrative inndelinger i det osmanske riket tilsvarende provinser eller regioner. En *Vilayet* var gjerne delt inn i to eller tre *sanjaker*.

¹⁶⁵ FRUS. PPC. 4:147-157. Møte i Timannsrådet 27.2.1919

¹⁶⁶ Dagbok 11.1.1919 i Miller, *Diary*, 1: 74-74

¹⁶⁷ Miller, *The Drafting of the Covenant*, 1, 47; Lansing, *The Peace Negotiations*, 158-60.

¹⁶⁸ Howard, *The Partition of Turkey*, 225-26. Helmreich, *From Paris to Sèvres*, 46-51.

wilsonske liga» som ønsket å bevare Tyrkia som et konstitusjonelt monarki under veiledning av amerikanerne for de neste 15-20 år. Kurdiske grupper sendte også inn sine ønsker. De ville ha et Kurdistan som strakte seg over det sydøstlige Tyrkia og det nordlige Irak. Kurderne la vekt på at både arabere og armenere hadde blitt lovet stater og at det derfor var rett og rimelig at kurderne også fikk sin del.¹⁶⁹

Det er lite som tyder på at disse gruppenes ønsker ble lyttet til i noen grad. Det var klart under fredskonferansen at tyrkerne måtte få en stat, men at de ikke skulle styre over minoritetsbefolkninger, Istanbul og stredene. Det var derfor høyst uklart hvordan denne staten skulle se ut. I «The Black Book» ble det tegnet inn en tyrkisk stat i det sentrale Anatolia. Samtidig var sympatien med tyrkerne etter krigen svært liten, så det var klart at ønskene til de liberale tyrkerne ikke var særlig realistiske. Kurdernes ønsker ble heller ikke viet mye plass til tross for at de ble nevnt i resolusjonsteksten om mandater som ble vedtatt 30. januar. De kurdiske gruppene var heller ikke like aktive som arabere, grekere og ikke minst armenere, så de fikk ikke den samme oppmerksomheten som grekerne, armenerne og araberne gjorde. I «The Black Book» er kurderne knapt nok nevnt.¹⁷⁰

Wilson reiser hjem

Da alle folkegruppene hadde fremmet sine krav mot slutten av februar, var både stormakter og minoritetsfolkegrupper sine ønsker blitt hørt i spørsmål om det osmanske riket. Folkegruppene krav stred mot hverandre og mot de forskjellige stormaktenes hemmelige avtaler. Amerikanerne stod i en litt friere rolle. Fra krigens slutt og fram til Wilson reiste hjem første gang 14. februar hadde amerikanerne vært konsekvente i sin politikk og hadde også lyktes i stor grad. Da Wilson reiste, var det som konferansens ener. Dette ble ytterligere tydelig da folkegruppene i Midtøsten viste til Wilson og hans ideer i sine appeller for fredskonferansen. Amerikanerne hadde stått fast på at Folkeforbundet skulle spille en sentral rolle og at berørte folkegrupper skulle lyttes til når deres områder ble behandlet. Hele veien hadde Wilson vært klar på at territoriale spørsmål i Midtøsten først skulle behandles etter at Folkeforbundet var på plass for å sikre Folkeforbundets rolle, og for å sikre USA en sterkere posisjon i forhandlingene. Det var fortsatt uklart hvilken rolle USA ville kunne spille i den endelige fredsslutningen i Midtøsten, men hvis Folkeforbundet var en del av fredsoppgjøret var det klart at USA ville være delaktig. Da Wilson reiste, var det ikke overraskende oberst

¹⁶⁹ Howard, *The Partition of Turkey*, 226-27.

¹⁷⁰ Miller *Diary*. 4: 258-270

House og ikke utenriksminister Lansing som fikk ansvaret for å lede den amerikanske delegasjonen. House la i løpet av den måneden Wilson var borte mindre vekt enn presidenten på at territoriale avgjørelser i Midtøsten skulle skje under mandatsystemet og Folkeforbundet. Han var mer opptatt av å løse utfordringer der og da og inngå kompromisser med de andre stormaktene. House' fremgangsmåte mens Wilson var på hjemreise pekes på som en av grunnene til at det tette vennskapet mellom de to etter hvert tok slutt.¹⁷¹

Gjennom de første to månedene hadde amerikanerne vært tro mot de 14. punkter og de wilsonske idealene. Wilson hadde kjempet igjennom Folkeforbundet og sikret dens sentrale rolle. Han hadde lagt vekt på folkenes rett til å bestemme over seg selv og stått steilt imot de andre alliertes hemmelige avtaler. I sine utkast til Folkeforbundspakten hadde han også tatt med paragrafer som skulle garantere etnisk og religiøs likebehandling. Forhandlingene om Folkeforbundet hadde også foregått relativt åpent, og de store linjene var kjent for allmennheten og ikke et typisk eksempel på det hemmelige gamle diplomatiet Wilson og amerikanerne foraktet. Det var i disse første månedene at Wilson var på sitt mest populære og sitt mektigste.¹⁷²

De territoriale spørsmålene var lagt fram for konferansen, men ikke blitt inngående diskutert. De store territoriale konfliktene kom senere, og USAs posisjon slik som framlagt i «The Black Book» var ikke endret. Det eneste nye i USA sin framreden den første delen av fredskonferansen var den økende aksepten av at også amerikanerne måtte bidra i fredsprosessen og ta et mandat. I Wilsons fravær gikk House så langt som å si at han regnet med at USA ville akseptere et mandat over Istanbul og Armenia.¹⁷³ Selv om House ikke eksplisitt sa at USA ville ta et mandat, så ble det oppfattet slik av Clemenceau og Lloyd George som var sammen med House. Dermed var det klart at USA ville spille en stor rolle når de territoriale forhandlingene og krisene rundt Izmir, Istanbul og Armenia oppstod utover våren og sommeren 1919.

¹⁷¹¹⁷¹ Baker, *Woodrow Wilson and World Settlement*, 1, 290-313. Seymour, *The Intimate Papers of Colonel House*, 1, 332-82. Evans, *US and Partition*, 131-34.

¹⁷² Baker, *Woodrow Wilson and World Settlement*, 1., 292; Walworth, *Wilson and His Peacemakers*, 141-43.

¹⁷³ Seymour, *The Intimate Papers of Colonel House*, 4, 269.

5. Grekerne og landgangen i Izmir

Komiteen for greske og albanske spørsmål sin rapport

Komiteen for greske og albanske spørsmål (som regel omtalt som den greske komiteen) ble nedsatt etter at Venizelos la fram de greske kravene for fredsoppgjøret 5. februar. En uke senere møttes komiteen for første gang. Komiteens oppgave var svært vanskelig ettersom det ikke fantes troverdige folketellinger å basere seg på. Krigen hadde ført til endret befolkningssammensetning i området, og det var til dels stort sprik mellom amerikanernes anslag og grekernes eget anslag over sammensettingen. Dersom man tok det faktiske folketallet i 1919 som grunnlag for den greske komiteens rapport risikerte man å gi aksept til overgrep som hadde skjedd under krigen, mens å se bort fra de faktiske tallene ville komplisere mulighetene for en realistisk og varig løsning.¹⁷⁴

I tillegg til de etniske spørsmålene kom vanskelighetene med å forene de hemmelige avtalene med de greske kravene. Italienerne hadde gjennom London-avtalen fra 1915 og St. Jean de Maurienne-avtalen fra 1917 blitt lovet innflytelsessfærer i Lilleasia og mente derfor at de hadde krav på dette uavhengig av komiteens endelige rapport. Frankrike og Storbritannia anerkjente ikke St. Jean de Maurienne-avtalen fordi den siste deltageren i avtalen, Russland, aldri hadde fått underskrevet den, mens London-avtalen som lovet Italia en «rettferdig andel av Middelhavs-regionen ved Adalia» ble anerkjent av begge to. Amerikanerne på sin side anerkjente ingen av dem. Det var derfor tøffe og vanskelige spørsmål for komiteen før de la fram sin rapport 8. mars, 1919. Den endelige rapporten viste disse uenighetene. Storbritannia og Frankrike støttet i stor grad Hellas, amerikanerne var langt mer reservert, mens Italia stod steilt imot.

Rapporten var delt inn i fire deler:

Nord-Epirus

Storbritannia og Frankrike aksepterte de greske kravene i Nord-Epirus, mens amerikanerne kun ville akseptere en modifisert grenselinje mellom Albania og Hellas som de baserte på

¹⁷⁴ Helmreich, *From Paris to Sèvres*, 84-87.

tilgjengelige statistikk og uttalelser fra observatører. Italia på sin side var ivrige etter å beholde *status quo* i området ettersom de mente det i all hovedsak var albansk og muslimsk.¹⁷⁵

Trakia

Alle de fire partene var enige om at det vestlige Trakia skulle tilfalle Hellas, men Italia hadde noen spesielle innvendinger. Komiteen konkluderte med at den ikke-muslimske befolkningen var mer gresk enn bulgarsk og at grekernes etniske krav derfor var overlegent bulgarernes. Området hadde en klar tyrkisk majoritet, noe selv Venizelos hadde innrømmet for Timannsrådet, men det er tydelig at tyrkernes rett til selvbestemmelse var underordnet i dette tilfellet.¹⁷⁶

Det var også full enighet om å akseptere de greske kravene på det østlige Trakia, men italienerne hadde igjen noen innvendinger. Komiteen tegnet ikke klare grenser for dette området, ettersom de antok at Istanbul og områdene rundt ville bli skilt ut som et eget internasjonalt område, men de anså de greske kravene på områder som ikke ville falle innunder den internasjonale sonen for stredene og Istanbul å være fullt legitime på etnisk grunnlag.¹⁷⁷ I dette spørsmålet ble Venizelos tilkalt til komiteen for å garantere for de religiøse og politiske rettighetene til den muslimske befolkningen, noe han gjorde.¹⁷⁸

Egeerhavsøyene

Det var full enighet om at Egeerhavsøyene med unntak av Dodekanesene skulle tilfalle Hellas ettersom den greske befolkningen utgjorde en klar majoritet. Dodekanesene var det uenighet om på grunn av London-avtalen fra 1915 som hadde lovet disse øyene til Italia. Storbritannia og Frankrike støttet italienernes krav i denne saken, mens de amerikanske komite-medlemmene framholdt at de på ingen måte anerkjente at denne avtalen skulle ha noe å si for grensesettinger i Det nære Østen. USA mente at disse øyene også skulle gis til Hellas

¹⁷⁵ «Report of Committee on Greek Territorial Claims» i Miller, *Diary*, 10:286-87.

¹⁷⁶ *Ibid.*, 10: 287-89.

¹⁷⁷ *Ibid.*, 10: 289-90.

¹⁷⁸ *Ibid.*, 12: 72.

ettersom befolkningen også der i overveldende grad var gresk, noe som var helt i tråd med amerikanernes egne anbefalinger gjort i «The Black Book».¹⁷⁹

Anatolia

Spørsmålet om greske områder i Anatolia var det som skapte mest uenighet i komiteen. Frankrike og Storbritannia gikk med på at Izmir og områdene rundt skulle forenes med Hellas, mens området britene og franskmennene ville gi grekerne var noe mindre enn det Venizelos hadde gjort krav på. Amerikanerne var sterkt imot at disse områdene skulle skilles ut fra Tyrkia, mens italienerne var imot å diskutere de greske kravene fordi de mente at den delen av Tyrkia ikke kunne diskuteres uten å diskutere det endelige oppgjøret om resten av Anatolia, og fordi de mente områdene grekerne gjorde krav på var områder som falt inn under internasjonale avtaler, altså de hemmelige avtalene fra 1915 og 1917.¹⁸⁰

Amerikanerne ga i rapporten to hovedgrunner for at de ikke kunne gå med på grekernes ønsker slik Frankrike og Storbritannia hadde gjort. For det første aksepterte de ikke den greske delegasjonenes estimater når det kom til folketall. Amerikanerne sine beregninger viste at tyrkere var i flertall i hver *sanjak* - en mindre region i det osmanske riket - med unntak av Izmir-*sanjak*. Det var derfor i deres øyne ikke hold i grekernes krav på etnisk grunnlag. For det andre mente amerikanerne at det fra et økonomisk synspunkt var ufornuftig å skille disse kystregionene fra det indre Anatolia. Havnen i Izmir og områdene rundt var Tyrkia sitt mest naturlige havnetilløp, og en utskillelse av disse områdene ville være et uforholdsmessig stort økonomisk tap for en eventuell tyrkisk stat eller tyrkisk mandatområde.¹⁸¹

De samme argumentene hadde blitt brukt i «The Black Book». Den amerikanske eksperten på Det nære Østen Westermann var sammen med Dr. Clive Day de amerikanske medlemmene av komiteen. Det var Westermann som var hovedmannen bak delene som omhandlet det osmanske riket i «The Black Book», så det var derfor ganske naturlig at de amerikanske meningene i den greske komiteen gjenspeilet innholdet der.

¹⁷⁹ Ibid., 10: 292.

¹⁸⁰ Ibid.

¹⁸¹ Ibid., 10: 290-91.

Rapporten blir behandlet i sentralkomiteen

Rapporten til den greske komiteen ble fullført 8. mars og lagt fram for den sentrale territorialkomiteen noen dager senere. Den sentrale territoriale komiteen hadde blitt opprett av Timannsrådet for å samkjøre arbeidet og svarene til de av fredskonferansens 58 komiteer som drøftet territoriale spørsmål.¹⁸² I sentralkomiteens møte om den greske komiteens rapport 17. mars tok britene og franskmennene til orde for at rapporten skulle godkjennes, men den amerikanske delegaten Sidney Mezes mente at komiteen ikke kunne gi anbefalinger angående det østlige Trakia fordi dette ville være for tett bundet opp til spørsmålet om framtiden til den tyrkiske staten. Mezes viste til at Timannsrådet 11. mars hadde vedtatt å utsette alle diskusjoner om framtiden til en eventuell tyrkisk stat til Wilson returnerte fra USA.¹⁸³ Italienerne støttet Mezes i at rapporten burde utsettes.¹⁸⁴

Godkjenningen av rapporten ble dermed utsatt til man kunne komme til en enighet. Timannsrådet ønsket full enighet i komiteen og krevde i tillegg at komiteen skulle komme med konkrete anbefalinger som kunne legges ved rapporten, noe som viste seg svært vanskelig ettersom alle de fire partene stod steilt på sine opprinnelige standpunkter.¹⁸⁵ Den britiske delegaten Nicolson beskrev det som fire arkitekter som hadde bygget hvert sitt hus som nå skulle slås sammen til ett enkelt hus som ikke hang på greip.¹⁸⁶ Ettersom italienerne nektet å forhandle ble det naturlig for britene og franskmennene å søke amerikansk støtte til deres krav for å skape en enhetlig front mot Italia. Sentralkomiteen godtok rapporten og la den fram for Timannsrådet 30. mars uten at rapporten hadde blitt endret, men den amerikanske posisjonen var nå endret, noe som kom fram i forordet. Mezes eneste reservasjon gikk på at komiteen ikke kunne komme med anbefalinger om spørsmål som angikk greske krav i Lilleasia ettersom dette nødvendigvis ville få betydning for den tyrkiske staten som skulle diskuteres i Timannsrådet. Han nevnte ikke at de amerikanske delegatene var sterkt imot å gi etter for greske krav i Lilleasia. Som en konsekvens la amerikanerne og Mezes opp til at den amerikanske posisjonen kunne endres av deres representanter i Timannsrådet. Dette innebar i praksis en aksept av den britiske og franske støtten til greske krav i Lilleasia. Selv om en slik enighet ikke ble skrevet ned på papiret, var det klart for konferansens medlemmer,

¹⁸² Nicolson, *Peacemaking 1919*.124-125,284-285

¹⁸³ *FRUS. PPC. 4*: 325-326. Møte i Timannsrådet 11.03.19

¹⁸⁴ Rapport fra møte i sentralkomiteen for territoriale spørsmål 17.mars i Miller, *Diary*, 17: 228-29.

¹⁸⁵ Nicolson, *Peacemaking 1919*, 285.

¹⁸⁶ *Ibid.*, 281.Nicolson i brev til sin far 9. mars

og Wilson viste blant annet til at komiteen hadde blitt enige om Izmir i et møte i Firemannsrådet 5. mai¹⁸⁷.¹⁸⁸

Den amerikanske holdningen til Izmir var på under en måned blitt helt endret og var dermed stikk i strid med rådene til ekspertene Day og Westermann, og *The Inquiry* sin rapport fra januar. Når og hvordan denne endringen skjedde er uvisst. Nicolson skrev i sin dagbok 16. mars at Mezes var svært ivrig etter å komme til enighet om den greske komiteens anbefalinger. 24. mars skrev han at de har blitt enige om Lilleasia.¹⁸⁹ Denne iveren etter å komme til enighet gjenspeilet ikke holdningen til den amerikanske delegasjonen. Under et møte for de amerikanske delegatene 4. mars støttet både utenriksminister Lansing og general Bliss, Westermanns holdning i spørsmålet om en gresk sone rundt Izmir.¹⁹⁰ David H. Miller skrev i sin dagbok om en samtale med Mezes 7. mars der han fortalte Mezes at han var sterkt imot de greske kravene, og omtalte seg selv som veldig pro-italiensk.¹⁹¹ Mezes selv framstod ikke som veldig pro-gresk i et memorandum han forfattet 9. mars. Der stilte han seg skeptisk til om gresk styre er noe folket i området ønsket seg og om de greske kravene var legitime. Han foreslo autonomi for dette området innen en tyrkisk stat som det beste for befolkningen.¹⁹² I tillegg var delegasjonens fremste ekspert på Midtøsten, Westermann, svært sterkt imot å skille Izmir fra resten av Anatolia. Han omtalte etter krigen byen og havna som Anatolias «øyne, munn og nesebor».¹⁹³

Det er sannsynlig at avgjørelsen om å støtte greske krav rundt Izmir ble fattet av Wilson selv uten at delegatene ble rådført. Mezes sin iver etter å komme til enighet i et møte med Nicolson skjedde like etter at Wilson hadde returnert fra USA 14. mars. Wilson hadde også mottatt et brev fra Venizelos nesten umiddelbart etter returen til Paris om de greske kravene rundt Izmir der Venizelos appellerte til presidentens tidligere uttalelser og viste til undertrykkelsen av grekere som tyrkere hadde stått for i området.¹⁹⁴ Det er sannsynlig at en slik appell fra Venizelos hadde påvirkning på Wilson.

¹⁸⁷ FRUS. PPC. 5: 484 Møte i Firemannsrådet 5.mai. Firemannsrådet bestod av Wilson, Clemenceau, Lloyd George og Orlando, og fra 24.mars erstattet det Timannsrådet som konferansens viktigste organ.

¹⁸⁸ Helmreich, *From Paris to Sevres*, 86-89., Walworth, *Wilson and His Peacemakers*, 352-53.

¹⁸⁹ Nicolson, *Peacemaking 1919*, 284-85,88.

¹⁹⁰ FRUS. PPC. 11:91

¹⁹¹ Miller, *Diary*, 1:152-53.

¹⁹² Ibid., 6: 284-87.

¹⁹³ "Only through this means can the peasant of Asia Minor, whom we so harshly condemn as "The Terrible Turk", become an acceptable citizen of the modern world. To this end Smyrna and its harbor are the eyes, the mouth, and the nostrils of the people of Anatolia". Westermann, William L., «The Armenian Problem and the Disruption of Turkey». I *What Really Happened at Paris: The Story of the Peace Conference, 1918-1919*, redigert av Edward M. House og Charles Seymour, 192. New York: Charles Scribner's Sons, 1921

¹⁹⁴ Venizelos til Wilson 14.mars, 1919 I Link, *The Papers of Woodrow Wilson*, 56: 500-01.

I et memorandum fra Mezes til House 24. mars skrev Mezes at han hadde gått med på britenes linje rundt Izmir, men at han ønsket at britene og franskmennene skulle gå med på amerikanernes linje i Nord-Epirus som kompensasjon.¹⁹⁵ Dette tyder på at House var delaktig i avgjørelsen. At avgjørelsen kom fra toppen uten at de øvrige delegatene var blitt rådført kom fram i et memorandum Westermann sendte til Mezes 25. mars. Westermann refererte til en samtale om grenser i Tyrkia de to hadde hatt kvelden før der han hadde fått inntrykk av at Wilson eller House hadde akseptert det fransk-britiske forslaget om å gi grekerne et område rundt Izmir. Verken Wilson eller House hadde blitt nevnt ved navn, men Mezes bruk av ordet «higherups» hadde fått Westermann til å konkludere med at Wilson og House stod bak. Etter det Westermann forstod var det to hovedgrunner til endringen av den amerikanske holdningen. Det første var hensynet til den internasjonale politiske situasjonen. De kan ha vurdert gresk styre for å hindre at italienerne fikk området. For det andre forstod Westermann at det var to sider av saken om greske krav i Lilleasia. Amerikanerne var klare over at grekerne utgjorde et flertall i byen Izmir, og den som fattet avgjørelsen kan ha lagt mer vekt på grekernes sak enn det Westermann selv hadde gjort. Brevet ble også sendt til House, som Westermann trodde var mannen bak avgjørelsen.¹⁹⁶

Helmreich mener i *From Paris to Sèvres* at det er usannsynlig at House hadde noe med avgjørelsen å gjøre ettersom han tidligere hadde gått langt i å antyde at USA ville ta på seg et mandat over Tyrkia. Da ville det være ulogisk å tillate en avskalling av områdets viktigste havn, noe som ville vanskeliggjøre jobben for mandatmakten.¹⁹⁷ At House antydet at USA ville være villige til å ta et mandat trenger ikke å bety at han ville stille seg imot greske interesser i Izmir. De andre medlemmene av den amerikanske delegasjonen irriterte seg over House sin iver etter å inngå kompromisser med stormaktene. House var villig til å ofre Wilsons fokus på Folkeforbundet og at en fredsløsning skulle ligge under denne dersom det kunne få freden på plass fortere. Selv mente han at han kunne få i stand en endelig fredsavtale på en uke dersom han fikk frie tøyler.¹⁹⁸ Det er ikke utenkelig at den svært pragmatiske og britiskvennlige House kan ha tatt til orde for et lignende kompromiss med britene om Izmir.

Om avgjørelsen var Wilsons sin ene og alene, eller om House hadde innflytelse, så er den uansett et godt eksempel på Wilsons ganske enerådende framgangsmåte under fredskonferansen. Medlemmer av den amerikanske delegasjonen kritiserte i etterkant Wilson

¹⁹⁵ Miller, *Diary*. 7:152 Mezes til House 24. mars, 1919

¹⁹⁶ Ibid. 7: 167. Westermann til Mezes 25. mars, 1919

¹⁹⁷ Helmreich, *From Paris to Sèvres*, 92.

¹⁹⁸ Westermann, *The Armenian Problem*, 194-196; Baker, *Woodrow Wilson and World Settlement*, 2: 246;

for ikke å rådføre seg mer med ekspertene og de andre delegatene før han fattet avgjørelser. Wilson deltok nesten aldri på fellesmøtene for den amerikanske delegasjonen, og han isolerte seg mer og mer etter at han kom tilbake til Paris 14. mars.¹⁹⁹

Avgjørelsen om å støtte greske krav rundt Izmir gikk imot de amerikanske ekspertenes råd og «The Black Book». Likevel kan ikke den politikken sies å være et klart brudd med Wilsons 14 punkter, fordi grekerne var i flertall i Izmir by og kan dermed sies å ha et legitimt etnisk krav på området. At avgjørelsen ble fattet med så lite åpenhet og at løsningen kom fram gjennom mer eller mindre hemmelige forhandlinger mellom de tre stormaktene brøt derimot med en av Wilsons store kampsaker, nemlig kampen mot det hemmelige diplomatiet. Det er også mye som tyder på at avgjørelsen ble fattet dels av realpolitiske hensyn, og ikke av hensyn til gresk selvbestemmelsesrett alene, slik som Westermann også var inne på i sitt skriv til Mezes. Wilson kan ha sett at italienerne og grekerne var de to partene som hadde store interesser i området. Presidenten var svært skeptisk til italienerne og kan ha støttet de greske kravene for å komme italienerne i forkjøpet. Denne tankegangen skulle vise seg svært aktuell i mai 1919.²⁰⁰

Den italienske krisen

Spørsmålet om støtte til greske ambisjoner i Anatolia hang sammen med skepsisen til den ekspansive politikken til Italia etter krigens slutt. I løpet av april og mai 1919 oppstod det en krise omkring italienske krav på landområder i Midtøsten og i Adriaterhavsområdet der Italia truet med å trekke seg fra fredskonferansen dersom de ikke fikk viljen sin. Den italienske krisen var et godt eksempel på kampen mellom det gamle diplomatiet med hemmelige avtaler og interessesfærer, og det nye åpne diplomatiet til president Wilson. Konflikten oppstod over Italias krav på byen Rijeka (Fiume) i dagens Kroatia, og denne konflikten skulle få betydning for politikken som ble ført i Anatolia.²⁰¹

19. april la statsminister Orlando fram Italia sitt krav på Rijeka, enkelte slaviske områder ved Adriaterhavet og noen øyer langs kysten av Dalmatia. Disse kravene gikk lenger enn selv det Italia hadde blitt lovet av Storbritannia og Frankrike gjennom London-avtalen.²⁰² Wilson gikk sterkt imot de italienske kravene og framholdt at Italias strategiske hensyn ikke

¹⁹⁹ Lansing, *The Big Four*, 40-45., Evans, *US and Partition*, 172-73.

²⁰⁰ Walworth, *Wilson and His Peacemakers*, 352-54. Helmreich, *From Paris to Sévres*, 93.

²⁰¹ Byen Rijeka ble konsekvent omtalt som Fiume under fredskonferansen, men heter i dag Rijeka. Walworth, *Wilson and His Peacemakers*, 325-59; Baker, *Woodrow Wilson and World Settlement*, 3, 127-55.

²⁰² Mantoux, Paul. *The Deliberations of the Council of Four*, overs. av Arthur S. Link (red), (Princeton, NJ: Princeton University Press), 1: 276-280 Møte i Firemannsrådet 19. april

kunne være grunnlaget for grensesetting under fredskonferansen, og at det var nettopp en slik tankegang som hadde rådet ved tidligere fredsoppgjør i Europa. Lloyd George og Clemenceau støttet Wilson, men viste til at de hadde bundet seg til London-avtalen og ville følge den dersom italienerne insisterte. Wilson på sin side kunne ikke forholde seg til London-avtalen som han sa var en av de hemmelige avtalene USA hadde erklært seg imot. Dersom det var nødvendig ville han uttale seg offentlig om sin motstand mot bruk av London-avtalen som grunnlag for fredsoppgjøret. Til slutt appellerte Wilson til italienerne og ba dem ikke ta forhastede avgjørelser som ville gjøre dem uglesett i resten av verden.²⁰³

I et nytt møte dagen etter stod Orlando fast på de italienske kravene. Dersom ikke Italia fikk Rijeka ville det bli opptøyer, og han kunne ikke reise hjem uten, men siden han ikke ønsket å bryte alliansen, ville han akseptere utfallet dersom konferansen gikk med på å garantere alle italienske rettigheter gitt gjennom London-avtalen.²⁰⁴ Wilson uttalte at det var utrolig at italienerne ville innta en slik posisjon og gjentok at USA på ingen måte kunne delta i et fredsoppgjør som tok hensyn til en hemmelig avtale. Alvoret i situasjonen ble oppsummert av Lloyd George som ikke så noen umiddelbar løsning på problemet. På den ene siden var det mulig at italienerne ikke ville bli med på fredsoppgjøret og på den andre siden kunne ikke USA være med dersom de allierte bandt seg til en avtale de anså som mot USAs prinsipper. Orlando selv hadde forlatt stolen sin og gått bort til vinduet der han hulket og gråt.²⁰⁵ Fredskonferansen var inne i en dyp krise.

I et møte mellom Wilson, Clemenceau og Lloyd George 21. april foreslo sistnevnte at Italia kunne kompenseres med mandater i Anatolia. Wilson mente det ville være problematisk ettersom ingen så ut til å ville ha italienere i området. Dessuten manglet de erfaring i å administrere kolonier, og Wilson ville ikke gi italienerne kompensasjon for Rijeka som i hans øyne uansett ikke tilhørte dem.²⁰⁶ Det ble enighet om å gi italienerne et tilbud om noen av øyene langs kysten av Dalmatia, mens byene langs kysten skulle bli fristater. Italienerne avslo dette forslaget blankt. Situasjonen var nå så alvorlig at Wilson kalte inn til møte for delegatene der han la fram et forslag til en uttalelse om Rijeka. Dette var en av få ganger Wilson holdt et slikt møte. 23. april offentliggjorde Wilson en uttalelse som hadde som mål å vekke pro-wilsonske følelser i Italia som han håpet skulle legge press på den italienske

²⁰³ Ibid. 280-289

²⁰⁴ Ibid. 290. Møte i Firemannsrådet 20. april

²⁰⁵ Ibid. 290-297. *FRUS. PPC.* 5: 95-101. Møte i Firemannsrådet, 20. april

²⁰⁶ Ibid. 304-310.

regjeringen.²⁰⁷ Resultatet ble det motsatte av hva amerikanerne hadde ønsket. Riktignok ble uttalelsen godt mottatt av liberalere i Europa, men den bidro også til massivt å styrke de nasjonalistiske strømningene i Italia. Det italienske folk ble brått mer kritiske til Wilson, og istedenfor å presse Orlandos regjering til innrømmelser, ble resultatet at Italia hardnet sin posisjon. Dagen etter valgte italienerne å reise hjem fra fredskonferansen.²⁰⁸

Italienernes krav på Rijeka bidro til å bygge opp en allerede dyp mistro hos Wilson. Han hadde før fredskonferansen uttrykt skepsis til italienerne som han mente hadde gått inn i krigen på de alliertes side som et resultat av «kaldblodig kalkulering».²⁰⁹ Etter det første møtet mellom Wilson og Orlando og utenriksminister Sonnino i Roma i slutten av desember 1918 rapporterte den britiske ambassadøren hjem at Wilson var «sick to death of Orlando and Sonnino and all their ways».²¹⁰ Presidenten var særlig skeptisk til den sta og konservative Sonnino som han omtalte som «sleip som en ål eller en italiener»²¹¹. For Wilson og amerikanerne ble Rijeka-affæren en bekreftelse på mistanken om at italienerne var i Paris for å dele krigsbyttet, og ikke for å tegne opp rettferdige grenser på etnisk grunnlag. Britene og franskmennene var mer avdempede i sin kritikk mot italienerne som de følte seg bundet til gjennom de hemmelige avtalene, men kravene til italienerne rundt Adriaterhavet gikk for langt og skapte dyp mistro også hos dem. Italienerne var derfor høyst upopulære hos de andre stormaktene da de reiste hjem fra fredskonferansen.²¹²

Den greske landgangen i Izmir

Det var i kjølvannet av krisen omkring Rijeka at en rekke skjebnesvangre avgjørelser angående Anatolia ble tatt. Etter italienernes hjemreise ble de gjenværende stormaktene stadig mer misfornøyde med italienernes oppførsel både i Adriaterhavsområdet og i Anatolia. Den 2. mai fikk firemannsrådet vite at italienerne hadde sendt krigsskip til Rijeka og Izmir. Wilson mente dette bekreftet at Italia ikke ville være med på fredsoppgjøret dersom de ikke fikk det som de ville, noe Orlando også hadde antydnet til den amerikanske ambassadøren i Roma.²¹³ Presidenten tok derfor til orde for at USA, Storbritannia og Frankrike burde sende egne skip

²⁰⁷ Woodrow Wilsons uttalelse om situasjonen i Adriaterhavsområdet i *The Papers of Woodrow Wilson*. Red. av Arthur S. Link (Princeton: Princeton University Press, 1987) 58:5-8

²⁰⁸ Helmreich, *From Paris to Sevres*, 94-95.

²⁰⁹ Wilson til House 31.01.1918 i Ray Stannard Baker, *Woodrow Wilson: Life and Letters*, (New York, Doubleday, Doran & Company Inc., 1939), Vol. 7: 513

²¹⁰ Derby til Balfour 22.12.1918 sitert i Helmreich, *From Paris to Sevres*, 36

²¹¹ Margaret Macmillan, *Peacemakers: Six Months That Changed the World*, (London: John Murrey, 2001), 296

²¹² Ibid. 288-308

²¹³ Page til Wilson i *Papers of Woodrow Wilson*, Link. (red)

til Rijeka og Izmir. Wilson sa at amerikanerne kunne sende et slagskip til enten Rijeka eller Izmir, og at dersom de gjorde det, ville det gi resultater. Han ønsket nødig krig, men italienernes oppførsel truet freden midt under fredskonferansen de selv hadde vært en del av. Lloyd George viste til en rapport Venizelos hadde mottatt som indikerte at italienerne hadde inngått en allianse med tyrkerne i Anatolia, og at tyrkerne hadde «gjenopptatt sin terrorisering av grekere».²¹⁴ Venizelos hadde bedt om at allierte krigsskip skulle sendes til Izmir, og Lloyd George forslo derfor at alle tre sendte skip til området, noe Wilson og Clemenceau var enige i.²¹⁵

Tre dager senere økte mistilliten til italienerne da det ble kjent at italienerne hadde okkupert Marmaris og gått i land i Antalya i Anatolia. Wilson viste til en appell han hadde mottatt fra folk på Rhodos om hvordan italienerne hadde begått massakre mot den greske lokalbefolkningen. Lloyd George hadde hørt de samme nyhetene og mente at det tydet på en større italiensk plan for hele Middelhavsområdet, og dersom man ikke reagerte raskt, ville Italia snart ha okkupert hele Anatolia. Han mente derfor at de burde revurdere fordelingen av troppene i det okkuperte osmanske riket. Som en del av en slik omfordeling burde USA sende tropper til Istanbul og Armenia, mens grekerne burde få lov til å okkupere Izmir. Wilson var lunken til en slik umiddelbar omfordeling fordi han var usikker på om han hadde tropper tilgjengelig til et slikt oppdrag, og hjemmel til å bruke dem. Det ble bestemt at Wilson umiddelbart skulle høre med sin militære representant Bliss for å få kartlagt den militære situasjonen. Clemenceau, Lloyd George og Wilson var klar over at en avgjørelse om Izmir måtte komme fort fordi italienerne hadde varslet at de ville komme tilbake til Paris 7. mai.²¹⁶

Morgenen etter informerte Wilson Lloyd George og Clemenceau om at USA ikke kunne delta i okkupasjonen av osmansk jord fordi den amerikanske grunnloven ikke tillot å sende tropper til et land USA ikke var i krig med. Det Wilson kunne gjøre, var å be Kongressen godkjenne iverksettelsen av fredsavtalene og mandatsystemet, men dette ville ta tid. Han mente den beste muligheten de hadde til å forhindre italiensk ekspansjon var trusselen om økonomiske sanksjoner, men dette ble kontant avvist av Lloyd George som mente grekerne måtte få lov til å besette Izmir umiddelbart før italienerne kom dem i forkjøpet. Til dette spurte Wilson om hvorfor ikke grekerne kunne besette Izmir med en gang,

²¹⁴ *FRUS. PPC. Vol. 4: 412*

²¹⁵ Mantoux, *Deliberations*, 1:448-455

²¹⁶ Møte mellom Clemenceau, Lloyd George og Wilson 5. mai. Mantoux, *Deliberations*, 1:481-486; *FRUS. PPC. 5: 460-470*

noe verken Lloyd George eller Clemenceau hadde motforestillinger mot.²¹⁷ Dermed ble det i hemmelighet besluttet å sende greske tropper til Izmir bak italienernes rygg. Wilson hadde med det vært den første til å foreslå umiddelbar gresk landing i Izmir, og det uten å ha diskutert emnet med de amerikanske delegatene. Det var kun general Bliss som var informert om de faktiske forholdene i den amerikanske delegasjonen og som fra amerikansk side deltok i planleggingen av Izmir-aksjonen.²¹⁸

Den videre planleggingen ble holdt hemmelig fra italienerne etter at de returnerte 7. mai. 10. mai holdt «de tre store», Wilson, Clemenceau og Lloyd George et møte med Venizelos og de militære spesialrådgiverne for å planlegge operasjonen. Venizelos var naturligvis glad for at stormaktene hadde blitt enige om en slik operasjon og forklarte at han hadde 14 000 menn klare til å reise til Izmir på kort varsel. Det ble besluttet å varsle italienerne og tyrkerne kort tid før landgangen skulle skje. Italienerne skulle bli bedt om å legge sine skip utenfor Izmir under den britiske admiralen Calthorpes kontroll. Tyrkerne skulle overgi fortene, og franske tropper skulle være de første til å besette dem før de overga dem til gresk kontroll. Dette håpet de ville stagge eventuelle italienske eller tyrkiske planer om å stå i veien for operasjonen.²¹⁹

Allerede dagen etter måtte planene endres fordi planen hadde lekket til tyrkerne i Istanbul. Clemenceau og den britiske utenriksministeren Arthur Balfour startet en diskusjon om italienernes rettigheter i henhold til London-avtalen og St. Jean de Maurienne. Wilson uttalte at han ikke kunne gå med på at italienerne var i Izmir på et moralsk grunnlag. Både han og Venizelos var klare for å sette i gang aksjonen for deretter å varsle italienerne etterpå. Wilson selv sa at han var nær ved å eksplodere og at italienerne truet verdensfreden overalt med deres framtrede.²²⁰ Flere ganger truet han med å gå ut offentlig med sine synspunkter på Italia noe han mente ville vende verden mot dem. Balfour og Clemenceau manto Wilson til ro og det ble besluttet å utsette operasjonen med 24 timer for å varsle italienerne.²²¹ Da italienerne ble varslet 12. mai, la Lloyd George stor vekt på at det var viktig å stanse de massakrene de mente fant sted i Izmir. Italienerne var noe lunkne og foreslo at stormaktens styrker skulle bli værende etter landgangen for å gi operasjonen et mer internasjonalt preg,

²¹⁷ Mantoux, *Deliberations*, 1: 493-496; *FRUS. P.P.C.* Vol. 5: 482-485.

²¹⁸ Konklusjoner fra møte mellom General Bliss, Venizelos, General Belin, General H. Wilson, Admiral Hope 6. mai i *Papers of Woodrow Wilson* Link(red). Vol. 58: 514

²¹⁹ *FRUS. P.P.C.* Vol 5:558; Mantoux, *Deliberations*, 2:29-32

²²⁰ «I myself am ready to explode. I will soon be compelled to speak. Everywhere, the Italians are creating dangers for peace by the injustice of their claims. If their case was publicly exposed in its crudity, the whole world would abandon them". Mantoux, *Deliberations*, 2:36-42

²²¹ *Ibid.* 2: 36-42

men de ga seg på sitt ønske da de ble forsikret om at den greske okkupasjonen av Izmir var midlertidig, og at en permanent løsning først ville finne sted under det endelige fredsoppgjøret for det osmanske riket. Dermed gjenstod det bare å varsle tyrkerne, så kunne operasjonen igangsettes 15. mai, 1919.²²²

Landgangen i Izmir møtte ikke noen organisert motstand, men det tok ikke lang tid før volden brøt ut. En undersøkelseskommissjon som skulle vurdere påstandene om greske krigsforbrytelser under landgangen i Izmir kom fram til at mellom 300-400 tyrkere døde 15. mai, mot to greske soldater. Flere tusen skal ha blitt tatt til fange, og massakrene fortsatte de neste dagene. 20. mai beordret Venizelos i hemmelighet de greske troppene til å rykke videre inn i landet utenfor sonen de var blitt tildelt. Undersøkelseskommissjonen konkluderte med at det ikke hadde vært fare for sikkerheten til innbyggerne i Izmir forut for den greske landgangen og at volden som oppstod helt og holdent var et resultat av avgjørelsen om å sende greske tropper for å okkupere byen.²²³

Tyrkerne reagerte med stor uro på hendelsene, og regjeringen i Istanbul var overbevist om at de allierte nå hadde planer om å splitte opp hele Anatolia. I det indre Anatolia hadde en motstandsbevegelse begynt å vokse fram. Den populære tyrkiske generalen fra slaget ved Gallipoli, Mustafa Kemal, ble sendt til Samsun 19. mai for å ta kontroll over de militære styrkene i området. I stedet tok han over ledelsen i den tyrkiske nasjonale motstandsbevegelsen som vokste fram. Under våpenhvileavtalen fra Mudros var tyrkerne forpliktet til å overgi sine våpen til de allierte styrkene, men ettersom de allierte styrkene ikke var til stede over hele landet, så ble våpnene bare liggende ubevoktet i hauger. Etter den greske okkupasjonen av Izmir gikk mange tyrkiske soldater tilbake og hentet våpnene sine, overbevist om at væpnet motstand var det eneste alternativet for å unngå at stormaktene delte opp landet deres. Dermed ble den greske landgangen i Izmir starten på den fire år lange tyrkiske uavhengighetskrigen som kulminerte med opprettelsen av den tyrkiske republikken i 1923.²²⁴

Avgjørelsen om å sende greske styrker for å okkupere Izmir i mai 1919 var en av de mest betydningsfulle som ble fattet om Tyrkia under fredskonferansen. Westermann skrev i 1921 at det å forstå det som hendte i Izmir var nødvendig for å kunne forstå hvorfor forhandlingene om Tyrkia i Paris, og resultatet av disse forhandlingene som vist i Sèvres-

²²² Ibid. 2: 48-49; *FRUS P.P.C.* Vol. 5: 576-578

²²³ Rapport fra undersøkelseskommissjonen av den greske okkupasjonen av Izmir og tilstøtende områder, 4. oktober, 1919 i *FRUS. P.P.C* Vol. 9: 44-60

²²⁴ Evans, *US Policy and the Partition of Turkey*, 173-179; Zürcher, *Turkey: A Modern History*. ; Fromkin, *A peace to end all peace: The fall of the Ottoman Empire and the creation of the modern Middle East*, 404-10.

traktaten, ble så lite virkningsfulle.²²⁵ Dette skrev han allerede i 1921, et år før de tyrkiske troppene til Mustafa Kemal erobret Izmir fra grekerne, og to år før Sèvres-traktaten ble erstattet av Lausanne-traktaten og den tyrkiske republikken ble opprettet.

Avgjørelsen har blitt sterkt kritisert i ettertid, men ble også mottatt med skepsis under fredskonferansen. De amerikanske delegatene var stort sett sterkt kritiske til de greske målene i Anatolia, men selv hos de pro-greske britene var det misnøye med hvordan spørsmålet om Izmir til slutt ble håndtert. Den tidligere pro-greske Nicolson som forhandlet med Mezes om de greske kravene skrev i sin dagbok 14. mai at det hele var umoralsk og upraktisk, og at grekerne fikk altfor mye.²²⁶ Fire dager senere skrev han at en storm bygget seg opp om Anatolia innad i den britiske delegasjonen, og at britenes utenriksminister Balfour skal ha omtalt Wilson, Clemenceau og Lloyd George som «those three all-powerful, all-ignorant men sitting there carving continents, with only a child to lead them».²²⁷

Avgjørelsen om å sende greske tropper til Izmir var «de tre stores» ansvar alene. Lloyd George var grekernes mest ivrige støttespiller og bar det største ansvaret for at det greske kravet på Izmir ble oppfylt. President Wilson var også svært delaktig, særlig ettersom han faktisk var den første til å be om umiddelbar gresk landsetting.²²⁸ Wilsons handlinger rundt Izmir-landgangen kommer til dels i konflikt med hans uttalte politikk forut for fredskonferansen og de fjorten punktene. Punkt tolv, som omhandler det osmanske riket, tok til orde for en «absolutely unmolested opportunity of autonomous development» for folkeslagene som ble frigjort fra tyrkisk overherredømme.²²⁹ Grekerne utgjorde sannsynligvis en liten majoritet i Izmir *sanjak*, men den sonen de etter hvert tok gikk langt utover dette.

Samtidig var det mer enn sympati med grekernes etniske krav på Izmir som drev «de tre store». Venizelos personlige påvirkning kan ikke undervurderes, og det er tydelig at Wilson var imponert av ham. Lansing mente Venizelos var helt instrumentell i å fremme greske synspunkter og at uten ham ville de ikke ha fått på langt nær så mye.²³⁰ Manley O. Hudson, juridisk rådgiver ved den amerikanske delegasjonen, ga Venizelos' «silver tongue»

²²⁵ Westermann, *The Armenian Problem*, 195

²²⁶ Nicolson, *Peacemaking*, 335. Dagbok 13.05.19

²²⁷ Ibid. 342. Dagbok 17.05.19. Nicolson mistenkte at det var han selv Balfour refererte til som «the child», men det er også mulig at det var komiteens faste sekretær Maurice Hankey han mente.

²²⁸ Mantoux, *Deliberations*, 1: 493-496; *FRUS. P.P.C.* Vol. 5: 482-485.

²²⁹ Wilson, Woodrow. *Address to a Joint Session of Congress on the Conditions of Peace*. 8. Januar. 1918. URL: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65405> Åpnet: 06.04.17

²³⁰ Lansing, *The Big Four*, 142-160

æren for at grekerne ble gitt Izmir.²³¹ «De tre store» la også vekt på faren for massakre i Izmir og at greske tropper derfor måtte inn for å beskytte sine egne så fort som mulig.

Undersøkelsskommisjon om greske overgrep i Izmir viste at det ikke hadde vært fare for massakre på den greske befolkningen.²³² Stormaktene hadde også blitt advart mot en landgang av deres stedlige representanter i det osmanske riket, i tillegg til ekspertene ved fredskonferansen, som mente at faren for vold ville øke dersom greske tropper ble ilandsatt. Det var ikke primært sympatien med grekerne som drev Wilson, Lloyd George og Clemenceau, men antipatien mot italienerne. Under møtene til «de tre store» legges det langt mer vekt på å hindre italienerne i å okkupere Izmir enn noe annet. Okkupasjonen av Izmir var stormaktspolitikk. Hovedmotivet var å hindre italiensk ekspansjon, og gresk ekspansjon ble sett på som det eneste alternativet.²³³

Måten avgjørelsen om gresk okkupasjon ble fattet var det som var mest i konflikt med de 14 punktene. Wilsons aller første punkt tok for seg kampen for det åpne diplomatiet:

I. Open covenants of peace, openly arrived at, after which there shall be no private international understandings of any kind but diplomacy shall proceed always frankly and in the public view.²³⁴

Under Den italienske krisen viste Wilson til sin kamp mot det gamle lukkede diplomatiet når det passet ham, men var også selv med på å fatte beslutninger i hemmelighet bak lukkede dører. Han var klar på at italienerne representerte den gamle måten å gjøre ting på, og nettopp dette var en av hovedgrunnene til at han stod så steilt imot deres krav på Rijeka. Flere ganger truet han med å gå offentlig ut mot italienernes politikk, og han gjorde det også angående Rijeka 23. april.²³⁵ Wilson hadde åpenbart ikke glemt en av sine viktigste kampsaker, men samtidig var Izmir-planleggingen til «de tre store» så hemmelig at selv ikke den amerikanske delegasjonen var klar over hva som skjedde. Wilson, Clemenceau og Lloyd George forhandlet seg imellom mens italienerne var fraværende, og selv etter at Orlando returnerte, møttes de tre i hemmelighet for å planlegge. Wilson var faktisk den som gikk sterkest imot å varsle italienerne og tyrkerne for tidlig i tilfelle dette kunne sette operasjonen i fare.²³⁶ Avgjørelsen som ble fattet ble fattet av de tre store, uten noen debatt og uten å lytte til egne eksperter. Der

²³¹ Manley O. Hudson på spørsmål om gresk mandatområde for Izmir i *What Really Happened*, House (red) Vedlegg, 493

²³² Rapport fra undersøkelsskommisjonen av den greske okkupasjonen av Izmir og tilstøtende områder, 4. oktober, 1919 i FRUS. P.P.C Vol. 9: 44-60

²³³ Walworth, *Wilson and his Peacemakers*, 353-356; Helmreich, *From Paris to Sevres*, 98-101

²³⁴ Wilson, *Address on the Conditions of Peace*, 8. Januar 1918.

²³⁵ Wilsons uttalelse 23.april, 1919 i *The Papers of Woodrow Wilson*, Link (Red)

²³⁶ Mantoux, *Deliberations*, 2:512

kampen mot de lukkede diplomatiet og hemmelige avtaler var viktige for Wilson i Rijeka, så spilte det ikke like stor rolle i Izmir.

Det mest bemerkelsesverdige ved Wilsons politikk rundt Izmir og grekerne var den kursendringen han gjorde fra den første måneden av fredskonferansen. Under de tøffe diskusjonen om mandatområder og Folkeforbundet hadde Wilson vært klar og tydelig på at fordelingen av landområder og mandater i det osmanske riket ikke kunne skje før det endelige fredsoppgjøret og at det måtte skje under Folkeforbundets vinger. Ved å gå inn for gresk okkupasjon av Izmir hadde derimot Wilson akseptert nettopp en slik fordeling av et landområde før det endelige fredsoppgjøret var klart. «De tre store» forsikret Orlando om at den greske okkupasjonen av Izmir ikke ville ha betydning for det endelige fredsoppgjøret, men i praksis var ikke det tilfelle. Dette visste også italienerne som bare to dager etter at grekerne gikk i land i Izmir selv okkuperte den mindre havnebyen Kusadasi (Scala Nouva) ti mil sør for Izmir, angivelig for å sørge for ro og orden.²³⁷ Grekerne så åpenbart på avgjørelsen om å okkupere Izmir som en aksept fra stormaktene av at dette område ville bli deres. Den videre ekspansjonen grekerne gjorde tyder på at de anså sin posisjon der som trygg. I forhandlingene om Izmir kom det ingen tegn fra stormaktene som tydet på noe annet enn at dette området ville bli en del av Hellas også i framtiden. Wilson var klar på at han ville gi grekerne eierskap over Izmir og Dodekanesene og at det tilstøtende *vilayet* Aydin kunne bli et Folkeforbunds-mandat under grekerne²³⁸. På den måten var Wilson en pådriver for en politikk han noen måneder tidligere hadde arbeidet hardt for å motarbeide.²³⁹

Avgjørelsen som skulle få så stor betydning ble fattet i hemmelighet og mot alle faglige råd. Den anti-italienske holdningen til de tre stormaktene hadde ført til at de fattet en beslutning om Izmir som ville få konsekvenser for hele det videre fredsoppgjøret i Midtøsten. Irritasjonen over den italienske framferden rundt Rijeka og Izmir førte til at «de tre store» og Wilson spesielt satte til side de faglige rådene og eventuelle prinsipper for å hindre italiensk overtakelse av byen. Som et resultat av stormaktenes beslutning valgte grekerne å benytte muligheten til å fullbyrde sine ambisjoner om et Stor-Hellas, og italienerne satte i gang sine egne ilandsettinger i den tro at oppdelingen av Anatolia var i gang. I tillegg vekket landgangen motstandskraften til tyrkerne. Okkupasjonen ble starten på en krig som skulle vanskeliggjøre de alliertes ambisjoner i Tyrkia betraktelig. For dette hadde president Wilson

²³⁷ Ibid. 2: 92-94, Møte i firemannsrådet 17. mai

²³⁸ «Greece would receive complete ownership of Smyrna and the territory upon which our experts agree, along with the Dodecanese, and I propose to institute a mandate of the League of Nations, for the rest of the vilayet of Aydin». Ibid. 2: 52-56. Møte mellom Wilson, Clemenceau og Lloyd George, 13. mai

²³⁹ Helmreich, *From Paris to Sevres*, 98-101

en stor del av ansvaret, og avgjørelsene han fattet angående Izmir stod ikke i stil med den liberale «wilsonismen» han tidligere hadde fremmet.

6. Istanbul, stredene og det øvrige Anatolia

Spørsmålet om Istanbul og stredene var det tilsynelatende bred enighet om ved begynnelsen av fredskonferansen. Alle de fire stormaktene var enige om at tyrkerne skulle ut av Europa, og at Istanbul og stredene skulle bli en slags internasjonal sone. Hvordan denne internasjonale sonen eller den tyrkisk-dominerte staten, bygd på restene av det osmanske riket, skulle styres, og av hvem, var det derimot ikke noen enighet om. I tillegg kom spørsmålet om sultanen og den osmanske regjeringen. Skulle de få bli i Istanbul og styre et eventuelt rest-Tyrkia i Anatolia derfra, eller skulle de tvinges ut av byen? Spørsmålet var vanskelig ettersom sultanen ikke bare var monark i det osmanske riket, men også bar tittelen kalif, og var dermed øverste leder for alle verdens muslimer. Det var særlig et vanskelig punkt for britene og franskmenn som hadde millioner av muslimske innbyggere i koloniene de nødvendig ville provosere for mye.

For resten av Anatolia var stormaktene bundet av de fjorten punktene som lovet tyrkerne en sikker suverenitet og muligheter for de ikke-tyrkiske minoritetene. Stormaktene var alle dypt skeptiske til tyrkerne og deres historie. I tillegg til å ville ha tyrkerne ut av Europa var derfor stormaktene enige om opprettelsen av en armensk stat i det østlige Anatolia, og frigjøring av de arabiske delene av riket fra Istanbul. Da gjenstod spørsmålet om hvordan Anatolia skulle administreres. Hva slags stat skulle tyrkerne få, og hvor stort hensyn skulle man ta til armenske og greske krav?

Situasjonen i det osmanske riket ved fredskonferansens begynnelse

Osmanene kapitulerte offisielt ved undertegningen av våpenhvilen i Mudros, 30. oktober 1918.²⁴⁰ Våpenhvilen ble undertegnet mellom det osmanske riket og Storbritannia uten at de andre stormaktene var involvert. I motsetning til våpenhvileavtalen med tyskerne var ikke Wilsons 14 punkter et grunnlag for avtalen. Britene stilte strenge krav til osmanene, men kunne nok gått enda lenger ettersom osmanene var desperate etter en avtale. Den endelige avtalen tvang osmanene til å oppgi alle sine besittelser utenfor Anatolia, samt gi de allierte fritt leide til å okkupere Dardanellene og Bosphoros i tillegg til Istanbul. Det osmanske

²⁴⁰ Avtaleteksten til våpenhvilen I *FRUS. 1918. Supplement 1. Vol. 1:441-444*

militæret skulle demobiliseres og avvæpnes med unntak av de troppene som behøvdes for å holde ro og orden. De allierte hadde rett til å okkupere osmansk grunn dersom de mente det var nødvendig for å opprettholde ro og orden, et påskudd som ble brukt for grekernes landgang i Izmir.²⁴¹

Ved fredskonferansens begynnelse var det osmanske riket demoralisert, demobilisert og delvis okkupert. De arabiske områdene av riket var okkupert av de britiske troppene som hadde erobret dem under krigen. Istanbul og stredene ble raskt besatt av allierte tropper, stort sett britiske. Myndighetene i Istanbul forsøkte å ta et oppgjør med krigen ved å stille de ansvarlige for massakrene på armenere for retten. All skyld ble lagt på ungtyrkerne i «Komiteen for enhet og framgang» som ledet landet under krigen. 18 menn ble dømt til døden for forbrytelsene, men kun tre var til stede for å få straffen. Lederne av det ungtyrkiske regimet hadde flyktet fra landet så fort våpenhvilen var undertegnet, men mange ungtyrkere fortsatte å ha høye posisjoner, og selve organisasjonen deres gikk under bakken. Den amerikanske kommisjonæren i Istanbul advarte tidlig i januar om at ungtyrkere fremdeles holdt de fleste offiserstillinger og at ordre fra sentralmakten i Istanbul ikke ble tatt særlig alvorlig ute i provinsene i Anatolia.²⁴² De allierte hadde sendt ut observatører som skulle se til at våpenhvileavtalen ble fulgt opp, men de hadde ikke okkupasjonsstyrker i området. Situasjonen i Anatolia var urolig og uoversiktlig, men dette til tross ble området behandlet av stormaktene som om det lå fullstendig under alliert kontroll.²⁴³

USA som mandatmakt for stredene og Istanbul?

I «The Black Book» kom ikke *The Inquiry* med noen anbefalinger om hva slags mandat Istanbul og stredene skulle være. Dette spørsmålet skulle fastsettes av fredskonferansen. Det var derfor helt åpent om amerikanerne ønsket seg en stormakt som mandatmakt, eller et mindre land som Hellas, og det var også en mulighet at en internasjonal sone kunne styres av en guvernør valgt av Folkeforbundet uten noe stormaktsoverdømme.²⁴⁴ Allerede før *The Inquiry* kom med sin rapport, hadde amerikanske delegater diskutert spørsmålet om stredene med britene. Britene så positivt på mulighetene for at USA kunne ta på seg stredene som mandatmakt, og kanskje resten av Tyrkia. Særlig Lloyd George var positiv til en slik løsning som ville sørge for at en vennligsinnet stat uten særlige interesser i regionen skulle styre de

²⁴¹ Dyer, "The Turkish Armistice of 1918," 313-39.

²⁴² Heck til ambassaden i Paris *FRUS. PPC*. Vol. 2: 281-284

²⁴³ Macmillan, *Peacemakers*, 107-09; Rogan, *The Fall of The Ottomans*, 385-89; Helmreich, *From Paris to Sèvres*.

²⁴⁴ Miller, *Diary*, 4:253-257

viktige sjøferdselsårene. Men da Lloyd George tok opp denne muligheten med Wilson etter at han ankom Europa i desember 1918, avsto Wilson blankt. Han ønsket ikke at USA skulle bli involvert i territorielle spørsmål og mente det ville bli vanskelig å overbevise det amerikanske folk om at et slikt mandat ikke betød profitt, men heller var en byrde. Wilson ønsket ikke å framstå som en stormakt som forsynte seg av et bytte.²⁴⁵

Presidenten var ikke den eneste amerikaneren som hadde diskutert stredenes framtid med britene. David Hunter Miller, juridisk rådgiver i den amerikanske delegasjonen, spiste 11. januar sammen med flere medlemmer av den britiske delegasjonen, deriblant Lord Robert Cecil, parlamentsmedlem og ivrig forkjemper for Folkeforbundet, og midtøsteneksperten oberst T.E. Lawrence, bedre kjent som «Lawrence of Arabia». Under middagen var det osmanske riket var et av temaene som ble diskutert. Miller noterte at samtlige av britene til stede ønsket et amerikansk mandat over Istanbul og stredene, og Armenia.²⁴⁶ 7. januar hadde den britiske delegaten Nicolson møtt Clive Day, Charles Seymour og Albert Lybyer fra den amerikanske delegasjonen og diskutert territorielle spørsmål, deriblant Midtøsten. De amerikanske delegatene hadde vært klare på at tyrkerne måtte ut av Istanbul, men var uklare på hva som skulle skje med området utover dette. De skal ha foreslått mindre stater som Danmark og Belgia som mulige mandatmakter, og de anså det som usannsynlig at USA kunne ta på seg et mandat.²⁴⁷ To dager senere møtte Nicolson Day og Lybyer igjen, og den amerikanske holdningen var stort sett uforandret, men det kom fram at Wilson selv var tilhenger av at en mindre stat, eller en gruppe stater, skulle administrere stredene og Istanbul. Day og Lybyer var uenige med presidenten og skulle helst sett et amerikansk eller britisk mandat, men de var usikre på om det amerikanske folket ville godta det. Amerikanerne innrømmet også at USA ville måtte være med å bidra til slutt gjennom å ta et mandat, men at Armenia var et mer sannsynlig valg.²⁴⁸

Da de osmanske områdene for første gang ble diskutert 30. januar i forbindelse med spørsmålet om mandater, Folkeforbundet og tyske kolonier i Afrika og Oseania, opprettholdt Wilson sitt synpunkt om at det ville være vanskelig for USA å påta seg ansvaret for mandater.²⁴⁹ Stredene og Anatolia ble ikke diskutert inngående i verken Timannsrådet eller Firemannsrådet før begynnelsen av mai i forbindelse med den italienske krisen. Til tross for det ble temaet diskutert utenfor hovedmøtene og muntlige avtaler ble inngått. Den

²⁴⁵ Helmreich, *From Paris to Sevres*, 15

²⁴⁶ Dagbok 11.1.1919 i Miller, *Diary*, 1: 74-74

²⁴⁷ Nicolson, *Peacemaking*, 225-227. Dagbok 7. januar

²⁴⁸ Nicolson, *Peacemaking*, 228-229, Dagbok 9.1.1919

²⁴⁹ Se kapittel 4

kompromissvillige Oberst House skal ifølge Lloyd George i begynnelsen av mars ha sagt til Lloyd George og Clemenceau at USA ville ønske et mandat for Istanbul og Armenia. Den 7. mars skal han ha sagt at USA ville ta på seg en oppsynsrolle med resten av Anatolia.²⁵⁰ House' sololøp i Wilsons fravær resulterte ikke i noen bindende avtaler fra amerikansk side, men de gjenspeilet en holdning innad i den amerikanske delegasjonen at USA selv måtte være med å bidra i mandatsystemet, og at Istanbul, stredene, og kanskje til og med hele Anatolia var aktuelle mandat for USA. Wilson skulle senere komme på lignende tanker.²⁵¹

Stormaktene deler opp Anatolia

Dersom House ga løfter om amerikanske mandat slik Lloyd George hevder, så ble ikke løftene umiddelbart videreført av Wilson. I et møte i firemannsrådet 1. april diskuterte de tyrkiske spørsmål der det ble enighet om at tyrkerne kun trengte å informeres om hvilke grenser landet ville få. Tyrkerne måtte på forhånd akseptere enhver avgjørelse stormaktene fattet om det osmanske riket. Hvorvidt landet skulle bli selvstendig eller om det skulle underlegges en mandatmakt gjenstod å bestemme. Mandatmakten skulle i så fall ikke være den samme som tok på seg mandatet for Istanbul og stredene.²⁵² Eventuelle lovnader gitt av House til Lloyd George og Clemenceau om USA og mandater for Istanbul, stredene og Armenia, i tillegg til en oppsynsrolle for det øvrige Anatolia, ble nå lagt dødt av Wilson. Enigheten fra 1. april betød at USA ikke ville kunne ha noe å gjøre med Anatolia dersom de tok på seg mandatet for Istanbul og stredene, og motsatt.

Konflikten med italienerne om Rijeka gjorde det umulig for stormaktene å utsette spørsmålet om det endelige fredsoppgjøret for Anatolia. Etter at italienerne hadde lagt fram sine krav på Rijeka 19. april og satt i gang den italienske krisen, møttes «De tre store» for å diskutere en løsning på problemet. Det var her Lloyd George foreslo å kompensere italienerne i Anatolia. Wilson uttrykte skepsis til dette både fordi de færreste i området ønsket italienerne som naboer og fordi italienerne ikke hadde erfaring med å administrere kolonier. Han mente italienerne kun ba om territorier for å tilfredsstille egne ambisjoner. På kommentar fra Lloyd George om at romerne var svært dyktige til å administrere kolonier, bemerket Wilson tørt at de moderne italienerne ikke var som romerne.²⁵³ Wilson fryktet også problemer dersom amerikanerne skulle ha et mandat ved siden av italienske områder. Han spesifiserte ikke

²⁵⁰ Lloyd George, *The Truth*, 1: 288-89.

²⁵¹ Helmreich, *From Paris to Sèvres*, 110-111

²⁵² Mantoux, *Deliberations*, 111

²⁵³ "Unfortunately, the modern Italians are not the Romans". Mantoux, *Deliberations*, 305.

hvilket område han så som potensielt amerikansk mandat, men han antydte i hvert fall langt på vei at USA ville kunne ta på seg et mandat for Armenia.²⁵⁴

Lloyd George foreslo å gi italienerne en spesiell økonomisk sone i Anatolia. Italienerne ville i en slik sone være begrenset til kommersiell virksomhet og jernbaneutbygging. Wilson var skeptisk til om tyrkerne ville godta noe slikt, men både Lloyd George og Clemenceau parerte med at tyrkere ikke var en type folk som sprengte jernbanelinjer. Wilson godtok etter hvert dette forslaget på betingelse av at det ville ligge under et Folkeforbundsmandat. Han påpekte samtidig at tyrkerne ville trenge en regjerende myndighet og at det derfor ikke ville være lurt å dele opp Anatolia. Lloyd George mente at å styre hele Anatolia var en stor oppgave, men Wilson svarte at oppdeling også ville ha sine ulemper. Det kom ingenting ut av forslagene fra møtet 21. april ettersom italienerne ikke var villige til å gi slipp på Rijeka, men Wilson hadde fått vist seg som en motstander av å dele opp Anatolia og av å gi økonomiske soner utenfor mandatsystemet, i tråd med «The Black Books» anbefalinger og hans eget punkt 12.²⁵⁵

Spørsmålet om Anatolia ble enda mer aktuelt etter at italienerne kom tilbake til fredskonferansen 7. mai. Særlig aktuelt ble det etter at de allierte informerte Italia 12. mai om den kommende operasjonen i Izmir. På formiddagen 13. mai holdt den britiske delegasjonen et møte med Orlando og Sonnino for å løse Rijeka-krisen. Planen til Lloyd George var å kompensere italienerne i Anatolia, og italienerne var klare til å akseptere et mandat for Antalya, men det var fortsatt uklart om de ville gi slipp på Rijeka.²⁵⁶ Senere samme dag møtte Lloyd George Wilson og Clemenceau, der han tok opp spørsmålet om italienske mandater i Anatolia. Uten å nevne møtet hadde han holdt tidligere den dagen, begynte Lloyd George en varm forsvarstale for Italia som mandatmakt i Anatolia. Han viste til at flere land hadde blitt bedt om å ta på seg mandater i det osmanske riket, selv motvillige USA, men italienerne hadde ikke blitt spurt. Dette var ifølge Lloyd George sårende for den italienske selvfølelsen.²⁵⁷

Wilson og Clemenceau var begge villige til å akseptere et italiensk mandat i det sørlige Anatolia, men Wilson stod fram som forsvarer for greske krav i Anatolia selv utenfor områder som var helt greske. Han ville gi grekerne Izmir og Aydin som mandater slik som Venizelos ønsket. På spørsmål om grenser mellom et framtidig italiensk mandat i Sør-

²⁵⁴ Ibid. 304-306

²⁵⁵ Møte mellom Wilson, Clemenceau og Lloyd George, 21.04.19 *ibid.*, 304-17. ; *FRUS. PPC. Vol 5:106-110*

²⁵⁶ Dagbok 13. mai Nicolson, *Peacemaking 1919*, 332-34.

²⁵⁷ Møte mellom Clemenceau, Lloyd George og Wilson 13.5.1919 Mantoux, *Deliberations*, 54-55.; *FRUS. PPC. Vol. 5: 581-583*

Anatolia og et gresk mandat rundt Izmir tok Wilson konsekvent grekernes side. Clemenceau uttrykte skepsis til grekernes administrative evner, men Wilson forsvarte seg med at grekerne dersom de ble tatt opp i «nasjonens familie» ville de under Venizelos' ledelse nå nye høyder.²⁵⁸ Ifølge Wilson var det med nasjoner som med menn, at dersom de fikk ansvar, så ville de vokse.²⁵⁹ Den pro-greske Lloyd George aksepterte fort Wilsons forslag angående grekerne og foreslo i tillegg til den greske sonen et italiensk mandat i sør, et fransk mandat i nord og et amerikansk mandat for Armenia. Wilson påpekte igjen at en slik avgjørelse måtte godkjennes av senatet, men på spørsmål fra Clemenceau svarte han at han regnet med at Senatet ville godta et slikt mandat. Clemenceau sa videre at han tok det for gitt at USA ville ta mandatet for Istanbul og stredene, noe Wilson ikke protesterte på.²⁶⁰

President Wilson uttalte at stormaktene ikke skyldte tyrkere noe annet enn retten til liv og et fungerende styre.²⁶¹ Møtene i mai var preget av en svært fiendtlig innstilling overfor tyrkere med Lloyd George som den argeste kritikeren. Det var enighet blant alle tre om at tyrkerne måtte ut av Europa og at tyrkerne ikke kunne styre selv. Den «sikre suvereniteten» fra de 14 punktene var ikke tema under møtene.²⁶² Wilson uttrykte fremdeles mostand mot å dele opp Anatolia, men han aksepterte nå å dele opp mandatet i to soner. Han viste til at tyrkerne først og fremst ikke ville ha deres landområder oppdelt, men at de ville godta overherredømme dersom det kun var en makt. Mandatene for det sørlige og nordlige Anatolia skulle etter Wilsons syn være i form av veiledning og ikke direkte administrasjon. Anatolia skulle forbli en politisk enhet, men med to soner. Hvordan en slik ordning skulle fungere ble ikke utdypet og «de tre store» ga Harold Nicolson i oppdrag å tegne opp et kart for mandatene i Anatolia basert på det de hadde kommet fram til.²⁶³

Dagen etter ble stormaktene enige om mandatene i Anatolia med noen få justeringer. Etter denne avtalen skulle USA ta på seg et mandat for Armenia og et mandat for Istanbul og stredene, såfremt dette ble godkjent i Senatet. Grekerne skulle få sin sone rundt Izmir, og italienerne skulle få et mandat for det sørlige Anatolia mellom den greske og den armenske sonen. Frankrike skulle få det som var igjen.²⁶⁴ Dette var første gang Wilson hadde bundet

²⁵⁸ «...The Greeks had never been taken into the family of Nations» I *FRUS. PPC. Vol.5:584*

²⁵⁹ «Can't we say of races, as of men, that we elevate them when we set them to great tasks?» I Mantoux, *Deliberations*, 2:56. ; *FRUS. PPC. Vol.5:583-587*

²⁶⁰ *Ibid.*, 48-60.; *FRUS. PPC. Vol. 5: 579-589*

²⁶¹ *Ibid.*, 57

²⁶² *Ibid.* 48-59

²⁶³ Møte mellom Clemenceau, Lloyd George og Wilson, 13.5.1919 I Mantoux, *Deliberations*, 2: 49-59.; *FRUS. PPC. 579-589*; Dagbok 13.5.1919 Nicolson, *Peacemaking 1919*, 335.

²⁶⁴ Resolusjonstekst trykket i Link, *The Papers of Woodrow Wilson*, 59: 146-148

seg til å gjøre USA til mandatmakt selv om dette var avhengig av Senatets godkjenning. Samtidig viste resolusjonsteksten at stormaktene nå var enige om å dele opp Anatolia i et nordlig og sørlig mandat.²⁶⁵

Det var derimot både forvirring og uenighet om hvordan disse mandatene skulle administreres. Clemenceau hadde inntrykk av at mandatmaktene kun skulle være rådgivere, mens Wilson på sin side trodde de var enige om to forskjellige typer mandater i Anatolia. Han viste til mandatsystemet stormaktene var blitt enige om 30. januar der mandatene ble delt inn i klasser etter hvor utviklede de var. Wilson mente at Nord-Tyrkia var mer ekte tyrkisk enn den sørlige delen, men Lloyd George og Clemenceau forklarte ham at dette ikke var tilfelle. Hvis det stemte at det ikke var stor forskjell på det nordlige og sørlige Tyrkia, mente Wilson at mandatene ville være ganske like. Lloyd George påpekte at det ville bli vanskelig dele området i to samtidig som begge områdene skulle ligge under én hovedstad. Hvis sultanen ble fjernet fra Istanbul og plassert i Bursa ville det betyr at han var i den franske sonen, noe som kunne være utfordrende for italienerne. Da inntok Wilson det standpunktet at det måtte være et klart skille mellom de to delene. Det måtte opprettes en egen myndighet i sør, og dette kunne være en osmansk prins italienerne plukket ut.²⁶⁶

«De tre store» kom ikke til enighet om hvordan mandatene skulle administreres, men på forslag fra Wilson ble de enige om den politiske oppdelingen av Anatolia i to klart separerte mandater. Enigheten var avhengig av en løsning med italienerne om Adriaterhavet, ettersom planene for Anatolia hang sammen med spørsmålet om Rijeka.²⁶⁷ Oppdelingen av Anatolia ble nå drevet fram av Wilson med støtte fra Clemenceau, mens Lloyd George ble stadig mer lunken til tanken på å dele opp Anatolia. Dette ville i Lloyd Georges øyne bety en fullstendig ødeleggelse av den osmanske staten, noe han ikke ønsket.²⁶⁸ Årsaken til Wilsons helomvending om oppdeling av Anatolia er ikke kjent ettersom Wilson ikke diskuterte spørsmålet med delegasjonen sin eller skrev ned begrunnelsen selv. Wilsons politikk på området framstår tilsynelatende som tatt på sparket under diskusjonene blant «de tre store». Likefullt var resultatet at Wilson støttet en politikk som gikk imot «The Black Books» anbefalinger, og imot de 14 punkter der han hadde lovet Tyrkia en «sikker suverenitet».

²⁶⁵ Møte mellom Clemenceau, Lloyd George og Wilson 14.5.1919 kl. 1600 Mantoux, *Deliberations*, 2:69-73.; *FRUS. PPC*. Vol.5: 614-624

²⁶⁶ *Ibid*

²⁶⁷ *FRUS. PPC*. Vol.5: 620

²⁶⁸ Helmreich, *From Paris to Sèvres*, 115.

Stormaktene deler ikke opp Anatolia

«De tre store» hadde en forståelse om å dele opp Anatolia 14. mai, men hendelser få dager senere skulle sørge for at planene ble lagt på is. 15. mai gikk italienske styrker i land i Kusadasi før grensene for mandatene ennå ikke var fastlagt, og uten å ha informert de andre stormaktene. Da stormaktene fikk vite om hendelsen 17.mai, skapte det irritasjon. Wilson mente Orlando måtte komme med en god forklaring, hvis ikke ville italienske territoriale krav i Anatolia ikke bli vurdert. Lloyd George på sin side, viste tegn til anger og delte et memorandum forfattet av Balfour som uttrykte sterk skepsis til deling av Anatolia.²⁶⁹ Den britiske delegasjonen hadde vært svært kritisk til den oppdelingen «de tre store» hadde planlagt, og flere medlemmer av delegasjonen hadde truet med å gå av, inkludert utenriksminister Balfour. Lloyd George var klar over hvor stor motstand han hadde innad i egen delegasjon, og ble med det selv mer skeptisk til de tidligere planene om Anatolia.²⁷⁰

Senere samme dag skjedde en ny hendelse i Firemannsrådet som bidro til å skrinlegge planene om en deling av Anatolia. En delegasjon med prominente personer fra India fikk uttale seg på vegne av Indias 70 millioner muslimer om fredsoppgjøret med det osmanske riket. Inderne talte for å holde de tyrkiske delene av det osmanske riket samlet, inkludert hovedstaden i Istanbul, stredene og Trakia. De ba også om at staten skulle bli tatt opp i Folkeforbundet. Inderne viste til at sultanen ikke bare var hersker over det osmanske riket, men også var en spirituell leder for verdens muslimer. Dersom sultanens posisjon ble undergravet ville det kunne skape reaksjoner blant muslimer verden over. Den indiske delegasjonen appellerte spesifikt til president Wilsons punkt 12. Etter at inderne forlot møte, konkluderte Lloyd George med at det ville være umulig å dele opp de tyrkiske delene av riket fordi det ville føre til problemer med den muslimske verden.²⁷¹

Disse hendelsene gjorde at planene for en oppdeling av Anatolia ble skrinlagt. Det ble mindre aktuelt å kompensere Italia med landområder, og stormaktene så at oppdeling av Anatolia kunne gi problemer blant muslimer, noe som særlig skremte Lloyd George og Clemenceau som hadde millioner av muslimske innbyggere i koloniene. To dager senere møttes «De tre store» igjen, og Lloyd George fortalte om et møte han hadde hatt dagen før med Orlando om italienske mandater. Orlando hadde bedt om et mandat for hele Anatolia, noe Lloyd George hadde avvist blankt. Da hadde Orlando antydnet at Italia ville gi opp sine

²⁶⁹Møte mellom Clemenceau, Lloyd George og Wilson, 17.5.1919. Kl. 11.00 FRUS. PPC. Vol. 5: 668-669; Mantoux, *Deliberations*:83-84

²⁷⁰ Helmreich, *From Paris to Sèvres*, 116-17.

²⁷¹ Møte i Firemannsrådet 17.5.1919. Kl. 1600 Mantoux, *Deliberations*, 2:92-100.

krav i Anatolia dersom de fikk Rijeka. Etter at Lloyd George hadde fortalt om møtet, fulgte han opp med å si at han nå var imot å gi italienerne et mandat i Anatolia. Tyrkerne respekterte franskmenn, briter og amerikanerne, men de hatet italienerne ifølge Lloyd George, og en oppdeling av Anatolia med et italiensk mandat ville by på for store problemer med den muslimske verden. Lloyd George, som bare noen dager tidligere hadde vært en pådriver for et italiensk mandat, var nå sterkt imot.²⁷²

Lloyd George var ikke den eneste som hadde begynt å tvile på enigheten fra 14.mai. Wilson hadde ikke noe problem med å gå tilbake på enigheten om Anatolia, såfremt den nye løsningen var den rette. Han var imponert av delegasjonen fra India og deres bønn om å holde Tyrkia udelt. Videre sa Wilson at han hadde glemt at han hadde lovet Tyrkia sikker suverenitet i de 14 punktene før den indiske delegasjonen minnet ham på det. Selv om talen ble holdt for en tid tilbake under en annen politisk situasjon, så stod prinsippene fast, og «de tre store» kunne ikke bryte dem. Wilson foreslo derfor at Anatolia ikke skulle deles og at sultanen kunne bli værende i Istanbul uten å ha noen makt innenfor det nye mandatet for byen og stredene. Sultanen kunne få et lite strøk i Istanbul til å lede den tyrkiske staten fra slik som paven i Roma. Den anatiske staten måtte godta å akseptere rådgiving i finansspørsmål fra en utenforstående makt, og her foreslo Wilson Frankrike. Lloyd George og Clemenceau aksepterte begge forslaget.²⁷³

Clemenceau uttrykte bekymring for å la tyrkerne få styre seg selv, men Wilson forsvarte det med at tyrkerne denne gangen ville styre en nesten rent tyrkisk stat. Det Wilson var bekymret for var måten muslimene fra India hadde reagert når ordet mandat ble nevnt. Han foreslo derfor ikke å kalle den franske rådgivingen for et mandat, noe verken Lloyd George eller Clemenceau hadde noe imot. Fra Hankeys referat:

What he (Wilson. Min.anm.) was in effect suggesting was to give a mandate to France without calling it a mandate. That France would not be responsible to The League of Nations, she would be in a similar position as an independent friendly country advising the Turkish government under treaty stipulations.²⁷⁴

²⁷²Møte mellom Clemenceau, Lloyd George og Wilson *ibid.*, 106.; *FRUS. PPC. Vol.5: 707-710*

²⁷³ *Ibid*

²⁷⁴ *FRUS. PPC. Vol 5: 709*

Wilson hadde med et slikt forslag om fransk rådgiving utenfor Folkeforbundet gått imot den linjen han stod så fast på i forhandlingene om mandatsystemet den første måneden av fredskonferansen.²⁷⁵

Da diskusjonen om Anatolia ble gjenopptatt to dager senere, hadde Lloyd George igjen kommet på andre tanker. Han la fram en plan som gikk ut på at USA skulle ta på seg et fullt mandat over Istanbul og stredene, samt over Armenia og Kilikia. Anatolia skulle bli et «lett mandat» under USAs kontroll, men hvis ikke amerikanerne kunne ta på seg jobben, skulle det ikke være noe mandat i det hele tatt. Izmir skulle bli en del av Hellas og grekerne skulle ikke få noe mandat utover det.²⁷⁶ Lloyd George begrunnet forslaget om et «lett mandat» for USA over Anatolia med at amerikanere var de eneste tyrkerne respekterte ettersom de fremmet liberale verdier og aldri hadde hatt noe med muslimer å gjøre. Ifølge Lloyd George var det stor frykt blant tyrkere at et fransk mandat ville føre til en situasjon lik den i den franske kolonien Algerie. I tillegg ville italienerne ha krav på kompensasjon i henhold til London-avtalen dersom Frankrike fikk Anatolia.²⁷⁷

Wilson var enig med Lloyd George i at å dele opp Anatolia ville være uklokt, men han var rask til å si at et mandat for USA over Anatolia ville bli svært vanskelig å få til. Selv et mandat over Armenia ville bli utfordrende å overbevise folket om, og der hadde USA interesser og investert mye penger. Samtidig mente han at sultanen kunne bli værende i Istanbul og at han kunne kontrolleres av mandatmaktene. Han gjentok sitt tidligere forslag om Frankrike som mandat for Anatolia uten å kalle det mandat. Frankrike ville gi råd i økonomiske spørsmål, noe Wilson mente ikke ville være så forskjellig fra hvordan stormaktene hadde operert i det osmanske riket før krigen brøt ut. Til slutt insisterte Wilson på at tyrkerne ikke måtte komme for nære Dodekanesene.²⁷⁸

Etter at Wilson hadde kommet med sine tanker dreide debatten seg over på spørsmål om Syria, der Lloyd George og Clemenceau var svært uenige. Clemenceau var misfornøyd med britene i Syria, og nå var han også misfornøyd med at Storbritannia ikke ville la Frankrike få det lette mandatet over Anatolia som Wilson hadde foreslått. De tre store var langt unna noen enighet i spørsmålet, og de ble enige om å utsette videre diskusjon om fredsoppgjøret om det osmanske riket. Anatolia og stredene ble ikke diskutert ordentlig igjen

²⁷⁵ Ibid

²⁷⁶ *Scheme for Settlement of Italian Claims* i *FRUS. PPC*. Vol.5: 769-771

²⁷⁷ Møte mellom Clemenceau, Wilson og Lloyd George 21.5.1919 kl.11.00 Mantoux, *Deliberations*, 2: 125-38.

²⁷⁸ Ibid

før en måned senere. Dermed hadde den lange rekken samtaler om Anatolia i løpet av mai ikke gitt noen konkrete resultater.²⁷⁹

Den osmanske delegasjonen møter Timannsrådet

30. mai mottok Firemannsrådet et brev fra storvesiren, den øverste administrative lederen, i det osmanske riket, Damad Ferid Pasha, som ba om at en osmansk delegasjon skulle bli hørt under fredskonferansen.²⁸⁰ Til tross for skepsis fra Wilsons side som fryktet protester mot de alliertes politikk i Izmir, så Clemenceau og Lloyd George ingenting galt i å høre osmanene. Dermed ble forespørselen godtatt. Det osmanske riket ble da det første fiendelandet til å bli hørt ved fredskonferansen.²⁸¹

Den osmanske delegasjonen møtte for Timannsrådet 17. juni, og det var storvesiren selv som førte ordet på vegne av riket. Osmanene viste ingen tegn på anger og førte en konfronterende tone. De hevdet tyrkerne ikke hadde noe ansvar for krigen som var, og at all skyld lå på tyskerne og ungtyrkerne i «Komiteen for fremgang og enhet». Ei heller var sultanen ansvarlig for massakre begått mot armenere og grekere. Det var en liten klikk med ungtyrkiske ledere som gjennom sin allianse med tyskerne og kontroll over hæren hadde kuet det tyrkiske folk. Han ba derfor stormaktene vise nåde. Videre fortalte han at massakrene ikke var religiøst motivert da det var mange muslimer som også hadde blitt rammet. Til slutt ba han om at det osmanske riket fikk bestå, men at de arabiske delene skulle få utstrakt selvstyre under fortsatt osmansk styre. Som argument for dette viste Damad til Wilsons 14 punkter.²⁸²

Den osmanske delegasjonen overbeviste overhodet ikke stormaktene som var alt annet enn imponert av hva osmanene hadde sagt. Wilson omtalte opptreden som «verdiløs».²⁸³ Han viste til at osmanene hadde blitt bedt om å bli vurdert på hele det osmanske rikets historie, og ikke kun de siste årene, noe Wilson mente bare gjorde osmanenes sak enda verre. Den osmanske delegasjonen hjalp ikke sin egen sak og bidro til å forsterke det negative bildet av tyrkere under fredskonferansen. Under sine møter om det osmanske riket, hadde «de tre store» behandlet tyrkerne som inkompetente administratorer som overhodet ikke måtte styre over ikke-etniske tyrkere, fordi det ville føre til nye massakre. Den osmanske delegasjonen

²⁷⁹ Ibid

²⁸⁰ Storvesir var tittelen til den øverste ministeren i det osmanske riket.

²⁸¹ *FRUS. PPC. Vol. 6: 116*

²⁸² Møte i Timannsrådet 17.6.1919 *FRUS. PPC. Vol. 4:508-512*

²⁸³ «A sort of general protest, like the one we have just heard, has absolutely no value» I Mantoux, *Deliberations*, 2:476.

bidro til å bygge opp under fordommene stormaktene hadde. Da osmanene sendte et memorandum som sammenfattet deres posisjon bare forsterket det inntrykket.²⁸⁴ Wilson omtalte dokumentet som det dummeste han hadde sett.²⁸⁵ Lloyd George mente det beviste tyrkernes politiske inkompetanse.²⁸⁶ Timannsrådet forfattet et krast svar tilbake der de avviste osmanens forespørsler og fastslo at et folk er ansvarlig for sin egen ledelse. Tyrkerne hadde vist gjennom sin historie at de ikke var skikket til å styre over andre folkeslag.²⁸⁷ Følgende sitat viser brevets krasse tone:

Neither among the Christians of Europe, nor among the Muslims of Syria, Arabia and Africa, has the Turk done other than to destroy wherever he has conquered; never has he shown himself able to develop in peace what he has won in war.²⁸⁸

Den osmanske delegasjonen hadde ikke styrket tyrkerne sin sak med sin opptreden i Paris.

Da det nærmet seg undertegning av Versailles-traktaten, og Wilsons påfølgende hjemreise i juni 1919, ble et siste forsøk på å komme til enighet om det osmanske riket gjort. Lloyd George tok opp temaet 25. juni fordi han mente det ville være urimelig å fortsatt være i krig med det osmanske riket etter at Wilson hadde reist hjem. Han foreslo derfor å bli enige om vilkårene for fred som skulle gis til osmanene, men at den endelige fordelingen av landområder og mandater skulle skje etter at det amerikanske senatet hadde fått sagt sitt. Wilson var enig, og gjentok samtidig sitt forslag fra en måned tidligere om at Anatolia ikke burde deles opp, men gis til en stormakt som et lett mandat. Den eneste forskjellen var at Wilson nå var sterkt imot å la sultanen bli værende i Istanbul.²⁸⁹

Da det osmanske problemet ble tatt opp for siste gang i et møte mellom Clemenceau, Lloyd George og Wilson 26. juni handlet det meste om Italias framturen i Anatolia og hvorvidt tyrkerne måtte ut av Istanbul eller ikke. De klarte ikke å bli enige om midlertidige grenser for det osmanske riket samtidig som Italia fremdeles okkuperte områder i Anatolia. «De tre store» uttrykte igjen sin irritasjon over Italias oppførsel, og Wilson mente det ville ha vært lett å komme til enighet om Anatolia hvis de ikke hadde måttet ta hensyn til

²⁸⁴ Memorandum fra den osmanske delegasjonen I *FRUS. PPC. Vol. 6*: 691-696

²⁸⁵ «I have never seen anything more stupid”. Møte i firemannsrådet 25.6.1919 I Mantoux, *Deliberations*, 556.

²⁸⁶ *Ibid.*

²⁸⁷ Svar til den osmanske delegasjonen trykket i *FRUS. PPC. Vol. 6*: 688-691

²⁸⁸ *Ibid.* 689

²⁸⁹ “I have studied the Turkish problem very closely, and for a long time, and I arrive at the conclusion that the only possible solution is to get the Turks out of Constantinople.” Mantoux, *Deliberations*, 2:553-55.

italienerne.²⁹⁰ Samtidig var det vanskelig å legge press på Italia for å finne en løsning samtidig som det var uvisst om USA ville være med å bidra i mandatsystemet eller ikke. Det ble derfor besluttet å vente med å gjøre ferdig fredsavtalen med tyrkerne til USA kunne bekrefte om de ville ta mandater eller ikke.²⁹¹ Da president Wilson reiste hjem til USA etter at Versailles-traktaten med tyskerne ble undertegnet 28. juni, var det uten noen enighet om det osmanske riket.²⁹²

Den amerikanske delegasjonen og forhandlingene om Anatolia

Forhandlingene om Anatolia og stredene foregikk stort sett bak lukkede dører i møter mellom Lloyd George, Clemenceau og Wilson. Av og til deltok italienerne eller andre medlemmer av delegasjonene til Frankrike eller Storbritannia. Aldri var det noen andre fra den amerikanske delegasjonen til stede når Anatolia ble diskutert. Lloyd George diskuterte ofte spørsmål som angikk det osmanske riket med den britiske delegasjonen hvor det var flere som hadde sterke meninger om Midtøsten.²⁹³ Harold Nicolson bidro med karttegning 13. mai og både militærrådgiver General Wilson og utenriksminister Balfour fra den britiske delegasjonen uttalte seg om spørsmål angående Anatolia i møter mellom «de tre store». I tillegg var den offisielle sekretæren britiske Maurice Hankey. Fra Italia stilte som regel både Orlando og Sonnino. Wilson på sin side, var alltid alene.

Den amerikanske delegasjonen var på langt nær godt informert om hva som foregikk under møtene i Firemannsrådet. Wilson holdt ikke møtene hemmelig, men han gjorde svært lite for å informere sin egen delegasjon om hva som ble sagt, og hva som ble lovet i møtene. Lederen for det amerikanske pressebyrået under fredskonferansen, Ray Stannard Baker, noterte i sin dagbok hvordan han som journalist kjente bedre til hva som ble sagt i firemannsrådet enn det de amerikanske delegatene gjorde. Han fortalte om et møte med Lansing som mente den amerikanske delegasjonen var altfor lite involvert. Ikke bare ble de ikke bedt om råd, men de ble heller aldri ordentlig informert om tingenes tilstand. Baker skrev videre i dagboken at han ofte fortalte White, Lansing og House hva som skjedde i møtene. Selv House som tidligere stod så nær Wilson, var nå havnet i kulden.²⁹⁴

²⁹⁰ «The problem of Asia Minor would be easy to settle if Italy was not involved» Ibid. 2: 567

²⁹¹ Møte 27.6.1919 *FRUS. PPC*. Vol.6: 724-729

²⁹² Mantoux, *Deliberations*, 565-75; Evans, *US and Partition*, 190-95; Harry N. Howard, *Turkey, the Straits and U.S. Policy* (Baltimore: John Hopkins University press, 1974), 65-71.

²⁹³ Se Nicolson, *Peacemaking 1919*, 330-40; Lloyd George, *The Truth*; Helmreich, *From Paris to Sèvres*, 116-18.

²⁹⁴ Ray Stannard Bakers dagbok 19.5.1919 i Link, *The Papers of Woodrow Wilson*, 59:585-86.

Til tross for Wilsons manglende kommunikasjon med delegasjonen, så var det ikke slik at han holdt møtene hemmelig. Wilsons personlige lege Dr. Cary Grayson noterte daglig i sin dagbok kort hva Wilson og de andre statslederne hadde diskutert, og i dagbokinnlegget til Baker over, beskrev han en middag han hadde med Wilson senere på kvelden der presidenten beklaget seg over italienernes grådighet.²⁹⁵ Wilson holdt også et informasjonsmøte med den amerikanske delegasjonen 20. mai hvor det osmanske riket blant annet ble diskutert.²⁹⁶ Den amerikanske diplomaten Henry White skrev etter møtet et brev til Wilson der han uttrykte stor bekymring for forslaget om å la sultanen bli værende i Istanbul, noe som kan ha bidratt til Wilsons endrede holdninger i dette spørsmålet fra møtene i mai til møtet 25. juni.

Møtet 20. mai var kun for de fem amerikanske forhandlerne under fredskonferansen, House, Lansing, Bliss, White og Wilson selv. Den amerikanske Midtøsten-eksperten Westermann ble aldri informert. Han så ut til å ha fått vite om samtalene som foregikk om det osmanske riket i etterkant av møtet, for 21. mai sendte han og David Magie, medlem i staben til den amerikanske delegasjonen og professor i klassiske studier ved Princeton, et brev til presidenten. I brevet minnet de høflig på at det i halvannet år hadde eksistert en gruppe menn som jobbet spesifikt med spørsmål om det osmanske riket. De var klar over at Midtøsten nå ble diskutert, men de ante ingenting om hva som skjedde utover det som stod i avisene og vage rykter de hadde hørt. Videre uttrykte de bekymring over at de eneste ekspertrådene som kom var fra partiske kilder som britiske eksperter og Venizelos. Westermann og Magie fryktet en plyndring av det osmanske riket stikk i strid med hva Wilson selv og det amerikanske folket ønsket og ba derfor om å få audiens hos presidenten slik at de kunne komme med sine råd og synspunkter.²⁹⁷

Dagen etter at brevet ble sendt, møtte Westermann og Magie presidenten for å diskutere. Wilson fortalte om møtene som hadde vært og enighetene de hadde kommet til. Han viste til at han hadde foreslått et lett fransk mandat over Anatolia samtidig som USA skulle ha mandatene over Istanbul og stredene. Det eneste ankepunktet Westermann og Magie hadde, var forslaget om å la sultanen få bli i Istanbul. De fryktet at det kunne vanskeliggjøre styret av mandatet dersom sultanen med sin innflytelse fikk bli i byen. De advarte Wilson, og han skal ha sagt seg enig i deres argumenter. Westermann noterte til slutt fornøyd i sin dagbok at Wilson gjennom møtet hadde vist seg som sterk motstander av de hemmelige avtalene, og han trodde Wilson ville fortsette å bekjempe dem. Selv om Westermann var

²⁹⁵ Se Dr. Graysons dagbok i Link, *The Papers of Woodrow Wilson*.

²⁹⁶ House' dagbok 20.5.1919 i Link, *The Papers of Woodrow Wilson*, 59: 317-19.

²⁹⁷ Westermann og Magie til Wilson 21.5.1919 i *ibid.*, 59:349.

fornøyd med møtet, så betød ikke det noen endring i praksisen til Wilson. De amerikanske utsendingene i Paris ble fremdeles ikke orientert.²⁹⁸

Den manglende kommunikasjonen fra Wilson til de andre amerikanerne kom tydelig fram før hans hjemreise. Westermann skrev 21. juni et brev til Lansing, House, White og Bliss med en liste over spørsmål. Han startet brevet med å vise til at han hadde lest i avisen at Wilson snart skulle reise hjem og ba derfor om svar på noen grunnleggende spørsmål om amerikansk politikk i Midtøsten som hjelp for de utsendte etter at Wilson hadde reist. Brevet bestod av 13 spørsmål, deriblant et spørsmål om Armenia skulle skilles ut som en stat, og om stormaktene var enige om at grekerne skulle få en sone. Wilson svarte ja eller nei på spørsmålene uten å utdype sin posisjon. Stormaktene hadde ikke diskutert Anatolia siden møtet mellom Wilson, Westermann og Magie, så det er ikke unaturlig at ikke Westermann hadde fått ytterligere informasjon om amerikansk politikk i Midtøsten, men det faktum at Westermann hadde fått vite gjennom avisen at Wilson skulle hjem, viser at kommunikasjonen fra Wilson til de amerikanske ekspertene fortsatt var dårlig.²⁹⁹

Wilsons vingling

Stormaktenes forhandlinger om stredene og Anatolia hadde ikke ført til noe konkret utover den fatale greske landgangen i Izmir samt at ingen av stormaktene hadde bundet seg til noe som helst angående mandater. Dagen før Wilson reiste hjem fra Paris, holdt han en pressekonferanse hvor han bedyret at han ikke hadde gitt noen løfter om amerikanske mandater i det osmanske riket og at dette var opp til det amerikanske folk å bestemme. Selv trodde han at USA ville ta mandatet for Armenia fordi de alltid hadde vist interesse for landet. Han snakket også varmt om et amerikansk mandat for Istanbul og stredene fordi det ville gagne hele verden ettersom USA ifølge ham selv var helt uten egeninteresse.³⁰⁰

Wilson hadde ikke kommet med noen bindende løfter om mandater, men både Lloyd George og Clemenceau tok det for gitt at USA ville ta mandatene, og Wilson gjorde ingenting for å hindre en slik tankegang. Clemenceau og Lloyd George hadde såpass tro på at USA ville ta disse mandatene at de godtok å utsette spørsmålet til Senatet i Washington D.C. hadde fått sagt sitt. Amerikanerne ser ut til gradvis å ha akseptert at USA ville bli nødt til å bidra i

²⁹⁸ Westermann dagbok 22.5.1919 i *ibid.*, 374-76.

²⁹⁹ Westermann til Lansing, White, House og Bliss med Wilsons kommentarer i uthevet skrift i *ibid.*, 61:128-29.

³⁰⁰ Charles Thaddeus Thompson, *The Peace Conference Day by Day: A Presidential Pilgrimage leading to the Discovery of Europe* (New York: Brentano's, 1920), 406-07.

mandatsystemet dersom de skulle ha en rolle i utformingen av det. Ved ankomsten til fredskonferansen var Wilson tydelig på at det ikke ville være mulig for USA å ta mandater i Midtøsten. Utover fredskonferansen endret imidlertid holdningen seg, og ved hjemreise var det tydelig at Wilson var innstilt på å akseptere mandatet for Istanbul og stredene, og mandatet for Armenia, og han trodde at det ville gå gjennom i Senatet. Wilson fikk kjempet gjennom mandatsystemet, og det ble naturlig å bidra i et system han selv hadde vært forkjemper for.

Spørsmålet om mandater var ikke det eneste der Wilson endret holdning underveis i konferansen. Da Anatolia og stredene ble diskutert i mai måned framstod Wilson som vinglete og uklar. Han kunne fremme sine idealer med stor lidenskap i det ene øyeblikket, for så senere under samme møte gå på akkord med de samme prinsippene. Wilson hadde under møtene et stort forhandlingsrom ettersom USA framstod som helt uten egeninteresser i området. Samtidig var Frankrike og Storbritannia ivrige etter å gi mandatene for stredene og Armenia til USA fordi de visste at deres planer for disse områdene var avhengig av amerikansk deltagelse. Frankrike og Storbritannia visste at den andre aldri ville godta at en av dem fikk et mandat over så viktige områder som stredene og Istanbul. Dersom USA skulle ta disse mandatene, var Wilson avhengig av Senatets godkjenning, og han hadde derfor gode muligheter til å presse Lloyd George og Clemenceau i hans retning slik at sannsynligheten for at Senatet sa ja økte. Denne muligheten benyttet Wilson seg bare delvis av.

Wilson's egenrådige stil og mangelfulle samarbeid med sin egen delegasjon kan forklare noe av hans vingling om Anatolia. Presidenten gikk fra å være motstander av oppdeling av Anatolia til å støtte oppdeling, til igjen å være motstander. Tilsynelatende kunne Wilson skifte mening underveis i møtene, og så aldri ut til å ha noen plan klar forut for møter, slik som blant annet Lloyd George gjerne hadde. Noe av dette kan forklares med at Wilson ikke orienterte sine medarbeidere om hva som kom ut av samtalene om Anatolia før 20. mai da «de tre store» allerede var ferdige med å diskutere. Midtøsten-eksperten Westermann ble ikke orientert i det hele tatt før han selv ba om det. Dermed tok tilsynelatende Wilson avgjørelsene uten å diskutere det med eksperter og rådgivere, noe som kan forklare hans vingling og av og til motstridende argumentasjon. Et godt eksempel her er da Wilson etter de indiske muslimes innlegg hevdet å ha glemt hva han lovet Tyrkia i sine 14 punkter. Det er lite trolig at Wilson ville glemt disse løftene om han hadde diskutert oftere med sine Midtøsten-eksperter. Det eneste punktet der Wilson så ut til å ha latt seg påvirke av sine rådgivere, var spørsmålet om sultanen skulle forbli i Istanbul eller ikke. Der gikk Wilson fra å

støtte at sultanen ble, til i juni å mene at han måtte forvises. White og Westermanns motstand mot å la sultanen bli i Istanbul påvirket sannsynligvis Wilson.

På to områder var Wilson helt konsekvent under forhandlingene. Han viste uforbeholden støtte til de greske kravene, og tilsvarende stor skepsis til italienske krav. Wilson støttet selv greske krav som gikk utover områder der grekerne hadde flertall. Samtidig var motstanden mot italienske planer og ønsker i Anatolia bidragsytende til mye av Wilsons tanker om området. Det er vanskelig å vite hvorfor Wilson 14. mai godtok å gi italienerne et mandat i det sørlige Anatolia, men sannsynligvis ble han ble overbevist av Lloyd Georges sitt varme forsvar for Italia, og muligheten til å løse konflikten om Rijeka. Utenom dette var Wilson italienernes argeste motstander i Anatolia, og han la størsteparten av skylden for manglende løsning på nettopp Italia.

Da «de tre store» endret synspunkt på oppdeling av Anatolia kom Wilson med sitt mest oppsiktsvekkende forslag. Han foreslo et fransk mandat over Anatolia uten å kalle det et mandat, og uten at det skulle ligge under Folkeforbundet. Denne handlingen var dels drevet fram av Wilsons ønske om å holde italienerne helt utenfor.³⁰¹ Samtidig var Wilson i likhet med Clemenceau og Lloyd George dypt skeptisk til tyrkernes evne til å styre og så fransk rådgiving som en sikkerhet mot framtidige tyrkiske overgrep. Forslaget var uansett et klart brudd med det Wilson hadde kjempet så hardt for tidlig i fredskonferansen. Et fransk mandat uten å kalle det mandat ville underminere hele mandatsystemet han hadde kjempet fram. At det i tillegg ikke ville ligge under Folkeforbundet, brøt med noe han hadde sett som en forutsetning for at Folkeforbundet skulle lykkes. Wilson mente mandatsystemet og prinsippet om at landområder okkupert fra fienden skulle administreres under Folkeforbundets oppsyn som nødvendig for at Folkeforbundet skulle bli en suksess. Nå kom Wilson med et forslag som kunne bidra til å undergrave det som hadde vært hans største seier under fredskonferansen.³⁰²

³⁰¹ «This scheme will leave the Italians out entirely» i *FRUS. PPC*. Vol. 5: 709 Møte mellom Clemenceau, Lloyd George og Wilson 19.5.1919

³⁰² Helmreich, *From Paris to Sèvres*, 124-26.

7. Armenia og amerikansk tilbaketrekking

Det var få områder under fredskonferansen hvor det var så stor enighet som når det kom til Armenia. De vestlige landene hadde enorm sympati med det armenske folket etter de lidelsene de hadde gjennomgått under krigen. Stormaktene understreket ved begynnelsen av fredskonferansen hvor viktig det var å sørge for at armenerne fikk oppreisning for det de hadde vært gjennom. Hvis det var en ting partene under fredskonferansen kunne enes om, så var det at armenerne måtte få sin egen stat. Stormaktene ga få konkrete løfter til armenerne, men støtteerklæringene var mange. Blant armenerne var det tydelig at de forventet å få sin egen stat som resultat av fredskonferansen, og de armenske representantene var flinke til å minne de vestlige maktene på armenernes situasjon. Likevel ble armenerne det klareste eksempelet på fagre løfter og visjoner som ikke ble noe av under fredsoppgjøret i Midtøsten. Da det hele var over hadde ikke armenerne fått noen stat. I stedet for var områdene som var forespeilet den nye armenske staten delt mellom den Tyrkia og Sovjetunionen.³⁰³

«Tenk på barna i Armenia»

I årene før og under første verdenskrig var armenernes lidelser godt kjent i USA. Amerikanske misjonærer i det osmanske riket rapporterte hjem om situasjonen i landet, og budskapet ble spredd i både kirker og aviser. Amerikanske barn som ikke spiste opp middagen sin fikk beskjed om å tenke på barna i Armenia. De varme følelsene for det armenske folket blant amerikanere var kombinert med en tilsvarende stor forakt for «the terrible Turk». Den amerikanske sympatien for armenerne nådde nye høyder da avisene begynte å rapportere om massakrene som fant sted i 1915. Støtten til armenernes sak var stor i alle de allierte landene, men den var spesielt stor i USA.³⁰⁴

Da amerikanerne etter hvert utviklet sin Midtøsten-politikk før fredskonferansen, ble sympatien gjenspeilet i politikken. *The Inquirys* rapporter om Armenia var gjennomgående positive til armenernes sak, selv der det kunne gå på bekostning av andre. I «The Black Book» hadde *The Inquiry* anbefalt en armensk stat i det østlige Anatolia som ikke tok hensyn til majoritetsprinsippet som vanligvis rådet i de amerikanske anbefalingene. Den armenske

³⁰³ Gidney, *A Mandate for Armenia*, 240-54.; Charlie Laderman, "Sharing the Burden? The American Solution to the Armenian Question, 1918-1920 *," *Diplomatic History* 40, no. 4 (2016).

³⁰⁴ Gidney, *A Mandate for Armenia*, 41-60.

staten de anbefalte ville i de fleste områder ikke ha en armensk majoritet. Dette ble begrunnet med omstendighetene rundt armenerne og de historiske hendelsene.³⁰⁵

Da fredskonferansen kom i gang var det også tydelig at armenerne hadde en spesiell plass i amerikanske hjerter. De osmanske armenerne erklærte seg uavhengige etter at det osmanske riket kapitulerte, noe som var veldig populært blant amerikanere. Lykkeønskene strømmet til den nyerklærte staten fra amerikanske aviser. Samtidig ble det etter krigens slutt klart for amerikanerne hvor ille det stod til i de armenske områdene. Den amerikanske misjonærbevegelsen mobiliserte stort for å hjelpe de kristne armenerne, og det ble satt i gang en storstilt innsamlingsaksjon. Støtten til armenerne var på dette tidspunktet stor på begge sider av det politiske spektrum i USA.³⁰⁶

Også i den politiske ledelsen i delegasjonen var sympatien med armenerne stor. Wilson viste ved flere anledninger at han var opptatt av armenernes sak. Han hadde reist tilbake til USA da armenerne fremmet sin sak for Timannsrådet, men han forsikret lederen av den armenske delegasjonen, Boghus Nubar Pasha, at han ville kjempe for armenerne.³⁰⁷ I et brev til James Gerard, lederen for «The American Committee for the Independence of Armenia», skrev Wilson at han skulle gjøre sitt ytterste for Armenia.³⁰⁸ Da Wilson var hjemme i USA i slutten av februar hold han flere taler der han nevnte mulighetene for å hjelpe armenerne. I en tale til landsstyret i det demokratiske partiet 28. februar sa han rett ut at han mente USA burde ta et mandat for Armenia. Han viste til den sterke posisjonen Armenia hadde i det amerikanske samfunnet, og trakk fram at armenerne var et kristent folk.³⁰⁹ I talen trakk han også fram hvor fæle tyrkerne var som et argument for å ta et armensk mandat:

I am not without hope that the United States would find it acceptable to go in and be the trustees of the interests of the Armenian people and see to it that the unspeakable Turk and the almost equally difficult Kurd had their necks sat on long enough to teach them manners and give the industrious and earnest people of Armenia time to develop a country which is naturally rich with possibilities.³¹⁰

³⁰⁵ Gelfand, *The Inquiry*, 234-55. ³⁰⁵ «Outline of Tentative Report and Recommendations» i Miller, *Diary*, Dokument 246. Vol. 4: 54-67.

³⁰⁶ Laderman, "Sharing the Burden?."

³⁰⁷ Wilson til Nubar 28.1.1919 i Link, *The Papers of Woodrow Wilson*, 53: 226.

³⁰⁸ Gidney, *A Mandate for Armenia*, 79.

³⁰⁹ Tale til det demokratiske landsstyret 28.2.1919 i Link, *The Papers of Woodrow Wilson*, 55: 309-24.

³¹⁰ *Ibid.*, 322.

Også House var positivt innstilt til armenerne. Da han ledet den amerikanske delegasjonen i Wilsons fravær forsikret han om at de gjorde alt de kunne for fremtiden til Armenia.³¹¹

Wilson ble stadig mer positiv til at amerikanerne ville ta på seg et mandat for Armenia utover fredskonferansen. Under diskusjonene mellom «de tre store» om Anatolia hadde Wilson først uttrykt seg skeptisk til om USA kunne ta på seg et mandat. Under møtet i timannsrådet 30. januar uttalte han at han ikke trodde det amerikanske folket ville være villige til å ta på seg et slikt ansvar i Asia.³¹² I løpet av forhandlingene i mai ble det etter hvert klart at Wilson var klar for å gi USA et slikt ansvar, såfremt det ble godkjent av senatet. I sin siste pressekonferanse før hjemreisen i juni, bedyret han at han ikke hadde gitt noen løfter om mandater. Det stemte, men det var en klar forståelse blant «de tre store» om at USA ville ta disse mandatene. Samtidig var det tydelig at Wilson nå ønsket at USA skulle ta et mandat for Armenia.³¹³

Før og under fredskonferansen var det tydelig at amerikanerne hadde særlig stor sympati med armenerne. Grunnet omfattende misjonsvirksomhet i de armenske områdene hadde armenerne vært i amerikansk bevissthet i flere år. Amerikanerne hadde et positivt inntrykk av armenerne og et negativt inntrykk av tyrkere. Dette ga seg utslag i en lang rekke støtteerklæringer fra amerikansk hold før og under konferansen. Både Wilson og oberst House var tydelige i sin støtte. Da Wilson reiste hjem fra Paris 28. juni var det tydelig at han både håpet og trodde at USA ville ta et mandat i Armenia. Det samme gjorde armenerne. Både president Wilson og det amerikanske folk var pro-armenske, og USA førte en gjennomgående pro-armensk politikk de seks månedene Wilson var i Paris. Likevel ble fredsoppgjøret en stor skuffelse for både Wilson og Armenia.³¹⁴

Kurderne under fredskonferansen

Det kurdiske folk hadde i motsetning til armenerne og grekerne ingen delegasjon i Paris som fremmet deres krav. Kurderne var på langt nær like forent og målbevisste som de to andre store minoritetene i Anatolia. Dermed var de også langt mindre synlig i Paris.

³¹¹ Gidney, *A Mandate for Armenia*, 81-94. ; Laderman, "Sharing the Burden?."

³¹² Møte i Timannsrådet 30. januar 1919. *FRUS. PPC*, Vol. 3: 785-818

³¹³ Richard Hovannisian, *The republic of Armenia: the first year, 1918-1919*, vol. 1 (Berkeley, CA: University of California Press, 1971), 320-40.; Helmreich, *From Paris to Sèvres*, 110-30.; Gidney, *A Mandate for Armenia*, 78-96.

³¹⁴ *A Mandate for Armenia*, 70-73.; Macmillan, *Peacemakers*, 353-57.

Kurdistan og kurderne ble kun nevnt en gang under møtene i Ti- og Firemannsrådene. Det var da Lloyd George fikk skrevet dem inn i områder som skulle frigjøres fra tyrkisk styre i møtet 30. januar. Det ble heller aldri da noen diskusjon om kurderne. Tilsynelatende var det kun britene som hadde noen interesse i kurdernes sak. De så en kurdisk stat som en mulig buffer for det britiske Irak. For amerikanernes del ser ikke kurderne ut til å ha spilt noen rolle i det hele tatt. Da kurderne først ble nevnt, så var det som regel i en negativ setting der de ble omtalt sammen med tyrkerne. Et eksempel på dette var Wilsons tale til det demokratiske landsstyret. Hvis amerikanerne i det hele tatt var klare over kurdernes situasjon, så virket det uansett ikke som de brydde seg noe særlig.³¹⁵

Wilson's nederlag

Under fredskonferansen var det tydelig at store deler av det amerikanske folk, og president Wilson selv, var villige til å se at USA tok på seg mandatet for Armenia. Til tross for dette var det også stor motstand, blant annet i den amerikanske delegasjonen i Paris. Herbert Hoover var ansvarlig for matvarehjelp til Armenia, men var personlig sterkt imot et amerikansk mandat. Han omtalte Armenia som «The poorhouse of Europe» og mente området var dominert av tyrkere. Det ville derfor kreve flere titalls tusen amerikanske tropper for å holde orden i området, og ville være altfor dyrt til at det var verdt det.³¹⁶

Utenriksminister Lansing var også svært skeptisk til at USA skulle ta på seg mandater i Midtøsten. Han mente Armenia ikke var av interesse og at USA ikke ville tjene noe på å ta på seg ansvar i det området. Dessuten mente han at folket ikke ville akseptere det.³¹⁷ Lansing ble etter hvert sterkt kritisk til hele ideen om mandater. Han mente det var folkerettsstridig og brøt med suverenitetsprinsippet, noe han også ga uttrykk for til Wilson. Lansing fryktet at mandatsystemet ville skape store problemer for det internasjonale samfunnet og var følgelig svært negativ til at USA skulle bidra.³¹⁸

Wilson's første store nederlag kom ikke fra innad i egen delegasjon og handlet ikke om mandater. Det første store nederlaget han led var personlig. Etter returen til

³¹⁵ David McDowall, *A Modern History of the Kurds* (New York: I.B Tauris, 1996), 130-40.; Macmillan, *Peacemakers*.

³¹⁶ Møte i den amerikanske delegasjonen 1.7.1919 i *FRUS. PPC*. Vol. 11: 261

³¹⁷ *Ibid.* Møte 14.3.1919. 11: 116

³¹⁸ Lansing, *The Peace Negotiations*, 150-55.

USA i juli 1919 reiste Wilson ut å en turne rundt i landet for å samle støtte til amerikansk undertegning av Versailles-traktaten. Han reiste til tross for at legene advarte sterkt mot en slik tur. Wilson hadde fra tidligere slitt med helsen og ble sannsynligvis rammet av et lite slag allerede i Paris. På rundreisen til Vestkysten kollapset han etter en tale i Colorado, 25. september 1919. Etter dette ble Wilson lammet på en side av kroppen, og han kom seg aldri helt igjen. De siste årene av sin andre presidentperiode viste han seg ikke offentlig og han var derfor ikke til stede under de store diskusjonene om fredskonferansen.³¹⁹

Det neste store nederlaget for Wilson kom 19. november da Senatet avviste Versailles-traktaten. Med det avviste også USA Folkeforbundet som Wilson hadde ofret helsen for. Versailles-traktaten sitt nederlag i Senatet var fryktet og ventet, ettersom republikanerne hadde vunnet flertall i mellomvalget i 1918. I dette valget hadde Wilson drevet valgkamp for å bygge støtte for sitt fredsprosjekt. Istedenfor vant republikanerne flertall på en plattform som gikk mot Wilsons fredsplaner. De argumenterte så hardt mot Wilsons politikk at han i skuffelsen nektet å ta med sentrale republikanere i delegasjonen til Paris. Den eneste republikaneren var Henry White, men han var diplomat og ikke politiker. Denne politiseringen av den amerikanske delegasjonen svekket Wilsons sjanser til å få gjennom sitt prosjekt i en republikansk dominert Kongress. Wilson mislikte republikanere, og de mislikte ham. Den republikanske majoritetslederen i Senatet, Henry Cabot Lodge, avskydde Woodrow Wilson.³²⁰

Nederlaget for Versailles-traktaten i november betød i praksis et nederlag for hele Wilsons fredsprosjekt. Det var likevel en viss mulighet for at USA kunne ta et mandat over Armenia selv uten å være en del av Folkeforbundet. Dette håpet særlig britene og franskmennene på, og Wilson forsøkte seg også på å få Senatet til å godta et slikt mandat. Sannsynligheten for at Senatet ville stemme for et mandat var derimot liten på dette tidspunktet. Lansing omtalte det som helt utelukket.³²¹ Wilsons kritikere så i et slikt mandat det verste med Wilsons internasjonalisme. De hadde takket nei til Versailles-traktaten og var minst like sterkt imot et mandat. Wilsons tilhengere appellerte til kristendommen og mente USA var nødt til å ta ansvar. Til slutt stemte

³¹⁹ Herbert Hoover, *The Ordeal of Woodrow Wilson* (New York: McGraw-Hill Book Company, 1958), 271-79.

³²⁰ Helmreich, *From Paris to Sèvres*, 22-24.

³²¹ Lansing til Polk 19.11.1919 i Link, *The Papers of Woodrow Wilson*, 64: 54-57.

Senatet klart nei til et mandat. Dermed var ideen om et amerikansk mandat i Midtøsten død for godt.³²²

For armenerne ble Senatets nei til et mandat den siste spikeren i kisten. Uten Senatets støtte kunne ikke Wilson sende styrker for å hjelpe armenerne. Samtidig var ingen av de andre allierte interessert i Armenia. Da stormaktene og det osmanske riket endelig undertegnet sin fredsavtale i Sèvres 10. august 1920, var drømmen om den armenske staten allerede forlapt. Sèvres-traktaten tok ikke hensyn til de faktiske forholdene på bakken der de tyrkiske nasjonalisttroppene dominerte. Etter den fatale avgjørelsen om å sette i land greske styrker i Izmir hadde den tyrkiske nasjonalistbevegelsen bare vokst seg sterkere og sterkere. Armenerne ble lovet en stat, men da traktaten ble undertegnet var det tydelig at ingen ville hjelpe dem. Den armenske staten ble aldri noe av og landet ble delt mellom de tyrkiske nasjonalistene og Sovjetunionen.³²³

Det gikk ikke stort bedre med de andre planene til de allierte i Anatolia. Sommeren 1922 tok tyrkerne tilbake Izmir fra Hellas og 11. oktober samme året undertegnet de en fredsavtale. I juli 1923 undertegnet de tyrkiske nasjonalistene en ny avtale med de allierte som erstattet Sèvres-traktaten. Dermed ble det ingen armensk stat eller noen internasjonal sone rundt stredene og Istanbul. Det ble heller aldri noe gresk område i Anatolia, og det ble heller aldri noen italienske innflytelsessfærer. I stedet ble den tyrkiske republikken opprettet 29. oktober 1923.³²⁴

³²² Gidney, *A Mandate for Armenia*, 222-39.

³²³ *Ibid.*, 240-55. ;

³²⁴ Rogan, *The Fall of The Ottomans*, 390-95; Fromkin, *A Peace to End All Peace*, 540-58.

8. Konklusjon

Da den endelige fredsavtalen med det osmanske riket ble undertegnet i Sèvres, var ikke USA en deltager. Den voldsomme entusiasmen rundt Woodrow Wilson da han tre år tidligere hadde ankommet Paris, var kun et fjernt minne. De siste tre årene av sitt presidentskap hadde Wilson vært pleietrengende og knapt i stand til å utføre presidentgjerningen. Slaget som rammet ham høsten 1919 hadde gjort hele hans venstre side lam, og han forlot nesten aldri soverommet sitt. De siste to årene av hans andre presidentperiode hadde Wilson lidd flere nederlag. Verken Versailles-traktaten, Folkeforbundet eller mandatet for Armenia hadde blitt slikt han opprinnelig hadde tenkt. Da Wilson døde i 1924, var han en slagen mann. Lite minnet om den mannen var, og den statusen han hadde, da Herbert Hoover sammenlignet ham med Jesus.

I løpet av Wilsons presidentperiode fra 1913-1921 hadde USA gått fra å være et stort land som stort sett holdt seg for seg selv til å bli en sentral aktør på den internasjonale arena. Wilson hadde ikke vært opptatt av utenrikspolitiske spørsmål da han ble valgt til president, men endte med å bli presidenten som ledet landet inn i første verdenskrig. USA kom ut av krigen som seierherre med et fredsprogram som inspirerte mennesker verden over. I løpet av krigen måtte amerikanerne utvikle ny politikk helt fra bunnen da landet for første gang skulle innta en lederrolle på den internasjonale scene. Det gjaldt særlig spørsmål om Midtøsten der USA knapt hadde hatt verken interesse eller kunnskap før krigen. Under fredskonferansen i Paris var Wilson en av de mest fremtredende figurene og spilte en aktiv og viktig rolle i de forhandlingene som skjedde, helt fram til USA trakk seg ut etter at Senatet i Washington hadde avvist Versailles-traktaten.

Også i spørsmål som angikk Midtøsten var Wilson og USA en sentral aktør under fredskonferansen i Paris. For Tyrkias del skulle fredskonferansen få stor betydning. Hva slags politikk førte USA overfor de tyrkiske kjerneområdene av det osmanske riket under fredskonferansen i Paris etter første verdenskrig? Hvordan ble den amerikanske politikken til, og hvordan kan den forklares? Stod amerikanerne like prinsippfast på sine idealer om folkenes rett til selvbestemmelse og demokrati i møte med en utskjelt fiende som Tyrkia?

Forberedelser og innledende forhandlinger – Wilsonisme i praksis

Før første verdenskrig tilhørte det osmanske riket og Midtøsten periferien i amerikansk utenrikspolitikk. Amerikanerne hadde lite interesse og lite kunnskap om området. I det amerikanske utenriksdepartementet var det kun én person som hadde ansvar for hele Midtøsten. De amerikanske interessene begrenset seg stort sett til misjonærer og amerikanske skoler i området. De amerikanske misjonærene hadde sørget for at Armenia og armenernes sak var et av få politiske temaer fra Midtøsten som var i amerikanernes bevissthet. Armenerne hadde enorm sympati i det amerikanske folk som et kristent folkeslag som hadde lidd under det osmanske styret under krigen. Tett knyttet til amerikanernes forkjærlighet for armenerne, var en sterk skepsis til tyrkerne. Utover dette spilte «Det østlige spørsmål», som hadde opptatt europeerne i så mange år, veldig liten rolle for USA.

Det ble derfor klart for amerikanerne og Wilson at USA måtte skaffe seg informasjon og sette seg noen mål for den fredskonferansen som ville komme når den store krigen var over. *The Inquiry* ble satt sammen og bestod av amerikanske historikere og statsvitere som skulle drive datainnsamling og skrive anbefalinger om territoriale, økonomiske og politiske spørsmål fra hele verden. *The Inquiry* skrev før fredskonferansen mange rapporter og anbefalinger, og flere av dens medlemmer var deltagere i den amerikanske delegasjonen under fredskonferansen. Et av *The Inquiry*'s viktigste arbeider var rapporten de skrev for presidenten før en av hans aller viktigste taler der han ga uttrykk for de amerikanske målene for krigføringen og fredsoppgjøret etterpå.

Wilson's 14-punkter-tale fra 10. januar 1918 vekket begeistring over hele verden. Det var denne talen som for alvor sørget for Wilsons posisjon på den internasjonale scene. I talen tok han et oppgjør med det lukkede diplomati og de hemmelige avtalene, samtidig som la fram USAs holdninger i en del territoriale spørsmål og fikk fremmet sitt ønske om et forbund av stater som skulle forhindre krig. For det osmanske rikets del var det punkt 12 som lovet Tyrkia sikker suverenitet, rett til selvstyre for minoritetene i riket og fri passasje gjennom Bosphoros og Dardanellene. Ved at de 14 punktene ble en del av våpenhvileavtalen med tyskerne, sørget amerikanerne for at punktene ble en sentral del av fredsoppgjøret. Også i Midtøsten vakte Wilsons punkter håp og tro, og ved fredskonferansen var det knapt et folk eller en interessegruppe som ikke appellerte til punktene.

De 14 punktene og amerikanernes forberedelser før fredskonferansen er det fremste eksempelet på wilsonisme i Wilsons presidentperiode og en stor del av opphavet til denne utenrikspolitiske tradisjonen. Amerikanerne hadde intervenert i krigen for, som Wilson sa, å

gjøre verden trygg for demokratiet. Gjennom sine 14 punkter hadde Wilson vist at USA var klare til å delta i forhandlingene om territoriale spørsmål over hele verden uten andre grunner enn moralske for å fremme fred i verden. I Midtøsten hadde USA gått fra å ha null interesser til å ha meninger, og en interesse av å fremme dem under fredskonferansen, selv om USA aldri hadde vært en del av krigen i regionen. I *The Inquirys* «The Black Book» kom de amerikanske ekspertene med anbefalinger om spørsmål i blant annet Midtøsten der de anbefalte en internasjonal stat for Istanbul og stredene, og selvstyre for både tyrkere og ikke-tyrkere. Førende for *The Inquirys* arbeid var moralske spørsmål om selvbestemmelse og demokrati. Anbefalingene som kom ble tatt ut fra hensyn til befolkningen i området og hva som ville være en rettferdig fredsløsning. Det ble aldri noe sted i «The Black Book» eller i Wilsons taler før krigen vist til noen amerikanske interesser utover de rent moralske og universelle. Da amerikanerne ankom Paris for fredsoppgjøret, var det med en demokratisk visjon for hele verden og deres mål i Midtøsten var folks selvbestemmelsesrett og rettferdighet.

Under den første måneden av fredskonferansen i 1919 var Wilson fredskonferansens store stjerne, men det var samtidig helt uvisst hva slags rolle USA ville kunne spille i fredsoppgjøret i det osmanske riket. USA hadde aldri erklært osmanene krig og hadde ingen vitale interesser i området. Den første måneden var det derfor amerikanernes fremste oppgave å sørge for at Folkeforbundet fikk en sentral del i fredsoppgjøret. For Midtøstens del betydde det at områdene som hadde blitt frigjort fra det osmanske riket skulle behandles og eventuelt fordeles under Folkeforbundets oppsyn. På denne måten fikk USA et folkerettslig grunnlag for å involvere seg i territoriale spørsmål i et imperium de aldri hadde vært i krig med.

Mandatsystemet som ble et resultat av de innledende forhandlingene var et kompromiss mellom amerikanernes tanker om folks selvbestemmelsesrett og de europeiske stormaktenes imperialistiske planer for området. Mandatsystemet og Folkeforbundet ble det mest synlige amerikanske stampelet på fredsoppgjøret. Gjennom å sørge for at fordeling av osmansk territorium skulle skje ved å tildele mandater under Folkeforbundets oppsyn hadde Wilson sørget for at de hemmelige avtalene inngått under krigen i teorien var opphevet. Mandatene skulle også ta hensyn til menneskene i de berørte områdene sine ønsker, og målet var framtidig selvstendighet. Samtidig hadde Wilson sørget for en amerikansk plass rundt forhandlingsbordet om osmanske spørsmål selv uten å binde seg til noen konkret amerikansk deltagelse.

Den første måneden fram til Wilson reiste hjem 14. februar, hadde han vunnet store seire for sin politikk. Han hadde tatt kampen mot de andre stormaktene og hadde kjempet fram både mandatsystemet og Folkeforbundets framtrepende posisjon. Det var denne måneden at Wilson var på sitt mektigste og samtidig sitt mest «wilsonske». Wilson var klar i sin sak mot de hemmelige avtalene og tydelig imot å behandle okkuperte områder som et bytte som skulle fordeles. Dette gjorde han uten å ha til hensikt at USA skulle tjene noe utover hva som ville være til fellesskapets beste. Wilson kjempet for folks selvstyre og for et internasjonalt forbund av stater fordi han så det som en moralsk plikt. I denne kampen fikk han en innledende seier.

Territorielle spørsmål og antipatier

Da fredskonferansen skulle gå i dybden og virkelig diskutere territorielle spørsmål, var det en annen side av Wilson som kom fram. Den første måneden hadde stormaktene kun diskutert overordnede spørsmål om fordeling av områder, mens konkrete spørsmål om fredsoppgjøret i Midtøsten ble utsatt. Da konflikten oppstod med Italia om Rijeka, kunne ikke spørsmålene utsettes lenger. Den ekspansive italienske politikken i Middelhavsområdet tvang de andre stormaktene til å diskutere territorielle spørsmål, også i Anatolia, der Italia hadde mål og krav de ville ha oppfylt som følge av London-avtalen. Under diskusjonene om Izmir og Anatolia i mai 1919 var Wilson langt ifra så tydelig som i fredskonferansens første måned, og han gikk flere ganger på akkord med uttalt amerikansk politikk fra før fredskonferansen.

Den greske landgangen i Izmir var en av fredskonferansens mest skjebnesvangre avgjørelser, og Wilson var en aktiv pådriver i denne prosessen. Først hadde han mot ønskene til bortimot hele den amerikanske staben i Paris gått inn for å gjøre Izmir til en gresk sone. Dette gikk også imot *The Inquiry's* anbefalinger i «The Black Book». Denne avgjørelsen ble tilsynelatende fattet av Wilson alene, men det er ikke kjent hvorfor han valgte å overprøve egne eksperter på dette punktet. Wilson kan ha latt seg påvirke av den karismatiske Venizelos og lagt mer vekt på de greske etniske kravene på Izmir by. Samtidig kan frykten for at området ville falle til Italia også ha spilt en stor rolle. Denne tankegangen skulle komme tydelig fram da stormaktene besluttet å sende greske styrker for å okkupere byen.

President Wilson var en av de fremste pådriverne for den greske landgangen og bærer sin del av ansvaret for at denne hendelsen fant sted. Faktisk var Wilson den første til konkret å foreslå gresk landgang. Wilsons handlinger i spørsmålet om Izmir viste en kursendring fra politikken han hadde ført den første måneden av fredskonferansen. Fram til sin første hjemreise i februar, hadde Wilson kjempet hardt for prinsippet om at territorielle endringer i

det osmanske riket skulle skje under Folkeforbundets oppsyn. Ved å gå inn for gresk okkupasjon av Izmir, hadde Wilson i praksis akseptert at en part som hadde territorielle krav i området fikk forsyne seg før det endelige fredsoppgjøret. Stormaktene forsikret seg om at den greske okkupasjonen ikke ville få følger for det endelige fredsoppgjøret, men i praksis hadde stormaktene gitt Izmir til Hellas. Det kom tydelig fram i de videre diskusjonene om Anatolia: Stormaktene anså denne avgjørelsen som permanent. Grekerne var så trygge på sin posisjon i Izmir at de nesten umiddelbart begynte å avansere utover den sonen de først hadde blitt tildelt.

Det er tydelig at Wilson hadde stor sympati med grekernes sak. Han la åpenbart mer vekt på greske etniske krav i området enn sine egne eksperter. I ettertid har flere av personene i kretsen rundt «de tre store» gitt mye av æren for denne pro-greske holdningen til den greske statsministeren Venizelos. Wilson var tydelig imponert av Venizelos og grekerne, og utover i forhandlingene ble Wilson etter hvert den fremste forsvaren av greske krav. Wilson hadde i sine 14 punkter lovet de ikke-tyrkiske folkene i det osmanske riket mulighet for selvstendighet, og både Wilson og *The Inquiry* hadde lagt stor vekt på etniske forhold i sine territorielle anbefalinger. I Izmir *sanjak* var det sannsynligvis et gresk flertall, men den sonen grekerne tok, og den sonen Wilson tok til orde for, gikk langt utover dette. Det var tydelig at i spørsmålet om Izmir betydde greske ønsker langt mer enn tyrkiske. Under forhandlingene om Izmir ble derfor ikke tyrkiske ønsker viet mye tid. Det ble lagt vekt på hvor farlige tyrkerne var og hvor stor fare det var for massakre i området dersom ikke grekerne fikk intervensjon. I ettertid skulle det vise seg at den faren på langt nær var så stor som stormaktene hevdet. I spørsmålet om Izmir er det tydelig at Wilson lot seg rive med av grekerne og deres appeller, og da var det ikke lenger like viktig med en rettferdig inndeling av områder på etnisk grunnlag som hadde vært så viktig for amerikanerne tidligere. På den måten endte Wilson opp med å gå imot egen politikk fra tidligere i konferansen og mot råd fra egne eksperter.

Selv om sympatien med grekerne åpenbart var viktig for Wilson var det et hensyn som var enda mer førende for hans politikk overfor Izmir og Anatolia, nemlig hans dype skepsis til Italia. Wilson uttrykte allerede før den italienske krisen en skepsis til italienernes motiver og krav, og etter at italienerne gjorde krav på Rijeka, utviklet dette seg til dyp mistro. Hans handlinger forut for landgangen i Izmir bærer preg av å være drevet av en frykt for at området skulle tilfalle Italia. Under møtene var det dette punktet som ble vektlagt mer enn noe annet. Fra å kjempe mot at maktkamper og stormaktsinteresser skulle være førende for fredsoppgjøret, var Wilson nå blitt en aktiv deltager i et slikt spill. Utover i mai 1919 virket hans politikk overfor Anatolia å være mer drevet av storpolitiske hensyn og skepsisen til

italienere enn folkenes selvbestemmelsesrett og Folkeforbundet. Dette skulle vise seg enda tydeligere da stormaktene forhandlet om det øvrige Anatolia.

Da italienerne kom tilbake til fredskonferansen rett før den greske landgangen i Izmir ble det aktuelt å diskutere spørsmål som angikk resten av Anatolia. Italienerne hadde sine krav i området, og ved å la grekerne ta Izmir, var diskusjonen om fordeling av territorier i regionen i gang. Under forhandlingene om Anatolia, Istanbul og stredene mellom «de tre store» i mai, forandret Wilson meninger på en rekke områder der han tidligere hadde vært veldig klar. Noen av endringene var et resultat av en naturlig utvikling over tid. Wilson hadde blant annet gått fra å være svært skeptisk til at amerikanerne skulle ta mandater til å gå langt i å love at USA ville kunne ta mandater for Istanbul og stredene, og for Armenia. Wilson tok alltid forbehold om at Senatet måtte godkjenne mandatene, men både Clemenceau og Lloyd George så det som sikkert at amerikanerne ville godta. Da senatet etter hvert sa nei til mandatet for Armenia, ble dette heller aldri gitt til noen andre. Wilsons kursendring om USA som mandatmakt vokste fram over tid og gjenspeilet en endring i den politiske situasjonen. Han visste at det amerikanske folket ville være skeptiske til å involvere seg i Midtøsten, men da han selv hadde vært med å kjempe fram mandatsystemet var det naturlig at også USA skulle være med. USAs motiv for å ta på seg slike mandater var utelukkende idealistiske. Ikke i noen tilfeller ble amerikanske interesser utover moralske nevnt som en grunn til å ta mandater. Wilson og amerikanerne så seg nødt til å bidra for fredsoppgjørets og Folkeforbundets skyld.

På andre områder var Wilsons kursendring vanskeligere å forklare. I forhandlingene om Anatolia gikk han fra å være imot en oppdeling til å ta til orde for en klar todeling, før han igjen talte for å holde Anatolia samlet. Han gikk fra å godta at sultanen fikk bli i Istanbul til å være imot. Han gikk fra å insistere på at alle mandatområder skulle ligge under Folkeforbundets oppsyn til å ta til orde for et mandat uten å kalle det et mandat. På to områder i forhandlingene om Anatolia var derimot Wilson helt konsekvent. Han forsvarte alltid varmt de greske kravene, og stilte seg alltid skeptisk til Italia. Under forhandlingene om Anatolia viste Wilson stor iver etter å holde italienerne ute. Han mente til og med selv at det hele lett ville vært løst uten Italia til stede.

Hensynet til tyrkiske ønsker så ikke ut til å spille noen stor rolle. Wilson kunne trekke inn tyrkerne og deres ønsker og rettigheter i tilfeller der det gagnet hans sak, mens han andre ganger ikke tok hensyn til dem i det hele tatt. Gjennom forhandlingene var både han, Clemenceau og Lloyd George gjennomgående skeptiske til tyrkerne og deres styringsevne.

Måten den tyrkiske delegasjonen i Paris ble møtt på illustrerte hva slags holdning stormaktene hadde til dem. Stort sett betydde tyrkiske ønsker mindre enn andre folkegruppers, og hensynet til storpolitikk gikk også foran hensynet til tyrkiske rettigheter. Wilson og de andre stormaktene behandlet tyrkerne kun som en brikke i spillet og så tilsynelatende helt bort ifra faktiske forhold på bakken. Denne nedlatende holdningen og manglende viljen til å ta innover seg situasjonen i Anatolia bidro til at deres planer i området aldri ble noe av. Til tross for at stormaktene aldri hadde militært okkupert Anatolia behandlet de området som om det var under full alliert kontroll, noe som viste seg å være en grov feilvurdering.

Dermed kan tre punkter oppsummere Wilsons holdninger i forhandlingene om Anatolia, sympati med grekerne, mistro mot Italia og skepsis til tyrkere. Av disse tre hensynene var det særlig mistroen mot Italia som virket førende. Dette ga seg også utslag i et av de mest oppsiktsvekkende forslagene til Wilson. Da Wilson foreslo å gi franskmennene et mandat for Anatolia uten å kalle det et mandat og uten at mandatet skulle måtte svare til Folkeforbundet, gjorde han et klart brudd med den politikken han kjempet så hardt for den første delen av konferansen. Han hadde vært klar på at områder i Midtøsten skulle fordeles under Folkeforbundets oppsyn, men med det forslaget bidro han til å undergrave egen politikk.

Wilson's hemmelighetsfulle og egenrådige stil

Historien om amerikansk politikk i Anatolia under fredskonferansen handler nesten utelukkende om president Wilson. De viktigste avgjørelsene som ble tatt de første seks månedene ble gjort av Wilson, Clemenceau og Lloyd George i møtene dem imellom. Men der Lloyd George og Clemenceau drøftet spørsmålene med andre rådgivere, så jobbet Wilson stort sett på egenhånd. Helt fra begynnelsen av sin presidentperiode hadde han tatt en aktiv rolle i styringen av landets utenrikspolitikk. Utenriksdepartementet ble i mange tilfeller skjøvet til side av Wilson og hans fremste rådgiver House. Selv om Wilson aktivt tok føringen i utenrikspolitikken, så var han ikke fremmed for å bruke rådgivere og eksperter i utformingen av politikken, noe *The Inquiry* er et godt eksempel på. Da han skulle holde sin viktige «14. punkter»-tale var det naturlig å be både *The Inquiry* og oberst House om råd. Utover i fredskonferansen skulle Wilsons framgangsmåte endre seg.

Wilson var helt alene om å ta alle viktige beslutninger om territoriale spørsmål da disse ble diskutert i løpet av mai 1919. Da «de tre store» besluttet å la grekerne okkupere Izmir, rådførte ikke Wilson seg med sin egen delegasjon. Kun den militære rådgiveren Tasker

H. Bliss ble informert og var en del av planleggingen. Da stormaktene senere diskuterte framtiden til Anatolia, Armenia, Istanbul og stredene, ble ingen andre konsultert. Der britiske eksperter faktisk av og til deltok i disse møtene, så snakket ikke Wilson en gang med egne rådgivere. Da Wilson først informerte sine meddelegater var forhandlingene allerede unnagjort, men selv da ble ikke Midtøsten-eksperten William Linn Westermann informert. Han måtte be om et møte for å bli oppdatert på forhandlingene på hans felt.

Wilson's sololøp under disse forhandlingene kan bidra til å forklare hans vingling og av og til uklare posisjoner. Lloyd George diskuterte gjerne spørsmålene med sine rådgivere og medlemmer av regjeringen før møtene. Den britiske delegasjonen bestod av flere med kunnskap om Midtøsten og sterke meninger om politikken som burde føres. Lloyd George stilte derfor godt forberedt til møtene. Wilson på sin side stilte ikke i nærheten så godt forberedt. Dette bidro til at Wilson ofte kunne framstå som en lettveker under forhandlingene og tilsynelatende ta avgjørelser på sparket der og da. Han var den første amerikanske president til å besøke Europa og var på langt nær like dreven i internasjonale forhandlinger som tungvektene Clemenceau og Lloyd George. Wilson kunne endre meninger fra møte til møte, og av og til under selve møtet også, fordi han enten ikke hadde et klart synspunkt på akkurat det spørsmålet som ble diskutert, eller fordi han manglet kunnskap.

Wilson's forhandlingsposisjon ville i noen tilfeller vært tydeligere og mer sammenhengende dersom han hadde benyttet seg av sine rådgivere og diskutert problemene. Da Wilson foreslo å dele Anatolia i to soner, viste han til at det var stor forskjell på den etniske sammensetningen av befolkningen mellom nord og sør, noe Lloyd George og Clemenceau måtte fortelle at ikke var tilfelle. Dermed endret Wilson sitt standpunkt der og da til å argumentere for et enda klarere politisk skille. Slike misforståelser kunne ha vært unngått dersom han faktisk hadde diskutert med sine rådgivere forut for forhandlingene. Et annet slikt eksempel er da Wilson uttalte at han hadde glemt hva han lovet om det osmanske riket i de 14 punktene etter den indiske delegasjonens besøk. En slik forglemmelse hadde vært mindre sannsynlig om spørsmålet hadde blitt diskutert med andre.

Den egenrådige stilen til presidenten var en av årsakene til at den amerikanske politikken aldri ble noe av. Da han plukket ut sin delegasjon til fredskonferansen, var det ingen republikanske politikere med. Den eneste republikaneren var Henry White, men han var diplomat av yrke og ikke politisk aktiv. Dermed gjenspeilet ikke den amerikanske delegasjonen i det hele tatt at det var republikansk flertall i senatet. Dersom Wilson hadde

involvert republikanere mer i fredsprosessen, ville det vært en større sannsynlighet for at den kanskje ville ha lyktes.

Det var ikke bare mangel på åpenhet overfor egen delegasjon fra Wilsons side, men også overfor omverdenen. Han holdt svært sjeldent pressekonferanser, og han informerte svært sjeldent om hva som ble diskutert i møtene. Noen av møtene var så hemmelige at selv ikke stormakten Italia fikk vite hva som ble drøftet. På dette punktet var avstanden størst mellom den politikken Wilson fremmet før krigen og hvordan han framstod under fredskonferansen. Et av de områdene Wilson hadde kritisert hardest, var de hemmelige avtalene og det gamle diplomatiet til stormaktene i Europa. Det var også dette han hadde kjempet så hardt imot den første måneden. Da Izmir og Anatolia ble diskutert, var Wilson selv med på å ta territorielle avgjørelser i hemmelighet. Verken den amerikanske delegasjonen, italienere eller tyrkere ble informert og konsultert. Under de territorielle diskusjonene om tyrkiske kjerneområder var Wilson derfor selv med på møter der stormaktene i hemmelighet delte opp territorier, selv om han foraktet slikt diplomati så sterkt før fredskonferansen.

Fra due til hauk?

Denne oppgaven har vist at det er et ganske klart skille i amerikansk politikk overfor de tyrkiske kjerneområdene før og etter Wilsons første hjemreise. Under krigen, og i forberedelsene til fredskonferansen, hadde amerikanerne utarbeidet en politikk fra bunn av som fokuserte på demokrati, selvbestemmelse og et rettferdig fredsoppgjør. De formulerte målsettinger for krigen og fredskonferansen som inspirerte folk over hele verden. Under de innledende diskusjonene i Paris holdt Wilson fast på denne politikken. Han la vekt på betydningen av Folkeforbundet og fikk kjempet fram mandatsystemet som til tross for at det var et kompromiss var en stor seier for Wilson og hans ideer. Før hjemreisen 14. februar hadde Wilson vunnet store seire uten å ha bundet amerikanerne til noe konkret, og uten at amerikanerne fremmet andre interesser i områdene enn sine rent altruistiske for fellesskapets beste.

Da Wilson returnerte, og konkrete territorielle spørsmål ble diskutert, endret dette seg. Under diskusjonene i mai måned spilte mange av kampsakene til Wilson fra den første måneden mindre rolle. Det var ingen enkelthendelse i Wilsons fravær som forårsaket dette skiftet, men mer det faktum at fredskonferansen spisset seg til. Den første måneden ble territorielle spørsmål ikke diskutert i dybden, men etter den italienske krisen ble disse

diskutert helt konkret. Da var det vanskeligere for Wilson å opprettholde politikken med å insistere på at spørsmålene først skulle avklares etter at Folkeforbundet var opprettet når hendelser de diskuterte fant sted akkurat der og da. Til tross for at Wilson i disse diskusjonene i langt mindre grad fremmet de idealene han var så kjent for, så var det fremdeles en del av den politikken igjen. Han gikk inn for at USA skulle ta mandatet for Istanbul og stredene, og for Armenia. På spørsmålet om USA som mandatmakt var Wilson aldri ute etter at amerikanerne skulle tjene på mandatene eller sikre noen nasjonale interesser. For ham handlet det om å hjelpe områdene på vei mot selvstendighet (Armenia) eller sikre den frie ferdselen gjennom stredene (Istanbul). Wilson fortsatte også å kjempe mot de hemmelige avtalene inngått under krigen. Likevel var det en klar tendens i Wilsons politikk overfor tyrkiske spørsmål. Tyrkerne sto på tapernes side, var forhatt og ble behandlet deretter.

Utover fredskonferansen endte «de tre store» opp med å diskutere tyrkiske områder i hemmelighet uten å ta særlig hensyn til den tyrkiske lokalbefolkningens ønsker, og uten å ta innover seg den politiske situasjonen på bakken. Under disse forhandlingene var Wilsons politikk mer drevet av storpolitiske hensyn og et ønske om å ekskludere Italia enn de wilsonske idealene amerikanerne var så kjent for. For å kunne se om dette var en generell utvikling i Wilsons og amerikanernes politikk under fredskonferansen, trengs det videre studier av andre territorielle spørsmål under fredskonferansen som kan sammenlignes med de tyrkiske områdene. Innenfor denne oppgavens område var i hvert fall tendensen klar.

Woodrow Wilson ble kanskje ikke en hank, men under forhandlingene om de tyrkiske kjerneområdene var det etter hvert lite igjen av den fredsduen han var da han en gang var blitt tatt imot som den store frelseren da han ankom Paris i desember 1918.

Bibliografi

Digitale arkivkilder

U.S. Department of State, Office of the Historian, Foreign Relations of the United States (FRUS): <https://history.state.gov/historicaldocuments/pre-truman>

(Alle sider ble sist besøkt 10.5.2017)

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Lansing Papers, 1914–1920, Volume II: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1914-20v02>

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1918, Supplement 1, The World War, Volume I: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1918Supp01v01>

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1918, Supplement 1, The World War, Volume II: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1918Supp01v02>

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919, Volume I: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv01>

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919, Volume II: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv02>

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919, Volume III: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv03>

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919, Volume IV: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv04>

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919, Volume V: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv05>

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919, Volume VI: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv06>

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919, Volume IX: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv09>

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919, Volume XI: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1919Parisv11>

Litteratur

- Arango, Tim. "Turkey's Suspicious Mind-Set Has Been a Century in the Making." *New York Times* (2016). Published electronically 12.9.2016. Sist besøkt 6.5.2017. URL: <https://www.nytimes.com/2016/09/13/world/what-in-the-world/turkey-conspiracies-sevres-syndrome.html>.
- Aydın, Mustafa. *Turkish-American relations: Past, present and future*. London: Taylor & Francis, 2009.
- Baker, Ray Stannard. *Woodrow Wilson and World Settlement*. 3 vol. Vol. 1, New York: Doubleday, Page & Co, 1923.
- . *Woodrow Wilson and World Settlement*. 3 vol. Vol. 2, New York: Doubleday, Page & Co, 1923.
- . *Woodrow Wilson and World Settlement*. 3 vol. Vol. 3, New York: Doubleday, Page & Co., 1923.
- Berg, A. Scott. *Wilson*. New York: Penguin Group, 2013.
- Bowman, Isaiah. "Constantinople and the Balkan." Kap. 7 I *What Really Happend at Paris*, redigert av Edward Mandell og Seymour House, Charles. New York: C. Scribners Sons Co., 1924.
- Dyer, Gwynne. "The Turkish Armistice of 1918: 2: A Lost Opportunity: The Armistice Negotiations of Moudros." *Middle Eastern Studies* 8, no. 3 (1972): 313-48.
- Evans, Laurence. *United States Policy and the Partition of Turkey, 1914-1924*. Baltimore, Md: The Johns Hopkins Press, 1965.
- Ferns, Nicholas. "Loyal Advisor? Colonel Edward House's Confidential Trips to Europe, 1913–1917." *Diplomacy & Statecraft* 24, no. 3 (2013/09/01 2013): 365-82.
- Fromkin, David. *A Peace to End All Peace: Creating the Modern Middle East, 1914-1922*. New York: Henry Holt Company, 1989.
- . *A peace to end all peace: The fall of the Ottoman Empire and the creation of the modern Middle East*. Macmillan, 2001.
- Gelfand, Lawrence Emerson. *The Inquiry: American Preparations for Peace, 1917-1919*. New Haven: Yale University Press, 1963.
- Gidney, James B. *A Mandate for Armenia*. Kent: The Kent University Press, 1967.
- Hanioğlu, M Şükrü. *A brief history of the late Ottoman empire*. Princeton, Nj: Princeton University Press, 2009.
- Harris, George Sellers, og Nur Bilge Criss. *Studies in Atatürk's Turkey: the American dimension*. Leiden: Brill, 2009.
- Helmreich, Paul Christian. *From Paris to Sèvres*. Columbus, Oh: Ohio State University Press, 1974.
- Hodgson, Godfrey. *Woodrow Wilson's Right Hand: The Life of Colonel Edward M. House*. New Haven: Yale University Press, 2006.
- Hoover, Herbert. *The Ordeal of Woodrow Wilson*. New York: McGraw-Hill Book Company, 1958.

- Hovannisian, Richard. *The republic of Armenia: the first year, 1918-1919*. Vol. 1, Berkeley, CA: University of California Press, 1971.
- Howard, Harry N. *The Partition of Turkey: A Diplomatic History 1913-1923*. Norman: University of Oklahoma Press, 1931.
- . *Turkey, the Straits and U.S. Policy*. Baltimore: John Hopkins University press, 1974.
- Hurewitz, J.C. *Diplomacy in the Near and Middle East: A Documentary Record, 1914-1956*. Princeton: D. Van Nostrand Company Inc., 1956.
- Jung, Dietrich. "The Sévres Syndrome: Trukish Foreign Policy and its Historic Legacies." (2003). Sist besøkt 5.5.2017. URL: http://www.unc.edu/depts/diplomat/archives_roll/2003_07-09/jung_sevres/jung_sevres.html.
- Kaplan, Lawrence. "Regime Change." *New Republic* (2003). Published electronically 3.3.2003. Sist besøkt 5.5.2017. URL: <https://newrepublic.com/article/66763/bush-middle-east-conservative-woodrow-wilson-liberalism>.
- Kissinger, Henry. *Diplomacy*. New York: Simon and Schuster, 1994.
- Laderman, Charlie. "Sharing the Burden? The American Solution to the Armenian Question, 1918-1920 *." *Diplomatic History* 40, no. 4 (2016): 664-94.
- Lansing, Robert. *The Big Four: And Others of the Peace Conference*. New York: Houghton Mifflin Company, 1921.
- . *The peace negotiations: a personal narrative*. New York: Houghton Mifflin Company, 1921.
- Link, Arthur S, red. *The Papers of Woodrow Wilson*. redigert av Arthur S Link. 63 vol. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1987.
- Lloyd George, David. *The Truth About the Peace Treaties*. London: Victor Gollancz Ltd, 1938.
- Macmillan, Margaret. *Peacemakers: The Paris Peace Conference of 1919 and Its Attemt to End War*. London: John Murray, 2001.
- Mantoux, Paul. *The Deliberations of the Council of Four (March 24- June 28, 1919)*. oversatt av Arthur S Link. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1992.
- McDowall, David. *A Modern History of the Kurds*. New York: I.B Tauris, 1996.
- Mead, Walter Russell. *Special Providence: American Foreign Policy and how it Changed the World*. New York: Routledge, 2002.
- Mezes, Sidney E. "Preperations For Peace." I *What Really Happened at Paris: The Story of the Peace Conference, 1918-1919*, redigert av Edward Mandell og Seymour House, Charles. New York: C. Scribner's Sons, 1921.
- Miller, David Hunter. *The Drafting of the Covenant*. 2 vol. Vol. 1, New York/London:: GP Putnam's Sons, 1928.
- . *My Diary at the Conference of Paris: With Documents*. 21 vol New York: Appeal Publishing Co., 1924.
- Nicolson, Harold. *Peacemaking 1919*. London: Constable&Co, 1933.

- Notter, Harley. *The Origins of the Foreign Policy of Woodrow Wilson*. Baltimore: The John Hopkins Press, 1937.
- Prott, Volker. *The Politics of Self-Determination: Remaking Territories and National Identities in Europe, 1917-1923*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Rogan, Eugene. *The Fall of the Ottomans: The Great War in the Middle East*. New York: Basic Books, 2015.
- Seymour, Charles. *American diplomacy during the World War*. Hamden, Ct: Archon Books, 1964.
- . *The Intimate Papers of Colonel House*. 4 vol. Vol. 1, London: Ernest Benn Limited, 1926.
- . *The Intimate Papers of Colonel House*. 4 vol. Vol. 3, London: Ernest Benn Limited, 1928.
- . *The Intimate Papers of Colonel House*. 4 vol. Vol. 4, London: Ernest Benn Limited, 1928.
- Shaw, Stanford J. *From Empire to Republic: The Turkish War of National Liberation 1918-1923 a Documentary Study*. 3 vol. Vol. 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basimevi, 2000.
- . *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey: Reform, Revolution and Republic: The Rise of Modern Turkey since 1808*. Cambridge: Cambridge University Press, 1975.
- Steel, Ronald. *Walter Lippmann and the American Century*. Boston, Ma: Atlantic-Little, Brown, 1980.
- Thompson, Charles Thaddeus. *The Peace Conference Day by Day: A Presidential Pilgrimage leading to the Discovery of Europe*. New York: Brentano's, 1920.
- Thompson, John A. "Wilsonianism: the dynamics of a conflicted concept." *International Affairs* 86, no. 1 (2010).
- Waage, Hilde Henriksen. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. Kristiansand: Cappelen Damm Akademisk, 2013.
- Walworth, Arthur. *Wilson and His Peacemakers: American Diplomacy at the Paris Peace Conference, 1919*. New York/London: W.W. Norton & Company, 1986.
- What Really Happened at Paris: The Story of the Peace Conference, 1918-1919*. redigert av Edward Mandell House og Charles Seymour New York: C. Scribner's Sons, 1921.
- Wilson, Woodrow. "Address to the Senate of the United States: "A World League for Peace". 22. januar, 1917." <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65396>.
- Yilmaz, Şuhnaz. *Turkish-American Relations, 1800-1952: Between the Stars, Stripes and the Crescent*. London: Taylor & Francis, 2009.
- Zogby, John. "The Obama Legacy: Our 21st Century Woodrow Wilson." *Forbes* (2017). Published electronically 10.1.2017. Sist besøkt 4.5.2017. URL: <https://www.forbes.com/sites/johnzogby/2017/01/10/the-obama-legacy-our-21st-century-woodrow-wilson/#3c3326589507>.
- Zürcher, Erich J. *Turkey: A Modern History*. London: I.B. Tauris, 1993.

